

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 6. razred
devetogodišnje osnovne šole

SVEZAME, OTVORI SE!
čitanka za 6. razred
devetogodišnje osnovne škole

Autori:

Lamija Begagić
Eldina Brulić
Namir Ibrahimović
Sanja Jurić
Željko Malinović
Azra Rizvanbegović
Amer Tikveša
Nenad Veličković

Jezički savjetnik:
Srđan Arkoš

Ilustracija na naslovnoj strani:
Adnan Dervišević Dado

Dizajn:
Asim Đelilović

DTP:
Boriša Gavrilović

Izdavač:
NIK "Sezam" d.o.o.
Jovana Bijelića 8
71000 Sarajevo

Za izdavača:
Emir Vučijak

Sarajevo, 2009.

Svezame, otvori se!

čitanka za 6. razred
devetogodišnje osnovne škole

Čitanka je podijeljena u više poglavlja, tako da tekstove u njima povezuju zajedničke teme, o kojima se na času može razgovarati ili pisati. Književna djela uvijek su nastajala u nekoj zajednici i u nekom vremenu, i uvijek su iskazivala čovjekov (umjetnikov) odnos prema životu. (A život je u svemu, i sve je u životu: ljubav i mržnja, sreća i nesreća, pravda i nepravda... pa čak i smrt.)

Poglavlja često počinju ilustracijama koje na prvi pogled nemaju mnogo veze ni s književnošću ni sa samom najavljenom temom. Ali, kao što mnogi pjesnici vjeruju, *sve je sa svim u vezi*, i upravo je otkrivanje tih veza avantura u koju nas čitanje knjiga poziva. Da, baš tako! – ljepotu i veličinu svemira možemo otkriti u knjigama – razmišljajući o smislu pročitanog.

Uvodni tekst otkriva u kakvoj su vezi ilustracije s temom poglavlja. On je često provokativan, postavlja zanimljiva pitanja i očekuje iskrene i pametne odgovore. Za pronalaženje takvih odgovora neće biti dosta nekoliko minuta, neće ni cijeli školski čas, ali cijela školska godina možda hoće. Ako se o pitanjima bude razmišljalo, i razgovaralo u školskom dvorištu, na času odjeljenjske zajednici, u porodici, na internetu.

ШТО ВИШЕ ДАШ, ВИШЕ ИМАШ

Како су изгледали први компјутери, а како изгледају сада? Како су грађени мостови некада, а како се граде сада? Да ли се исто може рећи и за људе – да свака нова генерација има боље *перформансе* (карактеристике, особине)? У чему се људи разликују од компјутера? Нека ти следећа пјесма помогне да одговориш.

28

Krugovi u kojima je broj strane različitih su boja, a boje se odnose na oblasti kojima se čitanka bavi. To su:

- žuta – narodna lirska pjesma
- plava – narodna epska pjesma
- zelena – usmena narodna proza
- crvena – lirsko pjesništvo
- roza – umjetnička proza
- narandžasta – roman
- tamnoplava – drama

Ш Т О В И Ш Е Д А Ш , В И Ш Е И М А Ш
ЧУДНА ЈАДА ОД МОСТАРА ГРАДА

Чудна јада од Мостара града,
све од лани па ево до сада,
како Биба од љубави страда.

У Хабибе, Челебића злата,
свака ријеч хиљаду дуката.

Бол болује Челебића Биба,
бол болује ником не казује.

Јадна Биба боли боловаше,
а мајка јој рухо прелогаше.

“Кхери Бибо, ти румена ружо,
кажи мајци шта те боли, душо!”

“Мене боли и срце и глава,
откад Ахмо с другом разговара!”

“Какав Ахмо, вода га оди’јела,
због њега си, Бибо, обољела!”

“Мила мајко, немој Ахме клетити,
рек’о ме је на јесен узети!”

Мила мајко, селам ћеш ми Ахми,
нек’ ми Ахмо у петак не др’јема,
Нек’ се Биби на ценазу спрема!”

Разговор о дјелу

О чему говори први стих ове pjesме?

а) Да је Мостар чудан и јадан град.

б) Да се у Мостару дешава нешто чудно и тужно.

(Да ли је ова недоумица изазвана pjesником жељом да римује
јада са јада и сјада са јада?)

Може ли се од љубави страдати? Зашто? Како?

Ко је Биба? Зашто је pjesма назива *Челебића златом*?

Шта значи израз *ријеч – хиљаду дуката*?

Pjesник нам је у уводу рекао од чега Биба болује, али њена мајка

то не зна и пита је, док послује око Бибиног руха. (Шта је рухо?)

Да ли Бибу заиста болело срце и глава? Шта мисли и осјећа онај ко
ји каже да га боли срце?

Чудна јада...

Послушај ову pjesму у извођењу групе *Mostar Sevdah Reunion* и упореди их. Неки стихови недостају. Који? Шта мислиш зашто?

Пре(не)познате ријечи:

бет – турски племићки наслов, титула
нам – част, углед, слава, добар глас
султан – у Турској назив владара од 13. столећа
султанџија – кћи султанова, принцеза
бостан – лубенице, динје
артија – хартија, папир
калем – писаљка, (перо, оловка)
муршел – мастило, тинта

29

Č i t a n 6 k a

Naslovi poglavlja su ponekad čudni, u izrekama na koje smo navikli promijenjena je jedna riječ ili samo jedno slovo. I to će biti jedan zadatak, za razgovor u školskoj klupi: kako se smisao promijenio tom jedva primjetnom promjenom, i u kakvoj je vezi takav naslov sa sadržajem poglavlja.

Književna djela uvijek su u vezi sa svijetom u kojem nastaju. Pored njih, u čitanci, pronaći ćeš uokvirene slike i tekstove koji se trude dopuniti tvoje znanje o pokrenutoj temi. Nekada su te dopune vezane za književne pojmove i u njima se objašnjavaju termini koje ćeš tako lakše razumjeti i kojima ćeš se onda češće koristiti.

Naravno, čitanke nema bez književnih djela. U ovoj ih ima, što cijelih (pjesama, priča, basni...) što odlomaka (pripovijetki, romana...) preko četrdeset! Sva se neće čitati, i o svima se neće raspravljati na časovima. O kojima i kada hoće, odlučiće Tvoj nastavnik ili Tvoja nastavnica. Ali na njihovu odluku može utjecati i Tvoja želja!

O svakom književnom djelu moguće je razgovarati. Taj razgovor može se ponekad odnositi na neke dijelove koji su nam privukli pažnju (neobičan jezik, zanimljivi likovi, uzbudljivi događaji), ali je cilj razumjeti djelo u cjelini. A razumjeti djelo u cjelini znači shvatiti zašto je napisano – koju ideju o svijetu i čovjeku u tom svijetu ono ima.

Pitanja nisu teška, ali ponegdje se, za svaki slučaj, nude dva ili tri odgovora, pa je dovoljno samo izabrati pravi.

Jedan od ciljeva naše čitanke je da naučiš što više riječi, da razumiješ lakše druge šta govore, i da Tebi bude lakše izražavati misli i osjećaje. Nekada se to može grimasom ili dodiranjem, ali nekada, zaista, nema drugog načina nego riječima, i rečenicama. Što su one jasnije i ljepše, Tvoja misao će potpunije i brže stići do onoga kome se obraćaš.

SADRŽAJ

8 Zvijezde gdje se gnijezde

8 Vesna Parun, MLIJEČNI PUT

10 Frances Hodgson Burnett, TAJNI VRT

14 Nada Gašić, STELA JE ZVIJEZDA

I još: Mliječna staza, Helen Keller, Beethoven, crvendać...

18 Ima li ljepote bez dobrote

19 Hans Christian Andersen, CAREV SLAVUJ

24 Nedžad Ibrišimović, SIJELO MUDRACA

I još: slavuj, Wall-e...

26 Stih nad BiH

28 Što više daš, više imaš

29 Narodna lirska pjesma, ČUDNA JADA OD MOSTARA GRADA

30 Narodna lirska pjesma, IL' JE VEDRO, IL' OBLAČNO

31 Narodna lirska pjesma, DVA CVIJETA U BOSTANU RASLA

32 Mirsad Bećirbašić, HARFA

I još: kompjuteri, harfa, slavenska antiteza, Mostar Sevdah Reunion...

33 Ko želi biti milioner?

34 Deveta umjetnost

38 Domovina su ljudi

39 Silvije Strahimir Kranjčević, LIJEP SI, BIJELI SVIJETE...

41 Antun Branko Šimić, AH, EVO OPET...

42 Ibrahim Kajan, ŽUTA PTICA

43 Petar Kočić, JABLAN

I još: ironija, socijalna lirika, jablan, korida...

47 Razredni almanah

49 Tko želi biti milijunaš?

50 Tata mu je konj, i djed mu je konj, šta je onda onj

52 Božidar Prosenjak, OTAC

60 Narodna epska pjesma, ĐERZELEZ ALIJA

63 Narodna epska pjesma, STARINA NOVAK I KNEZ BOGOSAV

66 Šimo Ešić, CVJETKO

69 Henryk Sienkiewicz, KROZ PUSTINJU I PRAŠUMU

I još: pripovijedanje, pripovjedač, roman, Mujezinović, Hafizović, Berber, Borike, Ahilej, Homer, deseterac, stalni epiteti, buša, Dina, Perućica...

74 Šta ima novo?

76 Zašto ♥ internet

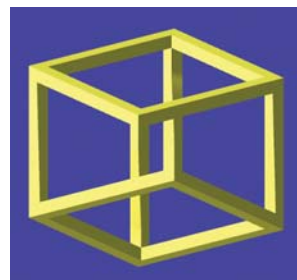
78 Ko laže ne, boji se gladi

79 Narodna priča, ERO S ONOGA SVIJETA

81 Rudolph Erich Raspe, ČUDNOVATE PUSTOLOVINE BARONA MŪNCHHAUSENA

84 Ranko Pavlović, JARAC U POZORIŠTU

I još: opera, Pinokio, helenski amfiteatar, Shakespeareov Globe...

86 Sedma umjetnost

90 U sreću se uzda ljud

91 Đorđe Balašević, PRIČA O VASI LADAČKOM

93 Skender Kulenović, GROMOVO ĐULE

95 Narodna bajka, TRINAJSTIĆ

98 Ivica Vanja Rorić: PJESMA

I još: bajka, motiv, UZVRK, apostrof, arhaizam, novela...

100 Teror je Error

101 Jonathan Swift, PUTOVANJE U LILIPUT

106 Grigor Vitez, PLAVA BOJA SNIJEGA

111 Zejčir Hasić, PRAVIŠ SE VAŽAN

112 Elisabeth Zöllner, PIŠTALO

I još: satira, pravda, Madurodam, emoticon...

116 Ne vidim, ne čujem, ne govorim

117 Duško Trifunović, ČIST ZRAK

119 Svetozar Ćorović, U NOĆI

122 Isak Samokovlija, DJEČAK ARON

I još: (ne)slobodni stih, stari zanati...

126 Nemaš brige, evo knjige!

128 Konac tijelo krasi

129 Isaac Bashevis Singer, OLE I TRUFA

133 Šukrija Pandžo, LIST NA PUTU

134 Jovan Dučić, SELO

135 Isidora Sekulić, BURE

I još: herbar, višeznačnost, ritam...

140 Do nove čitanke

ЗВИЈЕЗДЕ ГДЈЕ СЕ ГНИЈЕЗДЕ

Весна Парун рођена је 1922. на отоку Зларину близу Шибеника. Њен отац је, као опћински чиновник, често био премјештан и остајао без посла, због чега је бројна обитељ (четверо дјеце) живјела у прилично тешким увјетима. И поред тога, Весна је била одлична ученица. За своје школовање рекла је да се *могло научити много, и у основној и, касније, у средњој, и о драматички и о природопису; мање о историји и о звијездама на небу, а о човјеку и животу – људској ништини.*

Објављено јој је преко 60 књига поезије и прозе и упризоре на су четири њезина драмска дјела. Она ствара дуље од педесет година и већ припада књижевној повијести, а још увијек је активна. За свој пјеснички рад добила је значајне и бројне награде и признања.

Ако постоји
Млијечни пут,
значи да у свемиру
има и крава.

Па хајде да свратимо
на ту фарму
успут.
Гдје ти је, Мјесече,
кочијица плава?

(Весна Парун, **Млијечни пут**)

Разговор о дјелу

Прочитај још једном пјесму *Млијечни пут* Весне Парун.

Шта пјесникиња закључује у првој строфи? Да ли је њен закључак исправан?

Постоји ли у свемиру Млијечни пут? Шта је Млијечни пут уистину?

На какву фарму пјесникиња мисли?

У каквој су вези небројене галаксије с фармом?

Зашто пјесникиња свраћа *успут*? Гдје је заправо кренула?

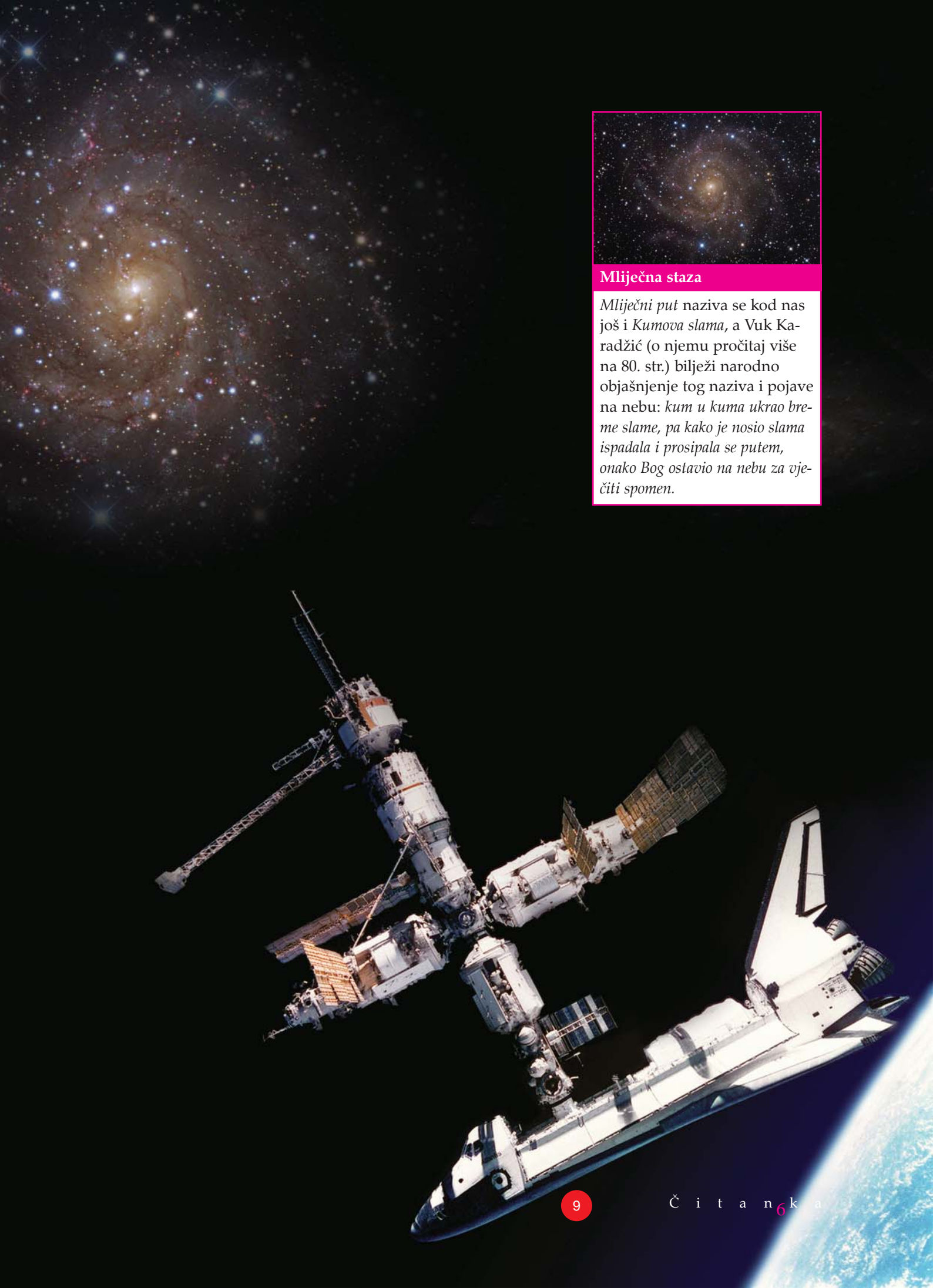
Каква је то плава кочијица? Ко се вози у кочијама? На шта те подејећа плава боја?

Куда се и гдје, дакле, путује ноћу, у кочијама које вози Мјесец?

Шта значи ријеч сањати? Да ли је то само неки сликовни доживљај током спавања или нешто више?

Размишљао ли Ти о свемиру? Која питања постављаш себи и другима? Има ли *ијамо горе* живота? Како је све то настало? Има ли свемир крај?

Mliječna staza

Mliječni put naziva se kod nas još i Kumova slama, a Vuk Karadžić (o njemu pročitaj više na 80. str.) bilježi narodno objašnjenje tog naziva i pojave na nebu: kum u kuma ukrao bre-me slame, pa kako je nosio slama ispadala i prosipala se putem, onako Bog ostavio na nebu za vječiti spomen.

Frances Hodgson

Burnett rođena je 1849. u Manchesteru, u Engleskoj. Nakon što ostane bez oca, i obitelj osiromaši, Frances se seli s majkom u Ameriku, gdje ih dočeka građanski rat. Da bi preživjela, piše za novine, i tako počinje svoju karijeru. Pred kraj života povukla se u kuću s ogromnim vrtom, blizu New Yorka, i tu je nastala njena najpoznatija knjiga – *Tajni vrt*.

Tajni vrt

Po knjizi *Tajni vrt* snimljen je istoimeni film, rediteljke Agnieszke Holland. Film je doživio velik uspjeh. Pogledaš li film, i pročitash li knjigu, biće ti zanimljivo uporediti ih, zapaziti razlike i naći objašnjenja za njih. Film se zbog toga može pogledati više puta, pa ćeš onda sigurno primijetiti i neke greške u snimanju. Npr. u jednom kadru, iza djece koja pričaju u parku, na nebu je oblak, a u sljedećem ga nema!

SPOZNAJA

Jedna od čudnih stvari u životu jest da čovjek tek katkad može biti potpuno siguran da će živjeti zauvijek, zauvijek, zauvijek. To se katkad sazna kad se ustane u cik zore, u nježno svitanje, izađe van, kad se dobro pogleda oko sebe i iznad sebe promotri blijedo nebo koje polako ruji dok se događaju predivne, nepoznate stvari sve dok istok gotovo ne krikne, a ljudsko srce zamre nad divnom, nepromjenjivom uzvišenošću rađanja Sunca – što se zbiva svakoga jutra već tisuće i tisuće godina. Tada se čovjeku načas ukaže ta spoznaja. A pokatkad do nje dođe i kad stoji sam u šumi, u sumrak, – tajanstvena dubokozlatna tišina probija se kroz grane kao da iznova i iznova polako obnavlja nešto što se baš i ne može čuti koliko god se čovjek trudio. A onda, katkad, čovjek je spozna u neizmjerljivoj tišini tamnoplave noći uz milijune zvijezda koje čekaju i promatraju; katkad je ozbilji zvuk udaljene glazbe; – katkad pogled u nečije oči.

(odlomak iz romana *Tajni vrt* Frances Hodgson Burnett)

Frances Hodgson Burnett

TAJNI VRT

Kratak sadržaj:

Junakinja romana *Tajni vrt* je djevojčica Mary Lennox, koja na početku priče živi s roditeljima u Indiji. Njena majka je lijepa i uspješna u društvu, i potpuno je nezainteresirana za odgoj svoje kćeri, koji prepušta sluškinjama. Djevojčica je razmažena i egoistična. Nakon što taj dio Indije, pa i njihov dom, pohara kolera, djevojčica ostaje bez roditelja, i vraćaju je rođaku na imanje u Engleskoj.

Imanje je bogato, a dvorac u koji je smještaju okružen parkom i vrtovima, među kojima i jednim skrivenim iza visokog kamenog zida. Za njega je vezana skora tragedija u porodici, i vlasnik dvorca namjerno ga je zatvorio. Mary pokušava pronaći ulaz, u čemu joj pomaže vrlo neobična i zanimljiva ptica – crvenać. Zahvaljujući njemu pronalazi prvo ključ, pa onda vrata, i tako počinje priča koja će promijeniti ne samo Mary nego i još neke nesretne i tužne ljude u dvorcu. Ona upoznaje prvo dječaka Dickona, koji razgovara s biljkama i životinjama, i slavi ljepotu života i prirode, a onda, tragajući za čudnim krikovima koji se noću šire kroz dvorac, otkriva i svog rođaka Colina, bolesnog, koji je privezan za krevet i invalidska kolica i kome predviđaju skorbu smrt.

Mary mu otkriva tajnu sakrivenog vrta, i dječak odluči ozdraviti...

Frances Hodgson Burnett
GUŽVA U VRTU

A tajni je vrt cvjetao i cvjetao svakoga jutra otkrivajući nova čuda. U crvendačevu gnijezdu nalazila su se jaja, a crvendačeva družica sjedila je na njima održavajući im toplinu malenim, pernatim prsima i pažljivim krilima. Isprva je bila vrlo razdražena, a i crvendač je bio nepovjerljivo oprezan. Čak se ni Dickon tih dana nije približavao gusto zaraslom zakutku, nego je čekao da mirno djelovanje nekih tajanstvenih sposobnosti, koje je očito posjedovao, uvjeri to dvoje malih ptičica kako u vrtu nema ničega od čega bi trebale strepiti – ničega što ne razumije tu divotu koja im se zbila – predivnu, nježnu, ganutljivu i uzvišenu ljepotu njihovih jaja. Da je u tom vrtu postojala samo jedna osoba, koja bi ne poznavajući njihov smisao postojanja, oštetila ili uzela samo jedno jaje, njihov bi se čitav svijet srušio, sve bi se slomilo i završilo – da je tu bio samo netko tko to ne osjeća i ne ponaša se u skladu s time, u vrtu ne bi bilo sreće, čak i u tome zlaćanome proljetnom zraku. No svi su oni to znali i osjećali, – i crvendač i njegova ženka znali su da oni to znaju.

Isprva je crvendač motrio Mary i Colina s priličnim nepovjerenjem. Zbog nekoga tajanstvenog razloga, znao je da ne treba motriti Dickona. Prvoga trena, kad je svojim blistavocrnim očima ugledao Dickona, znao je da on nije stranac, već neka vrst crvendaća bez kljuna i perja. Mogao je govoriti crvendački (što je zaista poseban jezik i ne može se pobrkati ni s jednim drugim). Kad crvendač razgovara s crvendačem na crvendačkom, onda je to kao kad Francuz razgovara s Francuzom na francuskom. Dickon se uvijek tim jezikom obraćao crvendaću pa nije bilo važno što se ljudima obraćao onim čudnim, nerazgovijetnim mumljanjem. Crvendač je mislio da s njima tako mumlja jer oni nisu toliko inteligentni da bi mogli razumjeti pernati govor. A i njegovi su pokreti bili crvendački. Nikada nisu bili toliko nagli da bi se mogli protumačiti kao opasni ili prijeteći. Svaki je crvendač mogao razumjeti Dickona, stoga njegova nazočnost nije uznemiravala.

Međutim, ispočetka se činilo da je i te kako potrebno biti na oprezu s ono dvoje. Prije svega, dječak nije došao u vrt na vlastitim nogama. Gurali su ga u nekoj stvari s kotači-

Crvendać

Crvendać (*Erithacus rubecula*), ptica pjeвица, velika oko 20cm, česta i raspjevana u proljeće, prepoznatljiva po crvenom perju na prsima i vratu. Prema toj boji dobio je ime i u drugim jezicima:

bugarski – Červenogratka
njemački – Rotkehlchen
engleski – European Robin
španski – Petirrojo
francuski – Rouge-gorge
italijanski – Pettiroso
holandski – Roodborst
poljski – Rudzik
ruski – Zarjanka...

ma, preko koje su bile prebačene kože divljih životinja. Već je i to bilo dovoljno sumnjivo. A onda, kad je počeo ustajati i kretati se, činio je to na tako čudan, neprirodan način dok su mu pritom ostali očito pomagali. Crvendać se znao pritajiti u grmu i sve to promatrati s nelagodom, dok je glavu krivio čas na jednu, čas na drugu stranu. Pomislio je kako ti spori pokreti možda znače da se priprema na skok, kao što to čine mačke. Kad se mačke spremaju na skok, polako se šuljaju uz samo tlo. Crvendać je nekoliko dana vrlo često o tome raspravljao sa svojom ženkom, ali je onda odlučio da više tu temu ne spominje jer se ona tako prepa- la da se pobojavao da bi to nekako moglo naškoditi jajima. Kad je dječak počeo sam hodati, pa čak se i brže kretati, nastalo je veliko olakšanje. Ipak, dugo vrijeme – ili se bar crvendaću tako činilo – iz njega je izbijao neki nemir. Nije se ponašao kao ostali ljudi. Činilo se da vrlo voli hodati, ali je znao načas sjesti ili leći, a onda opet nekako neuravnoteženo ustati i nastaviti s hodaњem.

Jednog se dana crvendać sjetio da je i on nekoć, kad su ga roditelji učili letjeti, činio slične stvari. Preletio bi samo po nekoliko metara i nakon toga bi se morao odmoriti. Stoga mu se učinilo da i taj dječak uči letjeti – ili, još bolje, hodati. Spomenuo je to svojoj družici i rekao da će se vjerojatno i jaja tako ponašati kad se izlegu pa se ona potpuno primirila i sa živahnim zanimanjem i velikim užitkom počela promatrati dječaka s ruba njihova gnijezda – premda je i dalje ostala uvjerena da će jaja biti mnogo pametnija i brže učiti. Ipak, popustljivo je priznala da su ljudi i u svemu drugom mnogo nespretniji i sporiji od jaja, a činilo se da većina njih nikada i ne nauči letjeti. Nikad se ne sreću u zraku ili na krošnjama stabala.

Nakon stanovitog vremena dječak se počeo kretati kao i ostali, ali sve troje djece povremeno bi činilo neke neobične kretnje. Stali bi ispod stabala, mičući ruke, noge i glave – to nije bilo ni hodanje ni trčanje ni sjedenje. Svakoga bi dana povremeno izvodili te pokrete i crvendać svojoj ženki nikako nije mogao objasniti što to rade ili nastoje činiti. Mogao je jedino reći kako je siguran da jaja nikad neće na taj način mahati, no budući da je s njima sve to izvodio i dječak koji je tečno znao crvendaćki, ptice su mogle biti sigurne da se ne radi o nekim opasnim pokretima. Naravno, ni crvendać ni njegova ženka nikada nisu čuli za

hrvačkog prvaka Boba Hawortha i njegove vježbe od kojih mišići nabreknu kao hrge. Crvendaći nisu nalik na ljude, njihovi su mišići razvijeni već od početka pa ih prirodnim putem dalje razvijaju. Moraš li naokolo letjeti da bi pronašao bilo što za jelo, mišići ti nikada neće zakržljati.

Kad je dječak počeo hodati, trčati, kopati i plijeviti kao i ostali, u gnijezdu u kutu zavladao je spokojstvo i veliko smirenje. Više nisu strahovali za jaja. Znajući da su jaja sasvim sigurna, uz činjenicu da se moglo promatrati mnogo zanimljivih stvari što su se zbivale u vrtu, sjedenje u gnijezdu je postalo itekako zanimljivo. Čak bi za kišnih dana ženka osjetila i laganu dosadu jer djeca nisu došla u vrt.

(odlomak iz romana *Tajni vrt* Frances Hodgson Burnett)

Razgovor o djelu

Ko govori u ovoj priči?

Zašto su crvendaći podozrivi? Čega se boje? Razumiju li oni jezik ljudi? Kakav je to *crvendački jezik*?

Koje su riječi u rečenici *Crvendač je mislio da s njima tako mumlja jer oni nisu toliko inteligentni da bi mogli razumjeti pernati govor* spojene na neobičan način? Zašto je ta veza neobična? Pronađi još nekoliko rečenica koje su te nasmijale i objasni zašto.

U šta se pretvara prvobitni strah crvendaća od djece? Jesu li postali prijatelji? Koja rečenica na to ukazuje?

Umiješ li ti promijeniti svoju tačku gledišta? Možeš li razumjeti kako i zašto neko drugi stvari vidi različito od tebe? Je li to tvoja mana ili vrlina? Zašto?

U lov na glagole!

U označenom dijelu teksta prepoznaj glagole i napiši ih na crte ispod.

.....

.....

.....

.....

.....

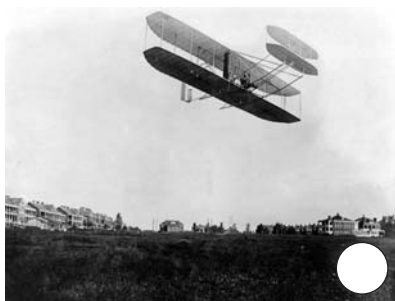
.....

.....

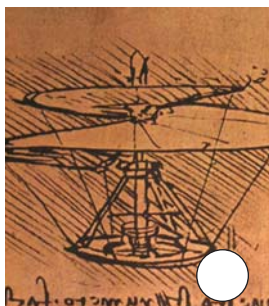
.....

.....

.....

U krugove na slikama upiši redne brojeve, od 1 do 4, tako da se priča o čovjekovoj želji da leti ispriča od početka do naših dana.

Nada Gašić rođena je 1950. u Mariboru, a od 1952. živi u Zagrebu. Radila je na fakultetima u Pragu, Brnu i Petrogradu, saradivala na izradi hrvatskog rječnika i pravopisa, uredila pedesetak knjiga. Prevela je na hrvatski jezik roman *Doživljaji dobrog vojnika Švejka*, koji s mnogo humora govori protiv rata, a čiji je autor češki pisac Jaroslav Hašek.

Nada Gašić STELA JE ZVIJEZDA

– Ne možeš kupiti balerinke, stopala će ti se iskriviti, balerinke su krajnje nezdrave. Ne dam novac za balerinke.

– Kupit ću balerinke ili ništa.

Djevojčica gleda svoja stopala obućena u poluvisoke zimске cipele kupljene prije dvije godine. Cipele su izgubile oblik. Boja im više nije smeđa, nije ni crna, ni siva, šavovi su popustili, pa prisjetivši se vode koja bez ikakvih zapreka prodire u njih i za najmanjih kiša, djevojčica zimogrižljivo navlači rukave džempera preko prstiju. I džemper je iznošen. Dva puta je preštrikavan, ali ona ne razmišlja o njemu. Usredotočena je na svoje cipele. Zima je odavno prošla, razmahalo se proljeće, pojavile su se prve balerinke u izlozima. Model je jedan, ali ga ima u nekoliko boja. Djevojčica je vidjela bijele, s otisnutim srebrnim listićima i više se ne može osloboditi njihove slike. Nešto joj ide na ruku: kupovina se ne može odgađati, jer bi se moglo dogoditi da nestane proljetnih cipela u izlozima, a kako su njoj obećali nove, proljetne cipele, ostalo je samo da se izbori za njih. Ali, nešto joj i ne ide na ruku: djevojčicu uvjeravaju da postoje vrlo solidne i lijepe cipele koje će izdržati i sljedeće proljeće, a balerinke su osjetljive, za mjesec dana neće sličiti ni na što. I nezdrave su, tako kažu.

U označenom dijelu teksta prepoznaj rečenice s neizrečenim subjektom.

Djevojčica odlazi s majkom u kupovinu. U Ilicu. Ondje su, otkad je svijeta i vijeka i Zagreba, smješteni dućani s cipelama. One šute i ne znaju da su obje odlučile da ne popuste. Zastaju ispred jednog od dućana. Gledaju u isti izlog i vide različite cipele.

– Probaj ove smeđe, čista koža, kupi pola broja veće, moći ćeš ih nositi i sljedeće proljeće, uostalom, stopalo ti, čini se, više ne raste.

– Kupit ću balerinke ili ništa.

– Onda ćeš kupiti to ništa.

Vraćaju se kući. Objе su uvrijeđene. Ne svađaju se, ali šute. Nepopustljivo.

Sutra se razgovor nastavlja.

– Ne možeš na klavirsko takmičenje u ovim cipelama. Kako ćeš sjesti takva za klavir?

– Kupi mi balerinke, pa neću takva za klavir.

– Neću ti kupiti balerinke.

Pre(ne)poznate riječi:

Ilica – ulica u centru Zagreba
skala, ljestvica – niz tonova koji se ravnomjerno povisuju ili snižavaju

- Onda ću takva za klavir.
- Ja te takvu neću ići ni gledati ni slušati.
- Ne moraš.

Nervoza u stanu. Živčane, isprekidane rečenice. Primiče se pijanističko natjecanje nižih glazbenih škola. Djevojčica vježba u susjednoj kući kod neke stare učiteljice i dok ponavlja skale, misli o cipelama. Tek kad zasvira *Za Elizu* ne misli ni na što. Samo sluša. Samo čuje.

Dan je natjecateljskog koncerta. Vrijeme je bijelih bluza i plavih sukanja. Sve će djevojčice biti iste. Ili slične. Samo će njihove cipele biti drugačije. Djevojčica čak ni ne čisti svoje poluraspadnute cipele. Noću je krenula kiša i ne posustaje, ona živi daleko od centra gdje je muzička škola, doći će do tramvaja potpuno mokrih nogu, cipele će, ionako, morati oprati u zahodu škole.

Bilo je gore no što se nadala. Raskaljužalo se do nemogućeg, ušla je u tramvaj mokra i blatnjava, a od tramvaja do škole cipele su upile još nešto vode. Na ulaznim vratima portir razgovara s nečijom lijepo odjevenom mamom.

Djevojčica pokušava proći mimo njih, portir ju zaustavlja.

– Ne možeš tako prljava u dvoranu. Tu se izuj.

A onda prema ženi:

– Ovi iz predgrađa... Svi su isti.

Djevojčica čučne, odvezuje cipele i gleda kako joj suza

kaplje na promrzlu šaku. Strašno se stidi.

S cipelama u ruci, samo u čarapama, odlazi do zahoda i pere cipele. Suši ih papirom i nešto papira ugurava u cipelu. Osjeća kako joj bride smrznuta stopala. Nagli priliv krvi ih ugrijava i ona se, gotovo razveseljeno, obuva. Noge se opet hlade, papir ih slabo štiti.

Sve su djevojčice iste. Plave suknje, bijele bluze, plavo, bijelo, plavo, bijelo. Samo njihove cipele nisu. Tko to gleda njene cipele?

Tišina u dvorani. Mukli mir. Prvi natjecatelj, druga natjecateljica, treća... Djevojčica čuje svoje srce. Čuju li ga drugi? Najavili su je. Najavljivačica se povlači. Ostaje prazna pozornica. Na njoj je osvijetljen klavir, klavir njen prijatelj ili njen neprijatelj, djevojčica ne zna. Netko je počeo šištati na nju i ona izlazi na pozornicu. U tišini čuje nečiji tuđi korak, zatim sporadično cerekanje, pa nešto suzdržanog smijeha. Nije to tuđi korak, već njene slabo osušene

Helen Keller

Predivna priča o upornosti vezana je za ime Helen Keller.

Rodila se 1880. godine slijepa i gluha, i njena porodica nije znala kako da je nauči komunicirati sa svijetom. (Zamisli kako je to – biti beba, pa dijete, a ne vidjeti i ne čuti ništa oko sebe, ni glasove roditelja, ni muziku, ni ptice, ni boje...) A onda je u Helenin život ušla učiteljica Ann Saliven. Crtajući po djevojčicinom dlanu slova, naučila ju je prvoj riječi – lutka. Puštajući da voda teče preko nje učinila je da djevojčica nauči i tu riječ. Helen Keller je završila višu školu za umjetnost, napisala je nekoliko knjiga, putovala je po svijetu i borila se za prava hendikepiranih (hendikep – tjelesni ili duševni nedostatak) i zapostavljenih ljudi.

Možda se ponekad sjetiš ove priče, kad ti se učini da je teško i nepotrebno čitati i učiti, i da je svijet oko tebe prazan i dosadan.

O podvigu Helen Keller snimljeno je nekoliko filmova.

Osobine

Izdvoji sve ljudske osobine navedene u priči. Za svaku osobinu odredi ličnost koju poznaješ, a kojoj ona najbolje odgovara.

Beethoven

Beethoven nije imao jednostavan život. Njegov otac je htio od njega da napravi čudo od djeteta kakvo je bio Mozart. Ludwig je, još kao dječak, morao da svira klavir. Kad je postao poznat kompozitor, imao je u Beču stalnu platu, i prvi je profesionalni muzičar u povijesti koji je živio samo od sopstvenog rada, to jest, nije morao raditi za crkvu ili na dvoru. Beethoven nije imao sreće u ljubavi. Nekoliko puta je bio nesretno zaljubljen i nikada se nije oženio. Među papirima, pronađenim nakon njegove smrti, nalazilo se i pismo *Besmrtnoj voljenoj* koje nije poslao, i za koje se ni dan danas ne zna kome je bilo namijenjeno: *...Roje se misli o tebi moja Besmrtna Draga, tu i tamo vesele, onda opet tužne, iščekujući, od sudbine, da li će nas uslišiti – živjeti mogu ili samo potpuno s tobom ili uopće ne živjeti... piše, između ostalog, u tom pismu.*

Beethovenov brat Carl, ponosan što je uspio povoljno kupiti neku zemlju, potpisao se u pismu Ludwigu kao: *Carl van Beethoven, vlasnik zemlje*. U sljedećem svom pismu Beethoven je potpisom odgovorio: *Ludwig van Beethoven, vlasnik mozga*.

cipele šljapkaju po parketu pozornice i proizvode zvuk koji nasmijava publiku. Djevojčica konačno sjeda za klavir. I više ne čuje ništa: ni publiku, ni ružan zvuk mokrih cipela. Ništa. Spušta svoje ruke na tipke, pušta ih da krenu svojim putem, upravlja sigurno svojim cipelama po pedalama klavira, vidi svoje prste kako trče po tipkama, kako spretno preskakuju jedan preko drugoga, kako se sustižu, kako se prestižu, zastaju kad ona to hoće, vidi kako zajednički strepe nad malim prstom i osluškuju hoće li izdržati, kako i udaraju i maze tipke, dočekuju jedan drugog i prate što će im javiti pedala klavira pritisnuta raskvašenom cipelom. I kao da sama Eliza čuje da je ti prsti dozivaju, pa daje sve od sebe, zaista daje sve od sebe, daleka, davna, nepoznata Eliza. Zadnji takt, zadnji udarac po tipki, ruka se podiže, kratko ostaje u zraku... spušta se na koljeno. Tišina. Djevojčica ustaje. Kome je namijenjen ovaj aplauz?

Na izlazu, portir gleda u stranu.

– Pobjedila sam.

Majka ju gleda, objema se čini da će zaplakati.

Premda je rano popodne djevojčica se uvlači u krevet.

Drugačije se ne bi mogla ugrijati. Majka polako zatvara vrata sobe, a nedugo zatim i ulazna. Nestaje tiha soba.

Djevojčica se budi kad je već sumrak dohvatio prozore.

Okreće glavu i uplaši se nepoznatog šuškanja. Pridigne se na laktove.

Kraj nje, na uzglavlju, umotane u svileni papir, leže bijele balerinke s otisnutim srebrnim listićima.

Cijelu je večer hodala po kući u novim balerinkama. Kasno noću, kad su već svi otišli na spavanje, oprala je vlažnom krpom potplate, zatim ih dobro obrisala čistim papirom, presvukla se u pidžamu i da nitko ne zna i nitko ne vidi, ponovo obula svoje nove balerinke. Legla je obućena u krevet. Da nitko ne zna, da nitko ne vidi.

Djevojčica ima dvanaest godina, zove se Stela i jedna je od rijetkih među svojim vršnjacima koja zna da ovo ime na latinskom znači, zvijezda. Dok se uspavljuje, tako se i osjeća. Kao zvijezda.

Razgovor o djelu

Šta djevojčica želi imati i zašto?

Zašto joj majka to ne može priuštiti?

Pred kakav izbor je djevojčica dovedena?

Šta odlučuje? Zašto?

Je li djevojčica razmažena i tvrdoglava?

Da li joj je zbog njene odluke lakše ili teže? Koje situacije to pokazuju?

Po čemu se ona razlikuje od drugih takmičarki?

Da li zbog toga propadne njen nastup? Zašto?

Šta djevojčica osjeća dok svira? Pomaže li umjetnost da zaboravimo stvarnost ili da pokažemo svoju pravu vrijednost?

Zašto portir nakon njenog nastupa gleda ustranu?

Zašto majka na kraju ipak ispuni njenu želju; je li to sama nagrada za pobjedu, ili nešto više?

Priča se ne zove *Balerinke*, nego *Stela je zvijezda*. Zašto?

Šta je tema ove priče? Izaberi jedan ponuđeni odgovor i obrazloži ga.

a) Pobjeda razmažene djevojčice na klavirskom takmičenju.

b) Nastojanje djevojčice da dobije ono što želi i zasluži.

A ideja?

a) Ne trebamo pristajati na manje od onoga što zaslužujemo i koliko vrijedimo.

b) Svaka se pobjeda nagrađuje.

Piano

Šta misliš, da li je ovo vez ili slika? Umjetničko djelo ili obična maramica? Objasni svoj utisak. Pokušaj prema ovoj ilustraciji ispričati priču.

Iz razgovora s autoricom

Je li ovo događaj iz Vašeg djetinjstva? Da li je ova priča autobiografska? Da li se sve baš ovako desilo? Ili ste malo *dotjerali* prošlost?

– Ne, nije se sve ovako dogodilo. Dok pišem o vlastitim sjećanjima dopuštam sebi da pomiješam stvarne događaje, maštu i želje. Mislim da tako ne dotjeravam prošlost, već priču.

Lijepo ste opisali klavirsku izvedbu, potpuno smo se mogli poistovjetiti sa Stelom; osjeća se da vam je ta scena u priči jako važna. Ako jeste, zašto?

– Beethovenova kompozicija *Za Elizu*, jedna je od prvih koja se uči nakon mukotrpnog uvođenja u osnove klavirskog sviranja. Njoj dugujem otvaranje veličanstvenog svijeta ozbiljne

muzike i, na neki način, ova je priča zahvala Elizi.

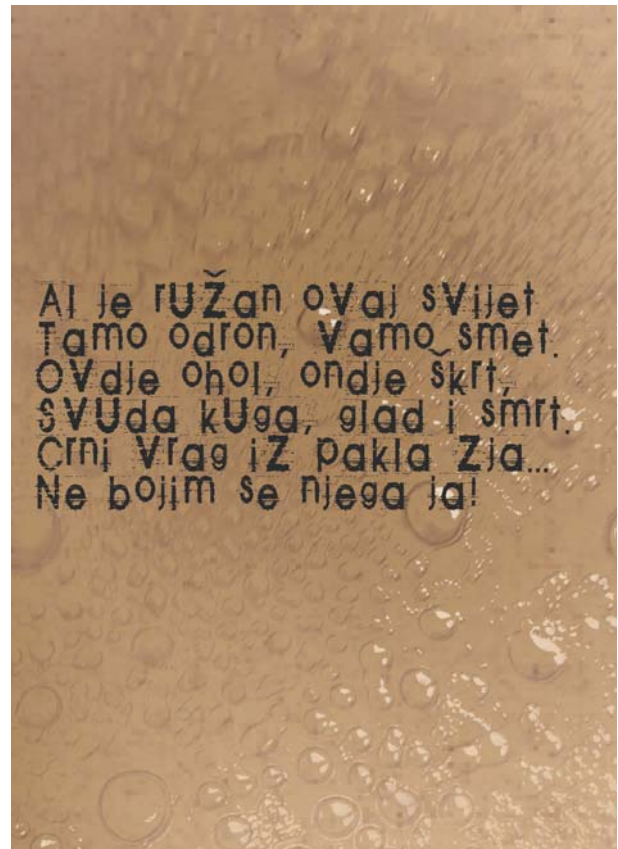
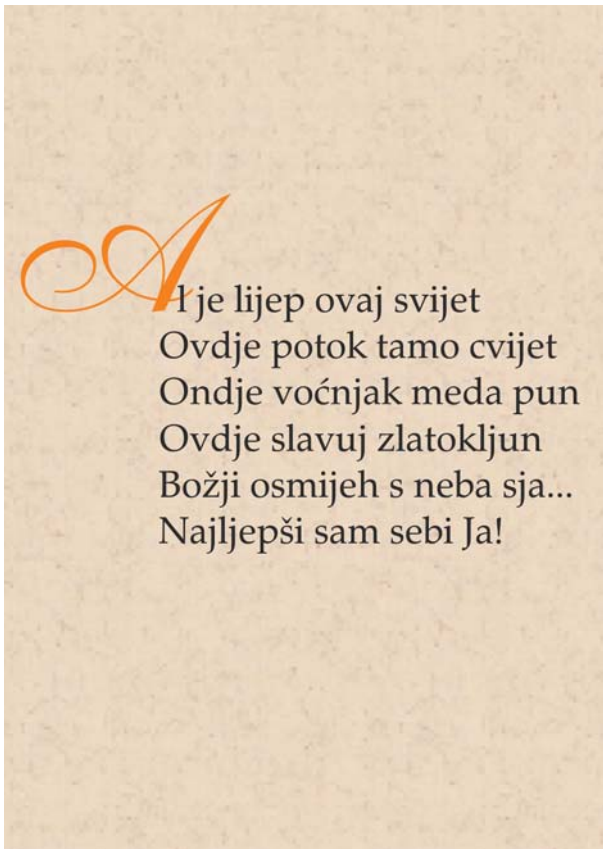
Pišete li u nekakvom zanosu, ili razmišljate o riječima i izrazima koje ćete koristiti?

– Sigurno da svaki autor, bar povremeno, osjeti da je ponesen onim što piše, ali o transu, bar u mom slučaju, nema ni govora. Riječi i izrazi biram, ili, bolje rečeno, puštam ih da se, na neki način, izbore za sebe. Evo primjera i to vrlo jednostavnog. U rečenici koja opisuje izgled, stanje stare cipele, u završenoj, gotovoj priči stoji... *šavovi su popustili...* Prvo sam napisala... *šavovi su se rasparali...* Pri kontrolnom čitanju osjetila sam da nisam zadovoljna napisanim, pa sam promijenila rečenicu u... *šavovi su se odšili...* Još jedna kontrola, nezadovoljstvo napisanim, razmišljanje i provjera što

zapravo želim reći o cipeli. Shvatila sam da mi je važno da se zna kako su cipele u vrlo lošem stanju, te da postoji mogućnost da se zaista raspadnu. Tako sam došla do... *šavovi su popustili...* *Popustili* je bila riječ koja se izborila za mjesto u ovoj priči, zato što je dopuštala cipeli da još uvijek bude nosiva, a opet, bila je to riječ koja je slutila na zlo.

Kako ste se odlučili za naslov? – Ponekad sam se u životu, potajno, da nitko ne zna, da nitko ne vidi, zbog nekih odluka i postupaka, često malih i drugih nevidljivih, osjećala dobro. Kao zvijezda. Htjela sam da se i našoj maloj junakinji, i imenom i naslovom ove priče oda priznanje za ustrajnost i upornost.

IMA LI LJEPOTE BEZ DOBROTE

Koja je od ove dvije pjesme ljepša?

Pogledaj riječi (imenice) jedne i druge. Koje su *ljepše*? Koje izazivaju ljepša osjećanja? Koje su slike ugodnije?

Pa ipak!

Pjesma se ne piše da bi se u njoj slagale lijepe riječi, i da bi nam bilo ugodno dok čitamo. Pjesma se piše zbog misli i osjećanja koja se njome iskazuju. Koja misao i koje osjećanje je iskazano u prvoj pjesmi, a koje u drugoj? Koja je *ljepša*?

Šta onda misliš o pitanju u naslovu: ima li ljepote bez dobrote?

Da li je ovo tema priče *Carev slavuj* Hansa Christiana Andersena?

Hans Christian Andersen CAREV SLAVUJ

U Kini, kao što znamo, car je Kinez, a okružuju ga, također, sve sami Kinezi.

Događaj o kojemu ćete saznati, odigrao se u davna vremena, i baš ga je stoga vrijedno čuti, prije nego što padne u zaborav.

Carev je dvorac bio najljepši na svijetu, cijel cjelcat od tananoga porculana, vrlo skupocjenoga, ali vrlo lomljivoga, tako da se gotovo nije smio dirnuti. Nedaleko od dvorca bila je šuma, u kojoj je gnijezdo savio jedan slavuj. On je tako umilno pjevao, da je siromašni ribar, koji je noću vukao ribarsku mrežu, na trenutak zastajao i slušajući slavuja, šaputao: "Bože, kako je to lijepo!"

Sa svih su strana svijeta dolazili putnici u carevu prijestolnicu, da bi se divili dvorcu od porculana. A kad bi čuli slavuja, govorili bi: "To je od svega najljepše!" I pričali su drugima što su vidjeli i čuli. Učeni su ljudi tada pisali knjige o carskomu gradu, i o divnoj pjesmi slavuja. Pjesnici su slavili čudesnu pticu, koja pjeva u šumi kraj carskoga dvora.

Jednoga dana jedna takva knjiga dođe u ruke kineskomu caru. Sjedio je na zlatnomu prijestolju, i sa zanimanjem čitao opise carskoga grada. No kako li se začudio, kad je pročitao, da je slavujeva pjesma bila ono najljepše, što putnik može naći u Kini.

– Što? – povika car. – Kakav slavuj? Pa ja i ne znam da ovdje živi nekakav slavuj!

I car pozove jednoga svojega oholog pomoćnika, pa ga upita:

– Jesi li kada čuo za slavuja?

– Ne, Vaše Veličanstvo – odgovori oholica.

– Cio svijet bruji o tomu da slavuj živi u mojemu carstvu, – reče car. – Zapovijedam ti da ga nađeš, i večeras ovamo dovedeš.

Pomoćnik se rastrčao po dvorcu, hodnicima, stepenicama, vrtovima, paviljonima, tajnim odajama, ali nigdje slavuja. Vрати se caru i reče:

– Vaše Veličanstvo ne bi smjelo vjerovati sve što u knjigama piše! To su izmišljotine!

Hans Christian Andersen rođen je 1805. u Danskoj. Roditelji su mu bili siromašni. Otac je malom Hansu čitao komedije, razne priče, a najviše neobične bajke. Andersen je s radošću živio u svijetu bajki, ali je postojao i stvarni svijet na koji ga je često podsjećalo krčanje u stomaku. Jedna stara i dobrodušna učiteljica je naučila dječaka da lijepo čita. Otac je koristio svaki slobodan trenutak da sinu izradi lutke, pa su se igrali raznih igara. To, nažalost, nije dugo trajalo. Kada je imao 11 godina, umro mu je otac. Siromašan život, samo od majčinih prihoda, pretvorio se u bijedu. Prepušten gotovo sam sebi, jer je majka bila dugo izvan kuće, na poslu, Hans Christian je pokušavao da sastavi male komedije, pjesme i recitacije. Predstavljao ih je drugoj djeci u svom malom lutkarskom pozorištu.

Pre(ne)poznate riječi:

paviljon – vrtni i logorski šator, mali ljetnikovac s okruglim stolom; široki dio lijevka na glazbenim puhačkim instrumentima
urar – časovničar, sajdzija

Slavuj

Slavuj je ptica pjevačica; slavuji imaju smeđe perje (odozdo nešto svjetlije nego s gornje strane) pa ih je teško primijetiti u prirodnom staništu. Gnijezdo prave na samom tlu koristeći lišće i druge biljne materijale. Kod nas, gnijezda slavuja najčešće se nalaze ispod grmlja kupina te kopri-va. Slavuji se iz jaja izlegu goli i slijepi, ali brzo rastu i dobijaju perje te rano nauče letjeti. Slavuji spadaju u ptice selice: zimu provode u Africi, a u aprilu se vraćaju u Evropu. Bitno je napomenuti da slavuj pjeva samo u proljeće. Pogrešno je mišljenje da slavuj pjeva isključivo noću; često pjesmu slavuja možemo čuti i tokom dana.

Albanska poslovice veli: **dijete je slavuj u kući.**

Objasni zašto je dijete slavuj u kući? Provodi li i dijete zimu u Africi ili je metafora nastala na osnovu neke druge zajedničke osobine djeteta i slavuja?

– Ali knjigu mi je poslao japanski car, i ono što u njoj piše, ne može biti neistina!

Ako se slavuj do večeri ne pronade, cio će dvor dobiti batine po trbuhu, poslije večere!

Sada se osoblje dvorca dalo u potragu za slavujem, o kojemu, eto, priča cio svijet, samo ne carev dvor. Najzad nađoše nekoga tko je znao. To je bila jedna sirota djevojčica, koja je povremeno radila kao pomoćnica carske kuharice. Ona reče da slavuj pjeva u šumi iza dvorca.

Pomoćnik joj obeća stalan posao u kuhinji, samo ako ga odvede do slavujeva boravišta. I oni odoše u šumu. Djevojčica mu pokaza malenu sivu ptičicu, i reče:

– To je slavuj, gospodine!

– Je li to moguće? – začudi se carski pomoćnik. Nikad ne bih pomislio, da izgleda tako neugledno!

– Slavujčicu, – reče djevojčica – naš milostivi car želi da mu pjevaš!

– Vrlo rado, – odgovori slavuj. I oni se zaputiše natrag u dvor. Tamo su sluge usjajile porculan, sve je sjalo i blistalo. Postaviše zlatnu prečku za slavuja. Svi su bili svečano odjeveni, svi su bez daha čekali da slavuj otpočne pjesmu. I poče slavuj pjevati tako divno, da su caru grunule suze na oči, a srce mu se razgalilo u grudima. Radostan, naredi da slavuj nosi oko vrata carsku zlatnu papučicu.

Slavuj sa zahvalom otkloni taj dar, i reče:

– Vidio sam suze u carevim očima, i to mi je najveći dar! Za ljubav cara, slavuj pristade da ostane na dvoru, iako je čeznuo za svojom šumom. Načiniše mu zlatnu krletku, i dodijeliše mu dvanaest slugu da ga dvore i paze.

Cio grad nije govorio ni o čemu drugomu nego o slavuju, pa kada se dvojica sretnu, jedan kaže “sla”, a drugi, “vuj”. A dvorske dame i služinčad pokušavali su oponašati slavuja, ali naravno, bezuspješno.

Jednoga dana caru stiže pošiljka s natpisom “slavuj”.

– Još jedna knjiga o našoj slavnoj ptici, – povese se car. Ali to nije bila knjiga, već jedna umjetnički izrađena ptica, naprava, koja je mogla pjevati, kad bi se navila. Umjetnina je bila ukrašena rubinima, dijamantima, i biserjem. Pjevala je jednu od melodija, koju je pjevao živi slavuj. Toga je slavuja kineskomu caru bio poslao japanski car. Svi se zadiviše. Naviše slavuja-igračku, i on se raspjeva. Trideset i tri je puta pjevao jednu te istu melodiju. Svi su

klicali od ushićenja. A neki izjaviše da umjetni slavuj pjeva bolje od živoga.

A onda se car sjeti živoga slavuja, i zatraži da ga opet čuje. Ali nitko nije primijetio kad je živi slavuj izletio kroz otvoren prozor, i vratio se u svoju zelenu šumu.

“Kakva nezahvalnost!” rekoše svi. I opet naviše umjetnoga slavuja. On je neumorno pjevao i pjevao. Nosili su ga uokolo, da bi ga svi uz mogli čuti. Ljudi su se čudili, kimali glavama, ali neki od njih rekoše:

“To lijepo zvuči, zato jer je nalik na pjesmu živoga slavuja. Ali nešto tu nedostaje, a mi ne umijemo reći što.”

Umjetnu su pticu postavili na počasno mjesto. O njoj su dvorjani pisali knjige i pjesme, ostali su to učili napamet, mada nisu razumjeli nijednu riječ. Pravi je slavuj bio prognan iz zemlje.

Prolazilo je vrijeme. Jedne večeri, dok je umjetni slavuj pjevao, nešto u njemu prepuče, i on umukne. Svi su se uskomešali. Pođoše po urare, da poprave kvar. Poslije duga vijećanja, urari izjaviše, da su zupci strojnih kotačića već tako istrošeni, da ptica ne smije pjevati više, nego jednom godišnje.

Car se razbolio, i cijela je zemlja bila u žalosti. Već su izabrali novoga cara. Stari je car ležao u svojem svilenom, raskošnom krevetu, blijed i nemoćan. Dah ga je počeo napuštati. A onda mu dođoše slike iz prošlosti, slike, kojih se plašio. Šaputale su mu, sjedeći na njegovu uzglavlju. Car stade vikati da dođu glazbenici, i da zasviraju, kako ne bi slušao šaputanje utvara. No nitko nije čuo njegov zov, jer car više i nije imao čujnoga glasa.

Odjednom se s prozora razliježe divna pjesma. Pjevao je vjerni, živi slavuj. Došao je utješiti cara na smrti. I dok je on pjevao, utvare su bivale sve bljeđe i bljeđe, i krv je strujala sve brže i brže kroz careve žile. Pa i sama zlokob smrti, koja je sjedila tu na krevetu, kao da se zanjela slušajući pjesmu.

– Hvala ti, hvala, prekrasna ptičice! – reče car, uzdišući od ganuća. – Tebe sam prognao iz svojega carstva, a ti si, evo, vjerno došla da mi dobrim uzvратиš, da smrt otjeraš od moje postelje! Kako da te nagradim?

– Ti si me nagradio, – odgovori slavuj. – Nikada neću zaboraviti suze u tvojim očima, one večeri kad sam ti prvi

Porculan

Najfinija vrsta keramike, dobija se pečenjem smjese gline, krečnjaka i kvarca, koristi se kao posuđe. Izumljen je u Kini, prije mnogo stoljeća. Kineski porculan je i danas najcjeljeniji.

U lov na priloške odredbe!

U označenom odlomku podvuci sve priloške odredbe, različitim bojama, za mjesto, vrijeme i način.

Metafora

Metafora je stilsko sredstvo u kojem se značenje jedne riječi prenosi na drugu riječ. Naprimjer, metafora *dijete je slavuj*: značenje riječi slavuj je ptica koja lijepo pjeva i koja svojom pjesmom donosi radost. Prenosjenjem tog značenja na dijete naglašavamo, ističemo, da i dijete donosi radost. A stilska sredstva u govoru i pisanju koristimo najčešće da bismo nešto istakli, naglasili, pojačali.

Ustvari, samo stvari?

Da li spadaš u one koji koriste ljude, a vole stvari, ili one koji čine obrnuto?

Da li ti se nekada dogodilo da zbog lijepe stvari iznevjeriš osobu koja ti je draga? Ispričaj kada i kako.

puta pjevao! Nego, ja ću ti sada pjevati uspavanku. Ti spavaj! Sutra ćeš se probuditi zdrav!

Tako je i bilo.

Car se probudio, zdrav i okrijepljen. Slavuj je još uvijek ćurlikao.

– Ostani zauvijek kod mene! – reče car. – Pjevaj samo onda kad sam zaželiš, a umjetnog ću slavuja razbiti u tisuću komada!

– Nemoj – reče slavuj – on je činio dobro, koliko je mogao! A ja, ja ne mogu živjeti na dvoru; ali mi dopusti dolaziti kad to sam budem poželio. Ja volim tvoje srce više nego tvoju krunu. No jedno mi moraš obećati...

– Sve! – reče car, stojeći u svojem carskom ruhu, koje bijaše sam obukao.

– Nemoj nikomu pričati da imaš malu pticu, koja ti sve govori – pa će sve biti još i bolje!

I slavuj potom odleti.

Sluge dođoše vidjeti mrtvoga cara. A kad tamo, prestrašeni zastadoše. Car reče:

– Dobro jutro!

Razgovor o djelu

Gdje se i kada dogodila radnja bajke?

Sa svih su strana svijeta dolazili putnici da bi se divili carskim ljepotama. No, šta im je bilo najzanimljivije?

Ko je i kakvu knjigu poslao kineskomu caru?

Šta je iz te knjige kineski car saznao?

Ko je pomogao carevom pomoćniku da nađe slavuja?

Šta je pomoćnik obećao djevojčici, kao nagradu što će ga odvesti do slavujeva boravišta?

Kad je slavuj zapjevao, kako se osjećao car?

Kao nagradu za pjesmu, car mu je poklonio zlatnu papučicu. Je li slavuj prihvatio papučicu? Zašto nije? Šta je njemu bio dragocjeniji dar od papučice?

Kakve je sve počasti slavuj doživio u dvoru? No, njemu se više milila šuma... Zbog čega je, ipak, ostao u dvorcu?

A onda, jednoga dana, stigla je nova pošiljka od japanskog cara, s naslovom *Slavuj*. Kakvo se iznenađenje nalazilo u pošiljci?

Kad je car zaželio da opet čuje živoga slavuja?

Umjetni slavuj se pokvario. Šta su sajdzije/urari kazali – kakav je kvar nastao u ptici, i koliko smije pjevati?

Car se razbolio, legao na postelju, zvao je u pomoć, no da li su ga čuli?

Ipak, čuo ga je jedan vjeran prijatelj...

Kakav je bio učinak slavujeve pjesme?

Car se pokajao... Šta je rekao slavuju? Šta ga je upitao?

Šta mu je slavuj odgovorio? I šta mu je savjetovao?

O čemu govori ova bajka? O kojim vrlinama, o kojim manama, o kojim osjećajima? U kojim se trenucima priče svaka od nabrojanih vrli-
na i osjećaja pokazuje?

Car je bio zahvalan slavuju. A da li je i slavuj bio zahvalan caru?

Može li igračka, stroj, predmet, zamijeniti živo biće? Može li djetetu
televizor zamijeniti prijatelja?

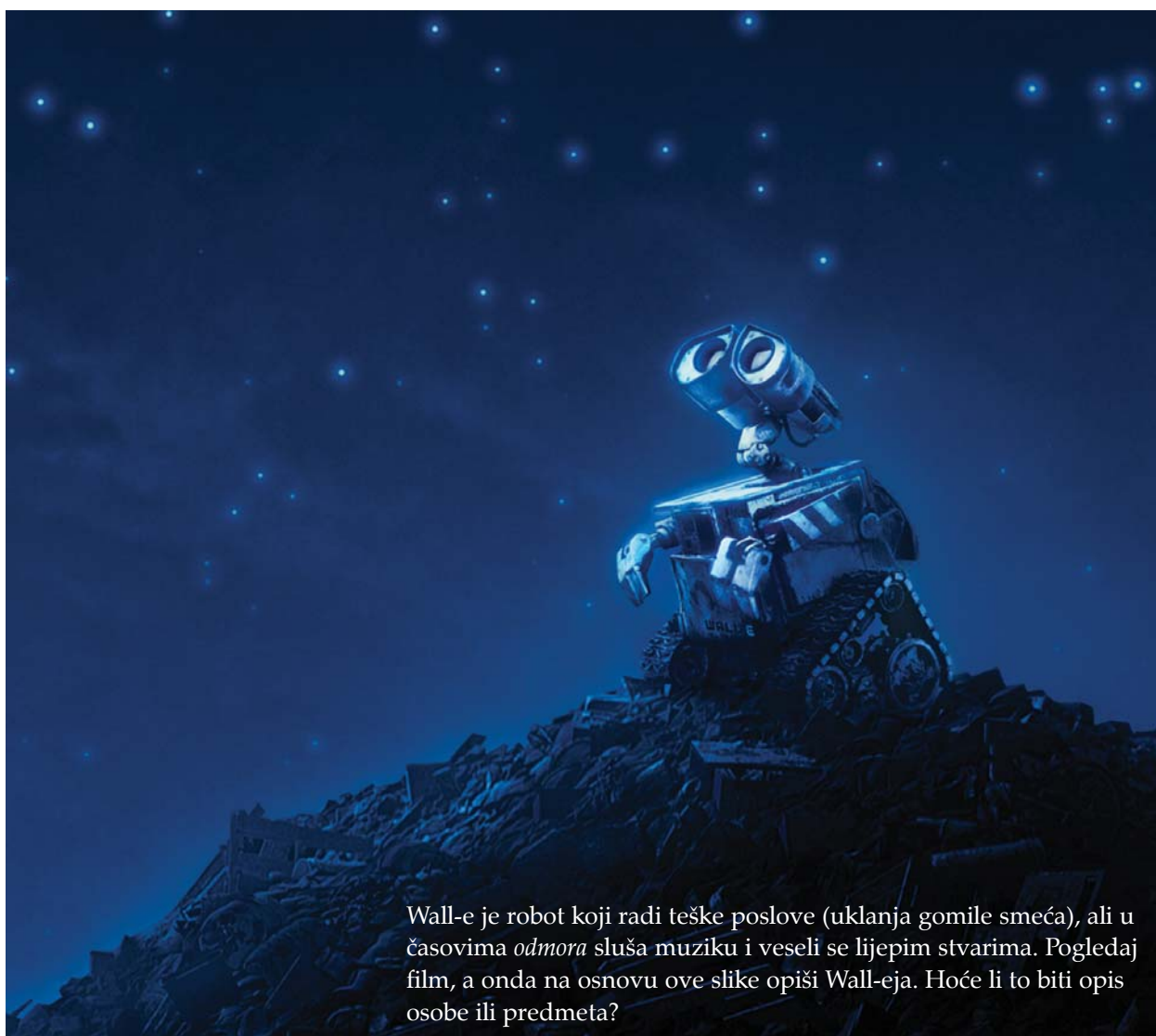
Zbog čega je umjetni slavuj bio tako zanimljiv i privlačan?

Nekada se događa da mi ne vidimo ono što je blizu nas. Mora neko
doći i upozoriti nas na ono što imamo. Koja je to scena u priči?

Šta mislite, je li to samo lijepa bajka, ili ova priča govori o ljudima i
njihovim odnosima?

Koga ili što predstavlja slavuj? Zar samo pticu?

Kako protumačiti carevu bolest, a kako njegovo ozdravljenje?

Wall-e je robot koji radi teške poslove (uklanja gomile smeća), ali u
časovima *odmora* sluša muziku i veseli se lijepim stvarima. Pogledaj
film, a onda na osnovu ove slike opiši Wall-eja. Hoće li to biti opis
osobe ili predmeta?

Nedžad Ibrišimović rođen je 1940. godine u Sarajevu, školovao se u Žepču i Zenici, a kao nastavnik radio u Goraždu.

Osim novinarstvom i pisanjem radiodrama i knjiga, bavio se i vajarstvom. Ovo je jedna njegova statua.

Nedžad Ibrišimović SIJELO MUDRACA

Nađu ti se jednom neki, pa stanu govoriti o tome koje su ljudske osobine ponajbolje.

Prvi reče da je najveća ljudska osobina hrabrost, ali, reče, ničim se hrabrost ne da opisati i jedino što se uz hrabrost može reći i dodati jeste to da hrabre sreća prati.

Te ti taj stane hrabrost uzdizati što je god mogao i znao bolje i više.

Drugi, opet, da je najbolja ljudska osobina biti dobar. Da se samo dobrom zlo može pobijediti.

Te dobro uzdigne do neba, a da je mogao, i više bi.

Treći reče da je najbolja ljudska osobina težnja za ljepotom, da je ljepota nešto amaha, i da će svi ljudi kad-tad, pred ljepotom, što od svoje volje, što onako – nikom poniknuti.

Te ti taj stane ljepotu u visine uzdizati. Uzdizo, uzdizo, pa stao.

Četvrti reče da je najbolja ljudska osobina prijateljstvo, a peti reče da nije prijateljstvo nego drugarstvo.

Šesti, opet, reče da je najbolja i najpoželjnija ljudska osobina junaštvo, pa stane kititi priče o junacima i junačkim djelima da ga je milina bilo slušati.

Sedmi reče da je najbolja ljudska osobina darežljivost.

Osmi da je to poštenje.

Deveti da je to ljubav. Da je ljubav nenadmašna ljudska vrlina koju pjesnici svih naroda hvale od davnina i da će je hvaliti dok je svijeta i vijeka. Jer ljubav prožima sve: i bilje i životinje i sav ljudski rod.

Deseti reče da je za njega domoljublje najbolja čovjekova osobina. I njega je bilo milina slušati.

Jedanaesti, opet, poteže čast i ponos, pa to dvoje stane u zvijezde okivati, mnogi mu riječju priskočiše u pomoć.

Dvanaesti reče da sve pomenute osobine zaslužuju svaku hvalu i podršku, ali da je za njega najvrjednija ljudska osobina – vedra narav.

A trinaesti među njima bio nekakav dedo, te on reče da je za njega najvrjednija ljudska osobina – skromnost.

– Šta bi to ko bila skromnost? – upitaše ga, a dedo tiho opovrnu:

– Skromnost je znati gdje ti je mjesto, jer jedan pored drugog mogu stajati i car i prosjak, pa da obojicu resi ista vrlina.

Ali se sa dedom niko nije mogao složiti te nastane takva graja da su i djelo morali obataliti.

Razgovor o djelu

O čemu ljudi u ovoj priči govore?

Koliko ljudi učestvuje u raspravi? Da li je taj broj po nečemu poseban?

Koga pisac izdvaja među svim sudionicima u razgovoru? Kako?

Zbog čega nastane graja?

Zašto se ljudi ne mogu složiti s dedom?

Da li su ljudi u ovoj priči stvarno mudraci?

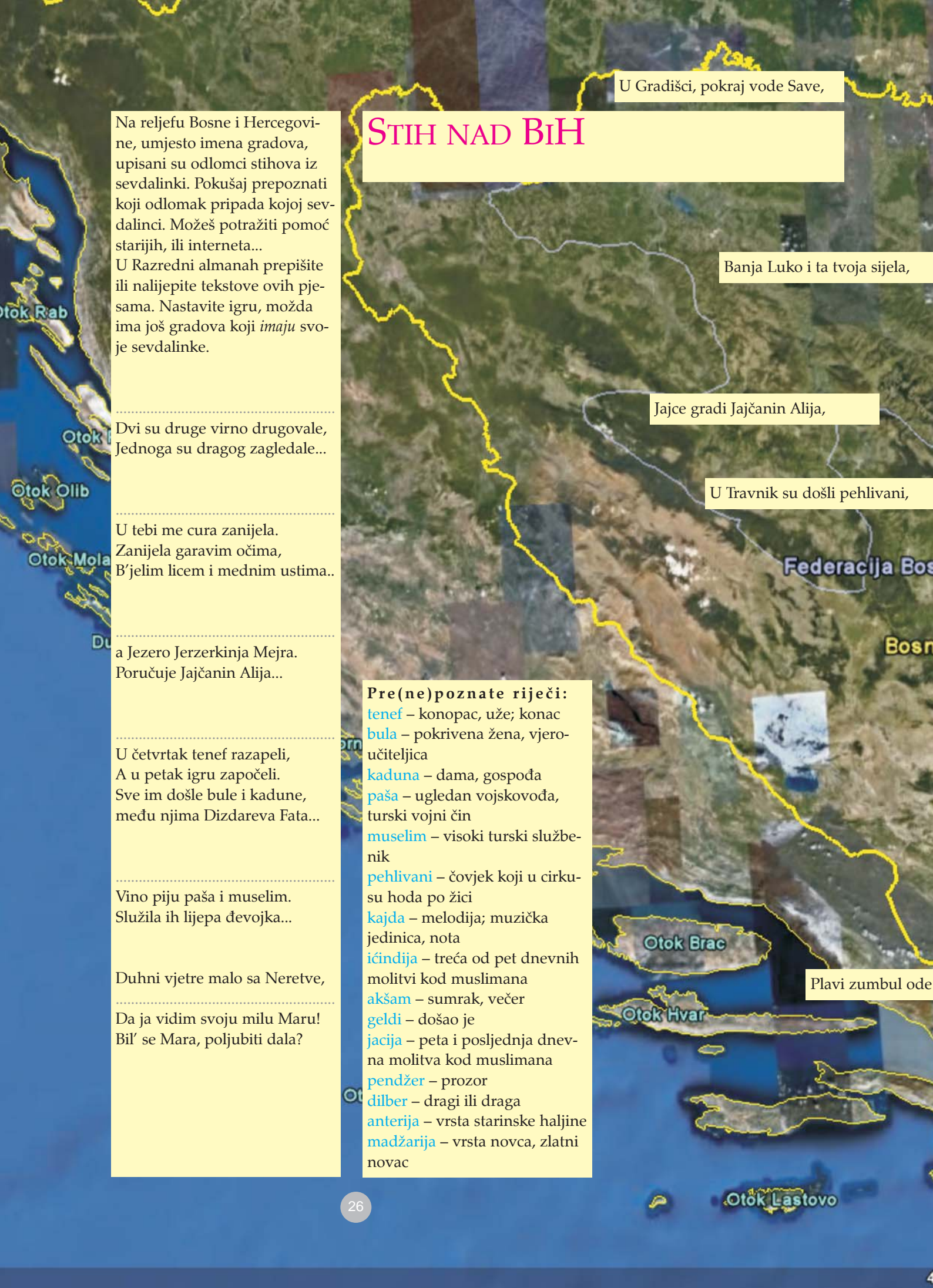
Kako je ova priča ispričana – tako da liči na kazivanje, ili tako da zvuči pravilno i učeno?

Kojim riječima, izrazima i rečenicama je pisac to postigao? Podvuci ih.

Imaju li likovi imena? Kako ih pisac naziva? Izaberi jedno *ime* i dekliniraj ga.

Sijelo je stari običaj, iz vremena kada nije bilo televizije, radija, struje, i kada su se ljudi u dugim zimskim večerima zabavljali okupljajući se kod domaćina, razgovarajući, pjevajući i šaleći se. Koja, dakle, stilska figura daje pravi smisao naslovu Ibrišimovićeve priče *Sijelo mudraca*?

Zadatak: otkrij u čemu se razlikuju značenja riječi *sijelo* i *vijeće*. Šta znači *sijeliti*, a šta *vijećati*?

STIH NAD BiH

Na reljefu Bosne i Hercegovine, umjesto imena gradova, upisani su odlomci stihova iz sevdalinki. Pokušaj prepoznati koji odlomak pripada kojoj sevdalinci. Možeš potražiti pomoć starijih, ili interneta...
U Razredni almanah prepisite ili nalijepite tekstove ovih pjesama. Nastavite igru, možda ima još gradova koji imaju svoje sevdalinke.

U Gradišci, pokraj vode Save,

Banja Luko i ta tvoja sijela,

Jajce gradi Jajčanin Alija,

U Travnik su došli pehlivani,

Dvi su druge virno drugovale,
Jednoga su dragog zagledale...

U tebi me cura zanjela.
Zanjela garavim očima,
B'jelim licem i mednim ustima...

a Jezero Jerzerkinja Mejra.
Poručuje Jajčanin Alija...

U četvrtak tenef razapeli,
A u petak igru započeli.
Sve im došle bule i kadune,
među njima Dizdareva Fata...

Vino piju paša i muselim.
Služila ih lijepa devojka...

Duhni vjetre malo sa Neretve,

Da ja vidim svoju milu Maru!
Bil' se Mara, poljubiti dala?

- Pre(ne)poznate riječi:**
tenef – konopac, už; konac
bula – pokrivena žena, vjeroučiteljica
kaduna – dama, gospođa
paša – ugledan vojskovođa, turski vojni čin
muselim – visoki turski službenik
pehlivani – čovjek koji u cirku su hoda po žici
kajda – melodija; muzička jedinica, nota
iĉindija – treća od pet dnevnih molitvi kod muslimana
akšam – sumrak, večer
geldi – došao je
jacija – peta i posljednja dnevna molitva kod muslimana
pendžer – prozor
dilber – dragi ili draga
anterija – vrsta starinske haljine
madžarija – vrsta novca, zlatni novac

Plavi zumbul ode

Sa Gradačca, b'jele kule

Ječam žele Tuzlanke djevojke,

Ićindija, a ja kod Zvornika,

Kasno proдох gorom Romanijom,

iz Saraj'va grada,

Republika Srpska

U Konjicu čudno čudo kažu,

Nasred Foče studena vodica,

Pa rastjeraj maglu po Mostaru!

Nevesinje ravno, tamo mi je dragi,

u Doljane,

U Trebinju gradu, teška žalost kažu:

Zmaja od Bosne
Sokolovi zaklitali
kajde žalosne...

Ječam žele, ječmu govorile...

Podne vika, a ja iz Travnika,

Akšam geldi, a ja Drinu preдох,
U jacije dragoj pod pendžere...

Kad ja pođem draga

ti ne plači, draga,
ne daj srcu jada...

S dobrim drugom – lijepom
djevojkom...

tu dolazi dilber udovica.
Na njoj koša od stotinu groša,
Anterija – niza mađarija...

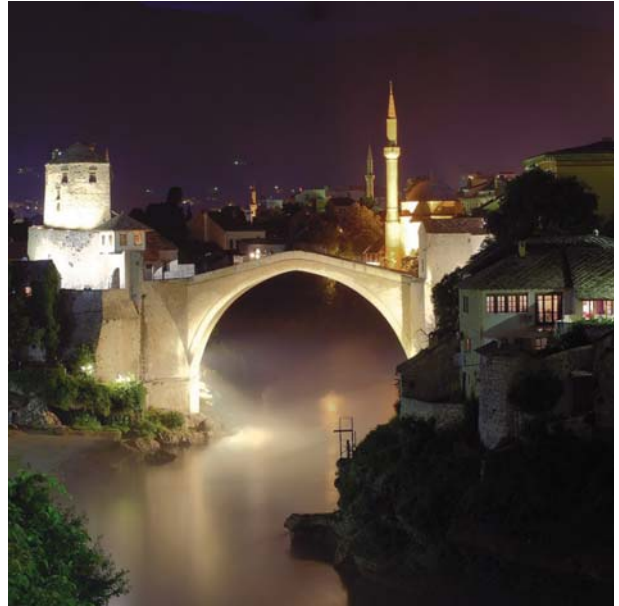
Spremi mi ga amo, šta mi radi

Đe boluje mlada Zubčevića Fata.

Dva su cvijeta u bostanu rasla,
Plavi zumbul i zelena kada.

Osta kada u bostanu sama...

ШТО ВИШЕ ДАШ, ВИШЕ ИМАШ

Како су изгледали први компјутери, а како изгледају сада? Како су грађени мостови некада, а како се граде сада? Да ли се исто може рећи и за људе – да свака нова генерација има боље *перформансе* (карактеристике, особине)? У чему се људи разликују од компјутера? Нека ти сљедећа пјесма помогне да одговориш.

ЧУДНА ЈАДА ОД МОСТАРА ГРАДА

Чудна јада од Мостара града,
све од лани па ево до сада,
како Биба од љубави страда.

У Хабибе, Челебића злата,
свака ријеч хиљаду дуката.

Бол болује Челебића Биба,
бол болује ником не казује.

Јадна Биба боли боловаше,
а мајка јој рухо прелогаше.

“Кћери Бибо, ти румена ружо,
кажи мајци шта те боли, душо!”

“Мене боли и срце и глава,
откад Ахмо с другом разговара!”

“Какав Ахмо, вода га одн’јела,
због њега си, Бибо, обољела!”

“Мила мајко, немој Ахме клети,
рек’о ме је на јесен узети!”

Мила мајко, селам ћеш ми Ахми,
нек’ ми Ахмо у петак не др’јема,
Нек’ се Биби на ценазу спрема!”

Разговор о дјелу

О чему говори први стих ове пјесме?

а) Да је Мостар чудан и јадан град.

б) Да се у Мостару дешава нешто чудно и тужно.

(Да ли је ова недоумица изазвана жељом да се римује *ѓрага с јага* и *сѓрага*?)

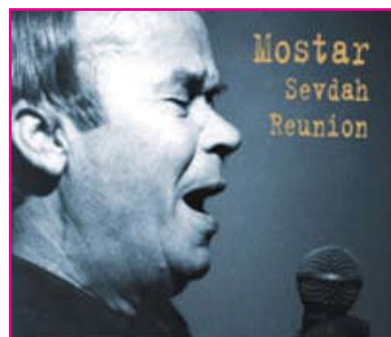
Може ли се од љубави страдати? Зашто? Како?

Ко је Биба? Зашто је у пјесми названа *Челебића златиом*?

Шта значи израз *ријеч – хиљаду дуката*?

Пјесник нам је у уводу рекао од чега Биба *болује*, али њена мајка то не зна и пита је, док послује око Бибиног руха. (Шта је рухо?)

Да ли Бибу заиста *боле* срце и глава? Шта мисли и осјећа онај који каже да га боли срце?

Чудна јада...

Послушај ову пјесму у извођењу групе *Мостар Севдах Реунион* и упореди их. Неки стихови недостају. Који? Шта мислиш зашто?

Севдалинка

Севдалинка је врста народне лирске пјесме специфичне (посебне) по томе да се развила у Босни и Херцеговини, у муслиманским градским срединама. Назив је дошао од арапске ријечи *sawda*, којом се означава меланхолично (сјетно и раздражљиво) расположење, карактеристично за заљубљене. Севдалинке најчешће пјевају о љубави као о болу коме нема лијека. Љубав у севдалинкама је велика и јака, али због нечега немогућа или тешко остварљива.

Пре(не)познате ријечи:

бег – турски племићки наслов, титула

нам – част, углед, слава, добар глас

султанија – кћи султанова, принцеза

султан – у Турској назив владара од 13. стољећа

бостан – лубенице, диње, бапта

артија – хартија, папир

калем – писаљка, (*пѓро, оловка*)

мурећел – мастило, тинта

Трубе

За Бибу се у овој пјесми каже да бол болује. Бол и боловати су сродне ријечи, али припадају различитим врстама ријечи. Којима? Која је настала од које? Зашто можемо рећи *бол боловајти*, а не можемо, на примјер, *прозор прозоровајти*? Која је разлика између ријечи *бол* и *прозор*? И једна и друга припадају истој врсти ријечи, али различитим подврстама. Којима?

Прочитај неколико реплика (Знаш ли шта је реплика?) из представе *Цар Бумбар и царев водоноша* Позоришта младих у Сарајеву:

ЦАР: *Шта се то чује?*

МОРНАР: *Трубе, величанство.*

ЦАР: *Знам да су трубе, штао сам зашто трубе трубе?*

МОРНАР: *Зашто што трубе трубе кад трубачи трубе у трубе, величанство.*

ЦАР: *Знам када трубе трубе, и ко труби у трубе, али зашто трубачи трубе у трубе па трубе трубе?*

МОРНАР: *Колико ја знам, трубачи трубе у трубе зашто што ако не трубе у трубе онда трубе не трубе.*

Различите врсте ријечи подвучи различитим бојама: именице плавим, глаголе црвеним...

Зашто је Биба несрећна?

а) Јер је размажена.

б) Јер је преварена.

Зашто мајка куне Ахму?

а) Да уразуми и спаси кћер.

б) Да се освети виновнику (кривцу) њене патње.

Зашто Биба жели умријети?

а) Да би јој Ахмо дошао на ценазу.

б) Јер не може живјети без њега.

Може ли љубав заиста бити толика да се човјек одрекне живота због ње? Оправдаваш ли Бибин избор? (Да ли је она *изабрала* овакву своју судбину?) Умиру ли данас људи овако због љубави – легну, пате, уздишу и – *кври*? Да ли некад јесу? Или се можда преувеличава љепота једног стања (заљубљености), изједначавајући га са смислом цијелог живота?

Жели ли нам пјесма рећи да је љубав смисао живота? (Објасни одговор.)

Да ли и следећа пјесма говори исто?

ИЛ' ЈЕ ВЕДРО, ИЛ' ОБЛАЧНО

Ил' је ведро, ил' облачно,
ил' је тамна ноћ,
ил' је сунце, ил' је мјесец,
ил' је б'јели дан?

Нит' је ведро, нит' облачно,
нит' је тамна ноћ,
нит' је сунце, нит' је мјесец,
нит' је б'јели дан,
већ је оно Соколовић
млад Ибрахим-бег.

Занио се, унио се,
у свој голем нам,
што он љуби султанију,
султан Зулејху.

“Реци Зулко, реци душо,
шта сам теби ја?”

“Ти си, Ибро, адем сунце,
што нада мном сја!”

Разговор о дјелу

О каквом збивању у природи говори прва строфа? Шта се дешава? Да ли је заиста *природа* збуњена?

Другом строфом нам се нуди рјешење ове *загонетке*. Реци њено рјешење!

У чему је сличност између заљубљеног човјека и оваквог збивања у природи?

Трећа строфа је објашњење човјековог стања. Кога он воли? Ко је она? Зашто се у пјесми каже *голем нам*?

Да ли и она воли њега? Којим стиховима се то каже?

Ако се обоје воле, шта је разлог да бег пати и да је збуњен?

Шта све може бити препрека заљубљенима да буду заједно?

ДВА ЦВИЈЕТА У БОСТАНУ РАСЛА

Два цвијета у бостану расла:

плави зумбул и зелена када.

Плави зумбул оде на Дољане,

оста када у бостану сама.

Поручује зумбул са Дољана:

“Душо моја, у бостану кадо!

Како ти је у бостану самој?”

Одговара из бостана када:

“Што је небо, да је лист артије,

што је гора, да су калемови.

што је море, да је црн мурећел

пак да пишем три године дана,

не би моји исписала јада.”

Разговор о дјелу

Да ли пјесма говори о цвијећу или о дјевојци и младићу? Из којег дијела пјесме се то види?

У каквом су односу *зумбул* и *када*? У којем стиху то откривамо?

Да ли када одговара директно?

С којим именицама она упоређује прибор за писање? Шта је њима обухваћено? У каквој су оне вези с кадимим осјећајем?

О којем осјећају говори ова пјесма?

Посебна врста поређења, везана за усмено пјесништво славенских народа, је **славенска антитеза** (Антитеза – супротност, супротстављање).

Састоји се од:

1. набрајања више предмета који имају неко заједничко својство са успоређиваним предметом;
2. негирања тих првих предмета;
3. казивање предмета са којим се пореди;

У којој од двију пјесама лијево препознајеш славенску антитезу?

Особине народне лирске поезије су:

1. да је испјевана у стиховима једнаке дужине (исти број слогова у стиху);
2. да говори о љубави или неким другим збивањима у свакодневном животу;
3. да се у описима служи преувеличавањем (хиперболом);
4. да се неке ријечи и неки изрази често понављају;
5. да је убичајени ред ријечи поремећен (инверзија);

Заокружи бројеве испред тврђи које важе за пјесму *Два цвијета у бостану расла*.

Мирсад Бећирбашић рођен је 1952. у Сарајеву. Из свог дјетињства сјећа се једне згоде: *Када сам био у њвојим годинама, маишао сам како ће зрупа у којој сам почео да свирам до сећи свјетску славу. Пробе смо имали у њодруму нанине куће која је живјела у Сабуриној улици, изнад Баичаришије. Дјед је био нагљув ња је уживао у нашој свирци. Сви остали сјановници улице, зашварали су њро-зоре и склањали се изван домацаја наше бучне свирке. Када ми је мама дала новац да купи зимске шће, ја сам до-дао њом износу неку своју ушћеђевину и купио електричну гитару. Сачувао сам до нас њу гитару, њу живу усјо-мену. А када узмем њисаљку и њаир, њрије нешто шћо написано њовјерим комјуњеру, ња гитара њостаје све шћо објед-ињује сшварносћ, маишу, емоцију, игру, жељу или мисао ња се лако ѡреображава и у харфу.*

Харфа

Харфа је врло стар жичани инструмент. Жице су неједнаке дужине, а тон се добија њиховим трзањем. Свира се објема рукама, и свим прсти-ма, осим малих.

Мирсад Бећирбашић ХАРФА

Звијезде трепћу
Неизмјерјем чуда
Звонких висина
Али ја нећу
Поћи никуда
Мени је за срећу
Довољна твоја близина

Ластавице лете
Ка обалама
Сунчаних даљина
Али ја нећу
Никуда поћи
Мени је за срећу
Довољна твоја близина

Рониоци роне
За сјајем
Морских дубина
Али ја остајем
Никуда поћи нећу
Мени је за срећу
Потребна твоја близина

Разговор о дјелу

Обрати пажњу на први стих. Могу ли звијезде трептати? Која стилска фигура је употријебљена у том стиху? Чиме се трепће? У овој пјесми звијезде не трепћу очним капцима нити трепавицама, већ *неизмјерјем чуда звонких висина*. Како то тумачиш? Је ли ти позната ријеч *неизмјерје*? Од које је ријечи и на који начин она изведена?

Објасни придјев *звонких*. Из које именице је изведен? Истиче ли се њиме снага, гласност, јачина или јасноћа и чистоћа звука? Зашто пјесник у другој строфи спомиње сунчане даљине, а не, рецимо, кишне? Занимљиво је и то да су дубине мрачне, а пјесник у трећој строфи спомиње њихов сјај. О каквом је сјају ријеч? Шта то *сија* на морском дну што привлачи рониоце?

Ријечи које се римују су истакнуте, важне. Које се ријечи у овој пјесми римују? Која од њих је по свом значењу супротна осталима? Упореди завршне стихове строфа; у чему се разликују? Које нам своје искуство, или увјерење, пјесник том разликом жели саопштити? Кома се пјесник обраћа – некој особи која му је важна, или свом инструменту, односно поезији? Зашто се пјесма зове *Харфа*?

KO ŽELI BITI MILIONER?

Uputstvo za igru: staviš svoju figuricu (novčić, gumicu, bombon...) na polje s nacrtanim šahovskim konjićem i odatle skočiš na polje po vlastitom izboru, poštujući pravilo o kretanju konjića u šahu – dva polja u jednom smjeru, pa onda jedno polje ustranu, tj. kao slovo L. S polja na koje doskočiš, pročitaj pitanje. Ako odgovoriš tačno, nastavljaš igru, ako pogriješiš, odgovara sljedeći igrač. Cilj je da odgovoriš na četiri pitanja zaredom tačno, i tako dobiješ peticu.

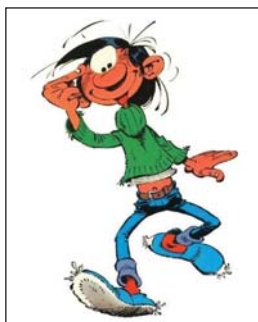
Slavenska antiteza je:
 a) neslaganje među Slavenima
 b) šifrovani govor Slavena
 c) stilska figura česta u usmenoj književnosti
 d) granica iscrtana među slavenskim književnostima

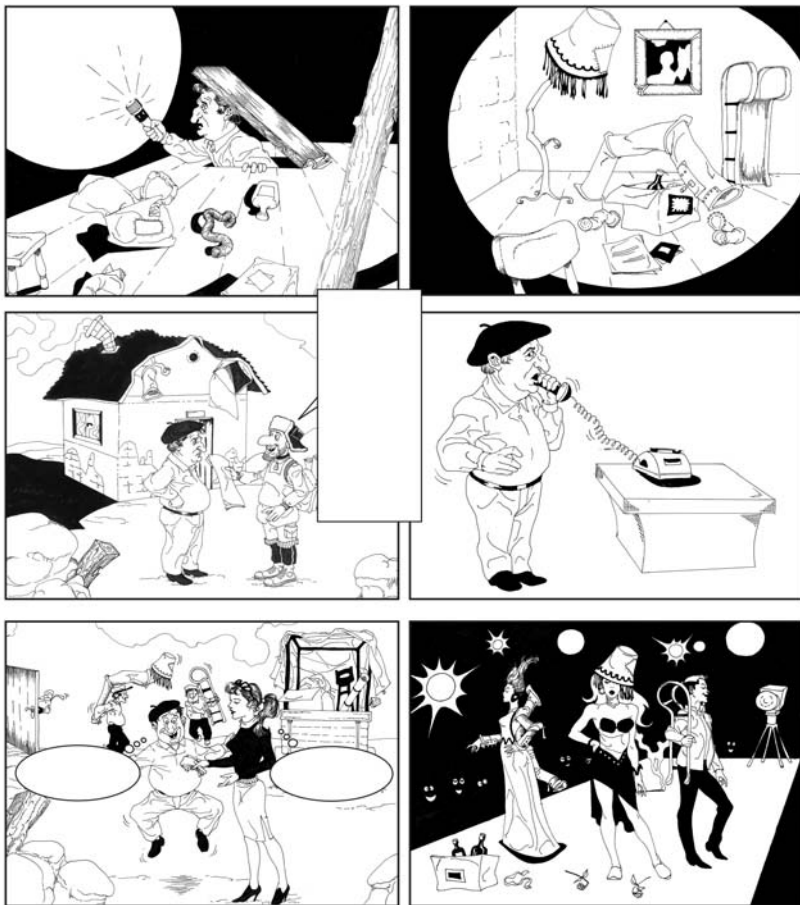
<p>Ironija je: a) čelična žena (od engleske riječi iron – željezo) b) junakinja stripa – kojeg? c) lik iz grčke mitologije – objasni ga! d) stilska figura koja se odnosi na...</p>	<p>Rimovanje je: a) boravak u Rimu b) druženje s Rimljanima c) rimska poezija d) kada stihovi u zadnjim slogovima imaju isti glasovni sastav</p>	<p>U pjesmi Vesne Parun <i>Zvijezde gdje se gnijezde</i> Mliječni put je: a) galaksija b) farma c) put kojim krava ide na ispašu d) put po kojem raste trava od koje nastaje kravlje mlijeko</p>	<p>Plavom kočijom voziti se može: a) ko novca za kartu ima b) svi koji su u duši još uvijek djeca c) samo djeca, ostalim je zabranjeno d) koga nije strah konja</p>
<p>U odlomku <i>Spoznaja spoznaje</i> se: a) da je čovjek nenaspavan u rano jutro b) da se po jutru dan poznaje c) da ljepota i ljubav čine život besmrtnim d) da je teško živjeti</p>	<p>Dickon je: a) crvendač bez kljuna i perja b) vrtlar koji odlično govori crvendački c) dječak koji slavi ljepotu života i prirode d) dječak koji ponovo uči hodati</p>	<p>Svirajući <i>Za Elizu</i>, Stela svira: a) Elizi, maminoj prijateljici s posla b) Bethovenovo djelo c) violinsku kompoziciju d) sevdalinku</p>	<p>Stela je: a) razmaženo derište b) talentovana i uporna djevojčica c) zvijezda na nebu d) pripovjedačica u priči</p>
<p>U bajci <i>Carev slavuj</i> prijateljstvo se stvara: a) dobrotom b) navijanjem c) sebičnošću d) silom</p>	<p>Bajku prepoznajemo po: a) autorovom imenu u naslovu b) po rimama c) po čudesima i sretnom kraju d) po desetercu</p>	<p>Sevdalinke pjevaju o: a) nesretnoj ljubavi b) životinjama c) lijepim junacima d) smislu postojanja</p>	<p>Ahme u sevdalinci <i>Čudna jada...</i> nema jer: a) sa svojim drugom razgovara b) navija za <i>Velež</i>, a Biba za <i>Zrinjski</i> c) voli druge djevojke d) Biba ga nervira</p>
<p>Prve dvije strofe sevdalinke <i>Il' je vedro, il' oblačno</i> nude: a) posljedice globalnog zagrijavanja b) primjer slavenske antiteze c) mnoštvo veznika d) vremensku prognozu</p>	<p>Metafora je: a) junakinja igrokaza <i>Plava boja snijega</i> b) pjesma sastavljena od fora c) stilska figura prenesenog značenja d) posuda na kojoj su nacrtani junaci</p>	<p>Didaskalije su: a) stepenice kojima glumci izlaze na scenu b) rimske svečanosti c) piščeve upute režiseru ili čitatelju drame d) bogumilske pjesme</p>	<p>Epitet je: a) vrsta epske pjesme b) onaj koji postavlja puno pitanja c) pridjev koji se dodaje imenici d) grčki filozof</p>

DEVETA UMJETNOST

Prvi stripovi pojavili su se prije više od jednog vijeka u novinama. Sastojali su se od svega nekoliko sličica (*kaiš*) i često su bili samo komentar nekih tadašnjih događaja. Čitaocima se sviđala ta kombinacija slike i teksta. Crtežom se nešto moglo jasnije naglasiti, istaknuti, a mali prostor za tekst (*oblačić*) tražio je od autora da budu jasni i sažeti.

Vremenom su se razvili različiti žanrovi stripa; jedni su nastavili da komentarišu zbilju (tzv. angažovani strip), drugi su nastojali da zabavljaju publiku (detektivski, avanturistički, naučnofantastični), treći su se okrenuli umjetnosti (umjetnički, autorski strip). Na *tabli* desno (stranica s jednim ili više crteža zove se *tabla*, a sveska/knjiga s više tabli – *album*) su kadrovi iz deset različitih stripova. Pozovi upomoć ukućane, susjede, porodične prijatelje, i odgonetni o kojim se stripovima radi i kojim žanrovima pripadaju. (Šta je žanr saznaj na 87. str. ove Čitanke.)

Strip je i danas jako popularan, a njegova jednostavnost još uvijek djeluje na čitaoce. Računajući na popularnost stripa, autori su ga iskoristili za reklamu lista *Super Oglasi*.

Pogledaj pažljivo ovu tablu; prvo ispričaj šta se u priči dogodilo, a onda objasni kakve veze ta priča ima s listom koji objavljuje oglase u prodaji i kupovini.

Marjane Satrapi rođena je 1969. godine u iranskom gradu Reštu. Danas živi i radi u Parizu. Majka joj je praunuka persijskog šaha, koji je vladao od 1848. do 1896. godine, ali, kako Marjane ističe, kraljevi iz dinastije Kađar imali su na stotine žena i na hiljade djece, što znači da danas ima čitavih deset do petnaest hiljada prinčeva i princeza iz te loze. Odrasla je u Teheranu, gdje je pohađala francusku školu. Godine 1983, u želji da je zaštite od političkih previranja u zemlji, roditelji je šalju u Beč, gdje nastavlja školovanje. Svjetsku slavu i brojne nagrade donio joj je album *Persepolis* (I-IV, 2000-2003), prvi iranski strip u historiji. U stripu se opisuje djetinjstvo i odrastanje djevojčice u Iranu, za vrijeme revolucije, njeno školovanje u Evropi i povratak u Iran.

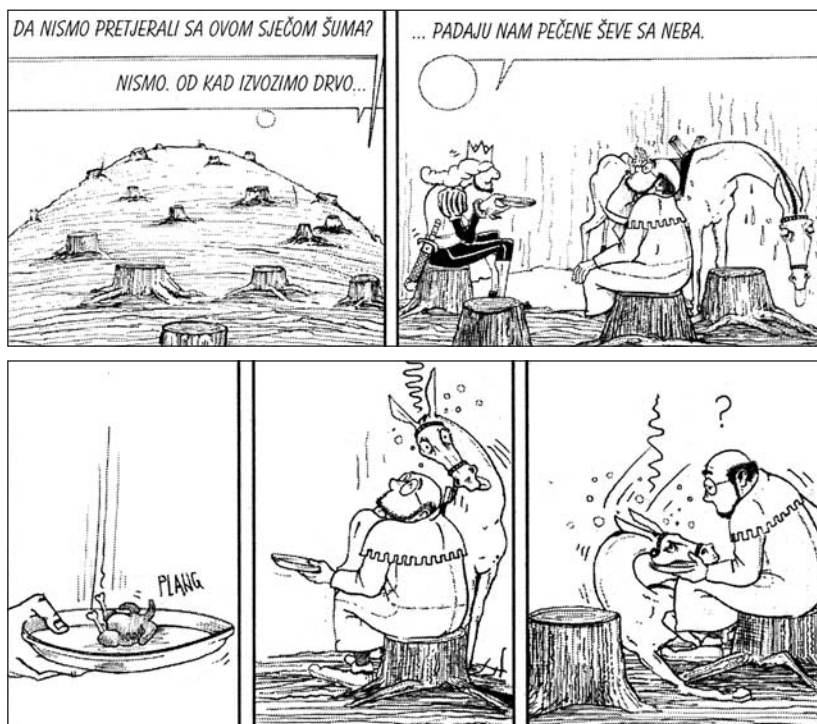

U odlomku iz stripa *Persepolis* opisana je prva ljubav jedne djevojke. Kako se ponašaju zaljubljeni? Poznaješ li nekoga ko je zaljubljen? Razumiješ li baš svaki njen ili njegov postupak? Želiš li se Ti zaljubiti? Napiši sastav u kojem ćeš reći svoje viđenje ljubavi – svoje nade, strepnje, svoja očekivanja...

DOMOVINA SU LJUDI

Pogledaj pažljivo strip *Tortko*. O čemu se tu radi? Zašto su stabla posječena? U kakvoj je to vezi s pečenim ševama? Zašto se konj na kraju ubandači? Šta su autori stripa željeli reći?

Pjesnici često pjevaju o zavičaju i domovini, u kojoj je sunce najsajnije, a rijeke najbistrije. Međutim, naše su rijeke pune plastičnih boca i nekog još goreg i opasnijeg smeća, zagađenje u velikim gradovima je toliko da se nekad od smoga po čitav dan ne vidi nebo. Ko zagađuje vazduh i prlja rijeke? Da li je lakše napisati da je naša zemlja najljepša ili učiniti nešto da život u njoj bude lakši i bezbrižniji?

Svako je slobodan pisati o onome što voli. Ko voli dragog, pjeva o njemu, ko voli domovinu ili zavičaj, opjevava njih. Ali ljubav se ne dokazuje samo riječima, ona traži i djela.

Da li ljudi koji te vole to samo govore, ili čine nešto zbog čega ti je lijepo i dobro?

Kada riječi nešto znače i vrijede, a kada za njih kažemo da su prazne?

Kakve veze sa svim ovim ima pjesma Silvija Strahimira Kranjčevića?

Silvije Strahimir Kranjčević
LIJEP SI, BIJELI SVIJETE...

Što lijep si, bijeli svijete,
I brbljav, živ i mio;
Da imaš jedno srce,
Na grudi bih ga svio,
Da čujem kako kuca
I – kako slatko pali,
Ta rijetki su se dosad
Na njemu ogrijali!

Da čujem one kapi,
Što žilama ti kruže,
Aj, toplije neg sunce,
Krvavije od ruže,
A tu su krvcu tebi
Sve ljudske dale grudi,
O, lomačo, o, žrtvo,
O, draga braćo ljudi!

Što lijep si bijeli svijete,
Kad proljeće se šeće,
Sve grobovi miriše,
Sve cvijeće – cvijeće – cvijeće!
A kada zima pirne,
O, tad nas griju peći;
Ah, ti si tako divan
Da ne znam ti ni reći!

A što kadikad kobna
Zatrese trublja bojna
Što majka negdje plače,
Što ljuba čeka vojna,

Što nevin sužanj čami,
A netko vapi hljeba,
O, divni, bijeli svijete,
Ah, promjene nam treba!

Silvije Strahimir

Kranjčević rođen je 1865. godine u Senju. Studirao je teologiju u Rimu, ali taj studij napušta i vraća se u Zagreb. U Zagrebu je završio učiteljski tečaj (kurs), nakon kojeg je radio kao učitelj u Bosni. Radio je u Mostaru, Sarajevu, Bijeljini, Livnu. Bio je urednik jednog od tada najuglednijih časopisa u BiH, *Nada*. Umro je u Sarajevu 1908. godine. Pisao je rodoljubne, ljubavne, misaone i socijalne pjesme.

U lov na padeže!

U ovoj pjesmi ima mnogo obraćanja, čak i u naslovu. To znači da ima i puno upotrebe jednog padežnog oblika. Kojeg? Za taj padežni oblik se kaže da služi za dozivanje, zbog toga imamo dosta riječi kao što su: o, aj, i sl. Kako zovemo tu vrstu riječi? Čemu upotreba te vrste riječi doprinosi u pjesmi?

Pre(ne)poznate riječi:

lomača – velika vatra na kojoj se nešto ili neko spaljuje
pirnuti – lagano puhnuti
trublja bojna – ratna truba, truba kojom se nekada u bitkama davala komanda za napad ili za povlačenje
vojno – vojnik
sužanj – zatvorenik
čamiti – dosađivati se bezvoljno na jednom mjestu

Ironija je stilska figura u kojoj se iza govornog ili pisanog iskaza krije značenje suprotno od onoga što taj iskaz podrazumijeva.

Socijalna lirika je ona lirika koja daje opis društva ili nekog stanja u društvu najčešće s negativnim kritičkim odnosom prema tom stanju ili prema pojedincima odgovornim za to stanje.

Rima je podudaranje slogova na kraju stiha. Koliko rima možeš pronaći za riječ PAS?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Na slici desno je slika *Moj zavičaj* Ivana Rabuzina. Kakav utisak ona na tebe ostavlja? Zašto? Kako možemo biti sigurni da je na slici zaista slikarev zavičaj? Pokušaj svoje odgovore uobličiti u jedan pismeni sastav.

Razgovor o pjesmi

Još jednom u sebi pažljivo pročitaj pjesmu i iskaži osjećanje koje je ona u tebi izazvala. Zašto?

Obrati pažnju na prvu strofu! Pjesnik u zadnja dva stiha izvodi obrat. Ako je svijet tako lijep, zašto su se onda rijetki na njemu ogrijali? Zašto ne svi? Da li neki ljudi nastoje svu ljepotu pridobiti za sebe, isključujući druge? Navedi neki primjer! Da li onda pjesnik zaista misli da je taj svijet lijep ili misli nešto drugo?

U drugoj strofi pjesnik kaže da je krv svijetu došla od ljudi. Mnogi su se ljudi žrtvovali za dobrobit svijeta i u korist drugih ljudi. Znaš li neke primjere?

Protumači stihove:

*Sve grobovi miriše,
Sve cvijeće – cvijeće – cvijeće!*

Da li grobovi mirišu zato što ljudi na njih stavljaju cvijeće ili ovdje grobovi nisu grobovi, ni cvijeće nije cvijeće? Da li je i ovdje riječ o ironiji?

Pjesnik u zadnjoj strofi kaže da opet *nevin sužanj čami*, a da *netko vapi hljeba* i da *promjene nam treba*. Kakva bi ta promjena po tvom mišljenju trebala da bude?

Da bi izrazio misao, pjesnik se koristio brojnim stilskim sredstvima. Neka od njih su *ritam* i *rima*. Pronađi stihove koji se rimuju. Da li je ritam ravnomjeran ili naizmjeničan? Da to saznaš, provjeri koliko svaki stih ima slogova. Pjesnik se osim ritmom i rimom koristi i brojnim stilskim figurama. Možeš li prepoznati neku od njih? Pročitaj bilješku o piscu. U koju od navedene četiri vrste lirskih pjesama, koje je Kranjčević pisao, možemo svrstati ovu pjesmu?

Antun Branko Šimić AH, EVO OPET...

Ah, evo opet dođoh u naš kraj,
U naše mile, bregovite strane,
Gdje žarko sunce jače siplje sjaj
Na njive, vode i usjeve rane.

Gdje dom moj stoji uz široki drum
I pred njim stara murva što je davno
Slušala bijesnih turskih konja šum
I zveket mača u sumračje tavno...

Dođoh... i moja smirila se duša
Što plakala je u jesenji dan,
Kad svuda bješe – vjetar, kiša – tmuša...

Što snivo sam ga jedne noći zlate.
A sada?... Ljupki pogledi me prate
I čini mi se ovo sve ko san.

Razgovor o djelu

Kako razumiješ početak pjesme? Zašto pjesnik kaže *opet*?
Možete li zamisliti slike koje pjesnik *oslikava* riječima? Koliko ih ima?
Šta pjesnik opisuje u prve dvije slike? Mogu li se one nacrtati? A treća?
Prve dvije su jasne, jer je to ono što pjesnik vidi, poznaje i duboko osjeća. Treća lirska slika nije jasna, jer govori o prošlosti o kojoj pjesnik ne zna ništa, nego je samo slušao. U kojem su odnosu prve dvije slike i treća? Koje riječi čine takav odnos? Podvuci jedne žutom bojom, a druge crnom.

U trećoj i četvrtoj strofi pjesnik se sjeća sna. Kakav je taj san bio – ugodan ili neugodan? Koje riječi to pokazuju?
Kakva je bila noć u kojoj je pjesnik sanjao taj san? Šta iz toga zaključuješ: u kakvom odnosu mogu biti san i java? Zašto su snovi važni? Šta iz njih saznajemo o sebi, o svojim mislima, željama, strahovima? Zašto pjesnik kaže da ga prate *ljupki* pogledi? Čiji su ti pogledi? Jesu li njegovoj duši važniji oni, ili bregovite strane, usjevi, i murva? Zašto mu se sve to čini kao san? Izaberi jedan od ponuđenih odgovora i obrazloži svoj izbor:

- Pjesnik se boji da je smiraj njegove duše samo privremen, jer je već jednom bio tužan i zabrinut kad je noć bila zlatna.
- Pjesnik je svjestan prolaznosti svega, pa i tog trenutka u kojem uživa; već je to doživio i ranije; zato pjesma i počinje s uzdahom – *Ah, evo opet...*

U trećoj i četvrtoj strofi podvuci riječi suprotnih značenja, *svijetle* žutom bojom, a one druge crnom. Pogledaj sada boje kojima smo podvukli riječi. Šta vidiš? Ima li to veze sa smislom cijele pjesme?

Antun Branko Šimić rodio se 1898. u Drinovcima kod Gruda u Hercegovini, kojoj je posvetio svoje prve stihove. Napustio je školovanje zbog izdavanja školskog časopisa (a to je učenicima tada bilo zabranjeno). Pjevao je o rodnom kraju, siromaštvu, gradu, smrti, prolaznosti i samoći. Drugi umjetnici zvali su ga *pjesnik tijela i siromaha*. *Pjesnici su čuđenje u svijetu*, govorio je Šimić i od njih je zahtijevao da *odbace sve suvišno, čak i svoje odijelo, kako bi mogli govoriti istinu*. Njegova zbirka pjesama *Preobraženja* jedna je od prvih napisanih slobodnim stihom na našem jeziku.

U lov na inverzije!

U ovoj pjesmi ima ih ukupno četiri. Napiši ih na linije ispod.

.....

.....

.....

.....

Nekada pjesnici zbog rime žrtvuju ljepotu misli. Tražeći riječ za rimu, oslabe uvjerljivost lirske slike. Da li je to slučaj i u stihu – *Slušala bijesnih turskih konja šum*? Da li bijesni konji proizvode baš *šum*?

Još u vezi s pjesmom

Pronađi personifikacije u pjesmi. Je li ih moguće naslikati? Zašto?

Obratite pažnju na *zvuk* pjesme. Kakav je njen ritam? Šta ga određuje? Koji se stihovi rimuju u pjesmi?

Pre(ne)poznate riječi:

siplje – sipa, prosipa
murva – dud
tmuša – tamno

Ibrahim Kajan rođen je u Mostaru 1944. godine. Tu je završio osnovnu i srednju školu, a potom Pedagošku akademiju u Dubrovniku (Šta rade pedagozi?), i Fakultet za defektologiju (od defekt, mana, nedostatak; nauka koja se bavi nedostacima pojedinaca, urođenim ili stečenim tjelesnim i psihološkim manama) u Zagrebu. Radio je kao bibliotekar, urednik časopisa za mlade *Jasmin*, a autor je jedne radiodrame za djecu. Živi u Zagrebu.

Ibrahim Kajan ŽUTA PTICA

Pjesma mojoj sretnoj prijateljici Žutoj Ptici Sunca

U očima ptice
žute
vidi se tvoje lice.

U njima je sunce,
krilo leptirovo,
most, maslačak, brdo.

U očima žute ptice
spava more,
a usred tog mora
strašno dalekoga,
zemlja je jedna rascvjetana.

Ta zemlja što se ljulja
u sitnim očima
blizu plava kljuna,
sretni je otok,
bajka:
lijepa, lijepa domovina.

Vrste lirskih slika

Ako ono što stihovi govore, sebi možeš predstaviti čulom vida, radi se o **vizuelnim** pjesničkim slikama.

Ako to što stihovi govore, možeš sebi predstaviti čulom sluha, onda je riječ o **zvučnim** pjesničkim slikama.

Ako stihovi upućuju na čulo dodira, onda je riječ o **taktilnim** pjesničkim slikama.

Gustativne pjesničke slike su one koje nam omogućavaju da stihove doživimo čulom okusa, a **olfaktivne** upućuju na čulo mirisa.

Razgovor o djelu

Šta se nalazi u očima žute ptice?

Šta vidi žuta ptica? Nabroj i objasni! Koje boje preovlađuju?

Kako ptica opaža i doživljava svijet oko sebe?

Gdje se nalazi domovina žute ptice? Je li njena domovina uvijek rascvjetana?

Možemo li zaključiti kakav život, u svojoj domovini, vodi žuta ptica? Pjesnik domovinu poredi s bajkom. (Prisjeti se šta je to bajka.) Zbog čega?

Ovo poređenje nam otkriva i poruku koju nam je pjesnik želio prenijeti. Pokušaj je izreći svojim riječima.

Prepoznaj kojoj vrsti lirskih pjesama pripada ova pjesma:

- a) ljubavna
- b) opisna
- c) rodoljubna

Pjesma počinje stihovima *U očima ptice žute*. Kako se obično govori: *ptica žuta* ili *žuta ptica*? Pridjev pa imenica, ili obrnuto? Zašto se pjesnik odlučio na ovaj drukčiji postupak? Šta je time naglašeno? Da li je tako i u pjesmi na prethodnoj stranici? Kako se ova stilska figura zove?

Petar Kočić
JABLAN

Odavno se uhvatio sumrak.

Na strnjištu ispod sela u jednoj zabrdici skupio se Lujo sav pod haljinicu. Samo mu viri pjegavo lice s krupnim, grahorastim očima i nekoliko pramičaka žućkaste kose, rasute po čelu. Pred njim na nekoliko koraka pase Jablan. Svake večeri, otkad su nastale vrućine, do neko doba noći napasa Lujo svog Jablana. Pazi ga kao oči u glavi. Dva puta ga na nedjelju soli. I užinu s njim polovi. Voli on Jablana – jer je Jablan najjači bak u cijeloj okolici. Lujo se ponosi. Ostale govedare i njihove bakove podnošljivo prezire. Usred groblja smio bi on noćiti, kad je Jablan s njime.

– Samo šjutra! – Trže se Lujo kao iz sna, zbacila se sebe haljinicu, a oči mu sijevnuše od uzbuđenja.

Ustade, priđe baku, pa ga stade milovati, maziti i tepati mu:

– Dobro se ti, Jabo, narucaj. Rucaj, bate, koliko ti dusa podnosi... Samo šjutra! Rođeni moj, mili moj, dragi moj Jabo – samo šjutra!

U Lujinom promuklom glasiću drhtalo je meko, nježno preklinjanje. Bak mu po navici mahne repom, pa ga uhvati malo po obrazu.

– Zar mene, Jabo? – pita ga prijekorno. – Sad ću ja plakati. On se malo odmaknu u stranu, pa kao đoja zaplaka. Jablan diže glavu.

– Nije, nije, Jabo! Šalim se ja. Nijesi ti mene udario... E, nemoj se, oca mu, odma' za svašta ljutiti! Da se poljubimo! Poljubiše se. Lujo ogrnu haljinicu, pa se opet spusti na vlažnu travu da sanja o sjutrašnjem danu.

Sjutra će se njegov Jablan bosti sa carskim bakom. U njemu već odavno bukta, plamti želja: da se Jablan i sa Rudonjom pobode. Preklinjao je kneza da mu ispuni želju. I ostariji ljudi su molili kneza.

– Ma, ljudi moji, nije to tako lako – carski je to vo! Nego ja ću baciti molbu. Odredi li carstvo da se bodu dobro i jest – ne branim ni ja; ne odredi li – nije ništa ni bilo! Je li tako, braćo?

– Tako je, kneže. Samo ajde po redu, pa se ne boj!

Petar Kočić rodio se 1877. u selu Stričićima kod Banje Luke, u kojoj je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Sarajevu, a filozofiju studirao u Beču. Kao učitelj radio je u Skoplju i Bitolju.

Poznatija djela Petra Kočića su: *Jazavac pred sudom*, *Mračajski proto*, *Jablan*, *Megdan Simeuna đaka...*

Pre(ne)poznate riječi:

strnjište – njiva poslije žetve

bak – bik

đoja – tobože

Preobraženje – vjerski praznik u avgustu

zadoligati – zapjevati drhtavo, po seljački

timorno – neprozirno, obavijeno maglom

sermija – krdo, stado, blago

mejdandžija – borac, učesnik u dvoboju

Jablan

Bjelogorično drvo koje raste u ravninama, prepoznatljivo po svojoj uskoj krošnji i izrazitoj visini. Zbog svog oblika bilo je inspiracija pjesnicima.

U lov na priloge i pridjeve!

Podvuci u označenom dijelu pripovijetke sve priloge i prepisi na crte ispod sve pridjeve.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Molba je bačena, odgovor je knezu došao: dozvoljava se. Sjutra je Preobraženje, a ujedno i carski dan. Sjutra će se kod kneževe kuće ogledati Jablan i Rudonja.

O tome Lujo budan sanja. Čas vidi kako je Jablan pao, kako uboden izdiše, čas, opet, kako je nadbo Rudonju, pa ponosito stoji na mejdanu. Čuje kako Jablan gromovito riče, a brda odjekuju. On doliga:

Volo-lige, dolo-lige!

Jače moje bilo bače

od te vaše jadne krave!

Da, kravuljo, nagrđuljo!

Nagrđim ti govedara

i u kući kućanicu

i na struzi strugaricu

* * *

– Jabo, je li tebi studeno? – čuje se Lujo ispod haljinice. Jablan pase, šuti, ništa ne odgovara. On ustade, pomilova ga, izvuče iz stoga dva snopa zobi, metnu pred baka, pa leže kraj njeg'. Poslije dugog polusanjivog, drhtavog trzanja prevari ga san. Kad Jablan pojede žito, leže i on kod svog dobrog druga.

Duboka strahovita tišina. Vlažna svježina širi se kroz noć. Mlak vjetar poduhiva preko kuća, što se u polukružnom, neprekidnom nizu protežu ispod planine. Krovovi, obrasli mahovinom, jedva se raspoznaju, prema mjesečini, od zelenih šljivika, kroz koje strše. Samo se gdje-gdje bjelasa nov krov. Selo spava mirno, slatko, kao jedro, zdravo i osorno planinče, kad ga mati podoji i uljulja.

Sunce se lagano pomaljalo iza planinskih vrhunaca, koji još umorno počivahu u prozračnom jutarnjem sumraku. Jedan trenutak – pa se sve obli u bjeličastoj svjetlosti! Sve trepti, prelijeva se! Samo, tamo daleko ispod planina u prisojima, treperi magličasto, timorno plavetnilo. Sve se diže, budi, sve se puši kao vruća krv, odiše snagom, svježinom.

– O, svanulo već – protegnu se Lujo, protra oči i pogleda oko sebe. Jabo, bate, što me nijesi probudio?

Jablan je rano, vrlo rano ustao i dobro se napasao. Drago bijaše Luji kad vidje kako su u Jablana trbusi zabrekli.

– E, kad si se tako, bate, naruco, eto ti, pa malo 'nako zasladi! – veli veselo Lujo, pa baci pred baka nekoliko snopova zobi.

Jablan pojede. Krenuše kneževnoj kući.

Vrane proljeću iz okolnih šumaraka i padaju na kukuruze, koji su se istom počeli zrnati. Čuvari hajkaju! Strašila na ogradama oko kukuruza lepršaju se. Sermija se izgoni na pašu. Vika, dovikivanje na sve strane.

Lujo ide zamišljeno za Jablanom. Udubio se u misli – ne čuje od te galame, tog života, koji se oko njega širi. On misli o Jablanu i mejdanu.

Vrcnu se, kao da se nešto dosjeti. Rasteže pedalj, pa poče mjeriti štap:

– 'Oće Jabo nadbosti – neće; 'oće – neće; 'oće – neće; 'oće!
– viknu Lujo, a oči mu zasvijetliše od prevelike radosti.

Od dragosti stade ljubiti i grliti baka.

– Je l' de, Jabo, da ćeš ti njega nadbosti? Neka je on carski! Svejedno je to mom milom, dragom, rođenom Jabi. Je li tako? De, kazi svom Luji! – poče mu se bezazleno ulagivati.

U razgovoru sa Jablanom stiže Lujo kneževoj kući, gdje se bijaše dosta svijeta iskupilo. Svetac je, ne radi se, pa došli ljudi, da malo probesjede, a ko planincima milo im je gledati i kad se bakovi bodu.

Luji se steže srce, kad ugleda Rudonju. Učini mu se strašan, golem; i deblji i veći od Jablana.

– Jabo, ako danas platiš glavom ne zažali na me! – uzdahnu Lujo, pripri se uz vola, pa poče opet, krijući se od ljudi, mjeriti štap. Izade da će Jablan nadbosti! Razvedri mu se lice.

– Jesi li se uplašio, mali?

– Ti se, sinko, ništa ne boj. Tvoj je bak stari mejdandžija – sokoli ga jedan čičica.

– Ne bojim se ja, vala ništa! – veli Lujo pouzdano.

– Bogme ćeš ti, mališane, i jauknuti kad Rudonja isuče Jablanu crijeva – zastrašava ga poljar. A i jest mi mlogo do-dijo.

– E, to ćemo, poljare, istom vidjeti! – smije mu se prkosno, zajedljivo Lujo.

– Manite se, ljudi, prazna razgovora! Na stranu djeca i žene! – viknu knez oštro, gotovo zvanično.

– Povedite bakove na ovu ravan niže plota!

Izvedoše ih. Opkoli svijet sa sviju strana. Bakovi se počеше njuškati, kao da se upoznaju.

– Trke, Jablan!

– Trke, Rudonja!

Korida

Korida je tradicionalna borba s bikom, najpoznatija u Španiji, ali popularna i u Francuskoj, Portugalu i nekim zemljama Južne Amerike. Cilj učesnika je da razjare bika, izazivajući ga crvenim platnom, stojeći pred njim, a onda da ga mačem jednim udarcem usmrte. Društva za zaštitu životinja traže da se korida zabrani, jer se bikovi na surov način muče i ubijaju, ali njeni zagovornici to ne prihvataju, pravdajući se tradicijom i religijom. (Ubijanje bika je oblik žrtve bogu.) *Bosanska korida* je borba bikova jednih s drugim. Obično se organizuje ljeti, i prate je masovna okupljanja ljudi u prirodi. Jedna od najpoznatijih bosanskih korida je Grmečka, na kojoj se skupi i do 200.000 posjetilaca.

Već znaš šta je **kompozicija** nekog djela i zato ti neće biti teško shvatiti kako je pisac gradio svoju pripovijetku. Prvo odredi pet kompozicionih elemenata, a poslije razloži te kompozicione elemente na motive od kojih se sastoji.

Tema je ono o čemu se govori u nekom književnom djelu. Izbor teme je bitan za analizu književnog djela, ali pravi smisao dobija utvrđivanjem načina na koji je tema obrađena. Naslov književnog djela upućuje na temu, a često je najsadržajnije iskazuje.

Ideja je osnovna misao ili poruka nekog književnog djela. Tema se povezuje s idejom.

Bakovi se stadoše bukati, kopati prednjim nogama, zanositi se, rebriti, dok silno ne grunuše rogovi o rogove. Stoji prasak, lom. Zemlja se kruni, ugiba pod njima.

Lujo drhće, strepi. Svaki mu se živac razigrao. Izbećio krupne grahoraste oči, ne trepće. Svaki pokret prati; svaki udar odjekne u razigranom srcu. Stisnuo se – pognuo se – pomogao bi Jablanu, da može. Zasjeniše mu se oči. Samo nazire kako se nešto pred njim vrti, vijuga, ugiba. Rudonja nasrnu svom silom.

– Podu’vati ga, Jabo! – viknu Lujo kao izvan sebe.

Jablan, stari, lukavi mejdandžija, posrnu ko doja na desno koljeno prednje noge, pa poduhvati Rudonju ispod vrata.

– Ne dajte, ljudi, nagrdi vola! – uzviknu preplašeno knez. Ispod vrata Rudonjinog šiknu veliki mlaz krvi. Lujo zadoliga. Jablan stoji ponosito na mejdanu i riče, a planinski vrhunci – silno odjekuju.

Razgovor o djelu

Prije nego što kreneš u razgovor o ovoj priči, odredi temu. Pomoć: dovedi u vezu Jablana i Rudonju! Ko je vlasnik Jablanov, a ko Rudonjin? Koga onda predstavlja Jablan, a koga Rudonja?

Jablan je vlastito ime Lujinog bika. Ali, jablan je i naziv vrste drveta. Zašto se narodni bik zove Jablan?

Rudonja je carski bik. Kojom bojom bi obojio/obojila bika koji se zove Rudonja? (Pomoć: zarudilo se nebo. Šta označava ta boja?) Kako je došlo do toga da se organizuje borba između Jablana i Rudonje?

Kako se osjeća Lujo dan prije bitke: miran je, uznemiren, ljut, siguran u pobjedu, sumnja u Jablanove sposobnosti?

Kakav je dan osvanuo kada se trebala desiti bitka?

Ako je priroda oblivena bjeličastom svjetlosti, a onda odiše svježinom, čistinom, snagom, šta želi poručiti takav opis? Na čijoj je strani priroda: Jablanovoj ili Rudonjinoj?

Kako se odigrala borba između dva snažna bika?

Objasni citat: *Jablan stoji ponosito na mejdanu i riče, a planinski vrhunci – silno odjekuju...*

Priroda se raduje Jablanovoj pobjedi, a planinski vrhunci pronose priču o toj pobjedi. Kome prenose tu priču? A zašto?

Suprotstavljajući se carskom biku kome se zapravo Lujo suprotstavlja? Zbog čega?

Ko je za Tebe vlast – u kući, školi, odjeljenju? Da li njihove odluke uvijek podržavaš, ili im se suprotstaviš kad vidiš da nisi u pravu?

Šta Lujo poručuje tim svojim činom?

Da li se pobjeda nad carskim bikom činila nedostižnom?

Koje je ideje ponudila ova priča?

Evo jedne moguće: možemo pobijediti nešto naizgled nepobjedivo.

Ti nastavi...

RAZREDNI ALMANAH

LIST ZA RAZONODU I ZABAVU, GODINA 2, BROJ 2

teror je error
ZAŠTO SU KNJIGE VAŽNE

Vrijeme kad će se knjige čitati na displejima nije više tako daleko.

Povedite raspravu u razredu: da li će knjige kakve danas poznamo, od papira i s kartonskim koricama uskoro nestati? Zašto je to dobro, a zašto nije?

Pogledajte film *Fahrenheit 451* režisera François Truffauta. Napišite vaše utiske o filmu. Šta mislite, ko ima interesa da spaljuje knjige, i da ljudima zabranjuje da čitaju sve što požele?

...šta je onda onj

**KARTA
PUSTINJE I
PRAŠUME**

Nakon pročitano romana *Kroz pustinju i prašumu* odredi mjesto i vrijeme radnje.

Na geografskoj karti, uz pomoć geografskih pojmova koji se pominju u djelu, ucrtaj put kojim su naši junaci prošli.

Razredni almanah je sveska, velika i tvrdih korica, u kojoj ćete pisati, crtati, slikati i lijepiti razne slike, tekstove, sastave, pjesme, fotografije, u vezi s vašim razredom i školom.

u sreću se uzda ljud
KARTONČIĆI-VAGONI

U razgovoru o bajci Trinajstić rečeno je: *Bajka se slaže od stalnih motiva, kao kompozicija voza od vagona.* U razredu napišite na kartončice što više motiva bajke; jedan motiv – jedan kartončić. Zatim izvucite deset kartončića, poradajte ih kao vagone, i povežite ih sve u jednu bajku!

u sreću se uzda ljud
**ENCIKLOPEDIJA
SUJEVJERJA**

Širom svijeta postoje gradovi u kojima ulice nemaju broj 13 (u Firenci su kuće između kućnih brojeva 12 i 14 označene brojem 12 i pol). Britanci smatraju nepristojnim pozvati 13 ljudi na večeru. Mnogi hoteli nemaju sobu s brojem 13, mnogobrojni su i neboderi koji na trinaestom spratu imaju samo prazninu, a nemali je broj aerodroma bez trinaeste sletne staze.

Ovo je jedna zgrada u Beču s kućnim brojem trinaest. Šta misliš, ima li taj kućni broj veze s njenim izgledom?

Ali, ima i onih koji ne razmišljaju tako.

Slavni njemački nogometaš Gerd Müller je, s brojem 13 na dresu, na svjetskim prvenstvima dao 14 golova. Michael Ballack, još jedan njemački nogometaš, vjeruje da mu samo broj 13 donosi sreću. Pokušajte za Razredni almanah napraviti *enciklopediju sujevjerja*. Razgovarajte s nanama, dedama, rođacima, komšijama; zapišite što više običaja i postupaka koji su posljedica sujevjerja. Npr. kucanje tri puta u drvo, *pomjeri se s mjesta...*

svezame, otvori se 6
PREVARI PA VLADAJ

U ovoj čitanci pročitali ste nekoliko čudnih naslova: U sreću se uzda ljud, Ako je rima nije lav, Šta je onda onj, Ko laže ne boji se gladi, i sl. Pa i ovaj gore, Prevare pa vladaj, isti je takav. Šta se tu desilo? Šta se promijenilo? Šta je rezultat te promjene? Imaju li navedeni naslovi smisla, i u kakvoj su vezi s tekstom koji ih prati?

**domovina su ljudi
AKO JE RIMA, NIJE LAV**

Igra: napiši pjesmu tako da neke riječi u rimama zamijeniš sličnima, koje se također rimuju. Hoće li, i koliko brzo, Tvoje društvo iz razreda prepoznati prevaru? Primjer:

Ah, evo opet dodoh u naš raj,
U naše mile, bregovite strane,
Gdje žarko sunce jače siplje sjaj
Na njive, vode i usjeve slane.

Gdje dom moj stoji uz široki drum
I pred njim stara murva što je slavno
Slušala bijesnih turskih konja brum
I zveket mača u sumračje travno...

Dodoh... i moja smirila se duša
Što plakala je u jesenji dan,
Kad svuda bješe – vjetar, kiša – tmuša...

Što snivo sam ga jedne noći poznate.
A sada?... Ljupki pogledi me krata
I čini mi se ovo sve ko plan.

**u sreću se uzda ljud
TRINAJSTIĆ 21. VIJEKA**

Petak je, trinaesti? Brrrrr! Još i kontrolni iz matematike!? Brrrrr na kvadrat!

Sve se urotilo protiv Tebe!
Šta učiniti? Igrati na kartu roditeljske samilosti – *razboljeti se* i tako *hrabro uteći* od izazova pred kojim si? Ustati (na lijevu ili desnu nogu, svedjedno), nahraniti komšijske crne mačke, otići u školu i hrabro se suprotstaviti *silama koje terorišu dječije carstvo*? Da li si i Ti među onima koji ne putuju utorkom (a počinju učiti ponedjeljkom)? Tražiš li dugme kad ugledaš dimnjačara? Sma traš li i Ti da tvoji nastavnici redovito ustaju na lijevu nogu? Da li, prije kontrolnog, konsultuješ horoskop ili Vidovitu Džeziru? Gajiš li pauke u svojoj sobi? Ili,

možda, prije polaska u školu, stojiš pod nadstrešnicom koja je prepuna golubova i očekuješ *dobar znak odozgo*? Ne? Ti si Trinajstić 21. vijeka. Napiši sastav baš na tu temu!!!

**svezame, otvori se 6
ZDUS.**

Načinite popis pozitivnih vrijednosti ljudi. Ali ne kao i obično, ono: dobar, pametan, vrijedan, plemenit, iskren... Nego opišite postupke koji su pozitivni. Razmišljajte ovako: ne vidi se ko je dobar, a ko nije dok ne učini nešto, dobro ili loše. Napravite u Razrednom almanahu veliku Zbirku Dobro Učinjenih Stvari. ZDUS.

**što više daš, više imaš
TALENTE NA SUNCE!**

Pokušajte napraviti scenarij za strip, a onda nacrtati strip. Scenarij je tekst u kome su opisane slike. Taj opis treba da crtaču kaže:
– ko se sve vidi na crtežu, u okviru
– ko i šta izgovara
– odakle se prizor vidi (odozdo, odozgo, sa strane, očima nekog od sudionika...) Najteže, ali i najzanimljivije, jeste povezati slike u priču. Hoće li neko u vašem razredu pokazati (otkriti!) taj talenat?

**svezame, otvori se 6
ŽELIM, ŽELIŠ...**

Napravite spisak svih *realnih* želja svih učenika u razredu. Dakle, onih želja koje će se ispuniti, jer zavise potpuno od vas. Izaberite tri najljepše želje. Pobjednici neka ispričaju kako će ih ostvariti.

**zvijezde gdje se gnijezde
HEROJI IZ SUSJEDSTVA**

Potraži u čitanci priču o Helen Keller. Možda u tvom susjedstvu neko uspijeva upornošću i voljom savladati teškoće, i pokazati koliko je život lijep. Napiši o njemu crticu.

**Šta ima novo?
ŠTOPERICA UMJESTO
DALJINSKOG**

Zadatak za razred: dogovorite se da jednog vikenda pratite TV kanale. Podijelite se u grupe i izaberite jedan kanal koji ćete gledati cijeli dan. Bilježite kojoj vrsti programa pripadaju emisije koje se emituju, mjerite trajanja reklama u okviru jednog sata, bilježite komentare emisija koje ste pogledali. Na narednom času prezentirajte rezultate.

TKO ŽELI BITI MILIJUNAŠ?

Uputstvo za igru: staviš svoju figuricu (novčić, gumicu, bombon...) na polje s nacrtanim šahovskim konjićem i odatle skočiš na polje po vlastitom izboru, poštujući pravilo o kretanju konjića u šahu – dva polja u jednom smjeru, pa onda jedno polje ustranu, tj. kao slovo L. S polja na koje doskočiš, pročitaj pitanje. Ako odgovoriš tačno, nastavljaš igru, ako pogriješiš, odgovara sljedeći igrač. Cilj je da odgovoriš na četiri pitanja zaredom tačno, i tako dobiješ peticu.

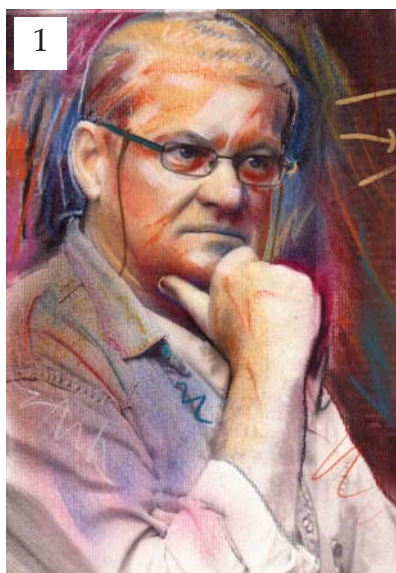

Socijalna lirika je:
 a) udruženje pjesnika kojima je potrebna socijalna pomoć
 b) odnosi se na pjesme koje se pjevaju u društvu
 c) poezija koja protestuje protiv negativnih pojava u društvu
 d) društveno prihvatljiva poezija

<p>Roman je: a) naziv za književna djela koja pišu Romani b) epska književna vrsta, prozno djelo sa složenom radnjom u koje je uključeno mnoštvo likova c) romantična priča d) pjesma koja govori o životu Roma</p>	<p>Satira je: a) sprava za satiranje b) kritika ismijavanjem mana c) satirska pjesma d) boginja pravde</p>	<p>Ahilej je: a) grčki junak b) vrsta rime c) vrsta lirske pjesme d) čuveni grčki pisac</p>	<p>Avanturistički roman je književno djelo koje: a) nastane kada pisac ide u avanturu b) govori o avanturama Roma c) govori o uzbudljivim događajima d) govori o turizmu</p>
<p>Junak Kočićeve priče <i>Jablan</i> je: a) konj b) dječak c) drvo d) vo</p>	<p>Anegdota je: a) vrsta čarobnog cvijeta koji se često spominje u bajkama b) junakinja antičkih epova c) kratka duhovita priča o znamenitim ljudima ili događajima d) kad junak neke priče negoduje zbog laži iznesene o njemu</p>	<p>Pinokiju raste nos kad: a) želi nešto da pomiriše, a to je daleko b) laže c) želi nešto njim da probuši d) umisli da je jako važan</p>	<p>U priči Šime Ešića <i>Cvjetko</i>, Cvjetko je: a) tele b) cvijet d) dječak e) nadimak za proljeće</p>
<p>Deseterac je: a) stih koji ima deset slogova b) naziv za penal iz vremena kada se izvodio s deset metara c) pjesma od deset stihova d) kolo koje se igra slušajući pjesme koje se izvode uz gusle</p>	<p>Ideja je: a) jedan od dva Homerova epa <i>Ideja</i> i <i>Odiseja</i> b) nepravilnost u govoru koja se javlja gutanjem suglasnika m u izgovoru rečenice <i>Idem ja</i>. c) poezija koja se govorila samo prilikom šetnji d) osnovna misao ili poruka nekog književnog djela</p>	<p>Apostrof je: a) pravopisni znak kojim se označava izostavljeno slovo b) svetac c) prva strofa u dužoj lirskoj pjesmi d) čuveni antički pisac</p>	<p>Arhaizam je: a) zastarjeli pogled na svijet prisutan u starijoj književnosti b) zastarjela riječ c) vrsta društvenog uređenja d) lirika koja se bavi temama iz prošlosti</p>
<p>Stih u pjesmi koja je ispjevana bez rime zove se: a) vezani b) slobodni c) epski d) bezvezni</p>	<p>Na koja pitanja novinska vijest NE treba odgovoriti: a) ko i kada b) kako i zašto c) kome i koliko d) gdje i šta</p>	<p>Prvi film u istoriji zvao se: a) <i>Odlazak broda u Ameriku</i> b) <i>Izlazak radnika iz fabrike</i> c) <i>Ullazak voza u stanicu</i> d) <i>Prelazak stada preko pruge</i></p>	<p>Ponavljanje istog stiha na krajevima strofa, ili ponavljanje cijelih strofa u pjesmi zove se: a) bilten b) natren c) refren d) katren</p>

TATA MU JE KONJ, I DJED MU JE KONJ, ŠTA JE ONDA ONJ

Možeš li na osnovu načina slikanja otkriti ko je autor koje slike na narednoj stranici? Kako? Na šta ćeš obratiti pažnju? Svaki autor ima svoj način, svoj rukopis, svoj stil. Ako obratiš pažnju na to, neće ti biti teško svaku sliku pridružiti njenom autoru.

Autoportreti bosanskohercegovačkih slikara, s lijeva nadesno: Ismet Mujezinović, Alija Hafizović, Mersad Berber.

Trojanski konj

S konja na magarca. Željezni konj... Trojanski konj... Konjićev skok... Konjogriz... Krilati konj... Konj s hvataljkama... Konjska snaga... Koliko konj ima konjskih snaga? Konj je obilježio čovjekovu istoriju. Rosinante, Marengo, Pegaz, Kantaka, Šarac, Magnolia... (To su samo neka od imena konja koje su jahali poznati ljudi.)

Konju se pripisuju mnoge lijepe osobine: ljepota, elegancija, plemenitost...

U vezi s konjima često se spominje i čistokrvnost. Kakva je to osobina? Da li ljudi mogu biti čistokrvni? Šta znači kad za neke ljude kažemo da imaju *plavu krv*? Za koga kažemo da je *plemenitog roda*? Da li si Ti *plemenitog roda*? Zašto? Šta se nasljeđuje od oca, a šta od majke?

Pročitaj odlomak iz romana *Divlji konj* Božidara Prosenjaka.

Božidar Prosenjak

DIVLJI KONJ

Kratak sadržaj:

Prosenjak u svom romanu priča o životu divljeg konja koji odrasta, živi i stari rastrzan između dva svijeta. Prvi je divljina iz koje potječe i u kojoj je slobodan, ali izložen opasnostima, a drugi je svijet u kojem je u vlasništvu čovjeka-Gospodara koji ga štiti, ali od njega traži poslušnost. Odrastajući, divlji konj se suočava s pravilima ponašanja – Zakonom, koji u jednom svijetu određuje konj Predvodnik, a u drugom Gospodar. Divlji konj i sam želi postati predvodnikom kako bi uspostavio Zakon koji bi bio pravedan za sve.

Božidar Prosenjak OTAC

Već dugo sam osjećao kako me iz prikrajka promatra golemi ždrijebac. U stadu se govorkalo da je bio jači i od samog predvodnika. Vidjelo se to po debelim slojevima mišića koji su mu nadimali kožu. Zadrhtao sam već od samog pogleda na sjenu koju je pravila ta grdosija.

– Hej, mali! – ustremio se na mene. – Dođi da te vidim izbliza.

U cijelom svom životu nisam razgovarao s nekim ždrijepcem. Od tih silovitih živina mi mladunci mogli smo ubrati samo batine. Zato smo se i držali uz kobile.

– Ja sam tvoj otac – prozborio je.

– Otac? – ozario sam se kao ledina na mjesecini. – Onda ćeš mi ti dati sisati?

– To rade majke – uzvratilo je strogo.

– A očevi, čemu oni služe?

– Očevi imaju drugi zadatak. Došao sam da te poučim...

– Ali ja već sve znam.

– Ne znaš se još boriti.

– Što?

– Maločas sam te vidio kako bježiš pred jednim svojim drugom.

– Onaj je uhonja dvaput stariji od mene – pobunio sam se.

– Dobro si učinio.

– Dobro? – zinuo sam u čudu jer je preda mnom stajao jedan od najvećih boraca u stadu, a on nije mogao biti kukavica.

– I bijeg je dopušten ako je dio napada.

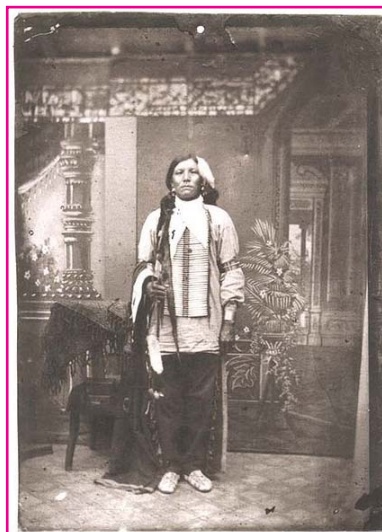
– Ali...

– Vidiš, sve ovisi o tome za što se boriš. Borba nije sama sebi svrhom, ona je samo put da se ostvari postavljeni cilj. Gdje nema cilja, nema ni borbe, to je onda tučnjava. Samo se glupan tuče nizašto. Konj bez cilja srlja u prazno kao da je slijep. Jesi li ikad vidio slijepog konja kako baulja sve dok ne nađe svoju smrt? Kad ti put prepriječi slijepac, s njim ne treba ulaziti u borbu, dovoljno je da se makneš, on će i bez tebe naći svoju propast. Za tebe je mudrije da čuvaš snagu za neku drugu priliku. Svaka borba počinje mnogo prije nego što je stvarno započela. Borba počinje s prvim zalogajem trave, jer najprije moraš svladati nju. A ti

Božidar Prosenjak rođen je 1948. godine u Koprivnici.

Školovao se u Parizu i Zagrebu. Suraduje u časopisima za djecu *Modra lasta*, *Radost*, *Smib*, *Zvrk*.

Osim priča i romana pisao je i radiodrame, scenarije za filmove, tekstove za mjuzikle i stripove. Živi u Velikoj Gorici.

Crazy Horse

Američki Indijanci gajili su duboko prijateljstvo s konjima, poštovali su ih i voljeli. Služili su im za lov, rad, i borbu. Ime poglavice, jednog od najvećih boraca protiv osvajača indijanskog tla, bilo je Ludi Konj (Crazy Horse). O borbi Indijanaca da sačuvaju svoju zemlju i svoj način života napisane su mnoge knjige. Među najpopularnijima su romani njemačkog pisca Karla Maya, o poglavici Winnetou.

Pre(ne)poznate riječi:

grdosija – ogroman čovjek ili životinja

ledina – neobrađena zemlja

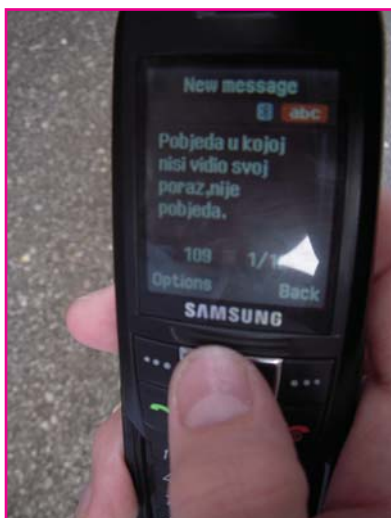
srljati – ići u propast

bauljati – teturati

šepRTLjav – nespretno

pogibelj – opasnost

nasrnuti – navaliti, zaletjeti se na nekoga

SMS poruka

Koje mudrosti iz ovog odlomka možeš iskoristiti da pošalješ originalnu SMS poruku? Šta čekaš, uzmi svoj mobitel i pošalji najzanimljiviju rečenicu najdražoj osobi!

još pitaš za majčino mlijeko! Zar si ikad vidio borca koji siše? Ne, jer je mlijeko mekano. Snaga je na otvorenom pašnjaku i ti je tamo moraš tražiti. Ona je u vjetru, u suncu i u oblaku. To su tvoji prvi protivnici. Najprije se s njima porvaj, a kad njih svladaš, shvatit ćeš da se borba ne rađa u tvom mišiću ili kopitu. Ona se rađa u tvojoj pameti. Zato hrabro zađi među konje i najprije nauči gubiti, jer u svakom trenu moraš znati što osjeća i na što je spreman onaj tko gubi. Ne brini, neka misle da si slab, šepRTLjAV i naivan. I u izgubljenoj borbi možeš biti pobjednik ako si ostvario svoj cilj, ako si uvijek bio bar jedan borilački zahvat, pa se onda povukao... Sinko, pobjeda u kojoj nisi vidio svoj poraz, nije pobjeda. Čuvaj je se kao otrova jer pobjeda u kojoj si nadvladao samo protivnika, a ne i sebe, tvoj je poraz. Tvoj pravi protivnik si ti sâm. Jedina se stvarna pobjeda zbiva u tvom srcu. I pazi, nikad ne idi dvaput po istom tragu. Kad ti se dogodi neko zlo, dobro upamti razlog i ne ponavljaj više istu grešku.

– Jesi li ti jak? – žmirkao sam.

Osmjehnuo se.

– Koliko, koliko si zapravo jak?

– Dovoljno.

– Najjači u stadu?

Ponovno se osmjehnuo.

– Kako znaš?

– To mi kaže travka koju zagrizem. To možeš i ti. Kad odeš odavde, oslušni što ti kaže tvoj zalogaj trave. Pitaj ga koliko si jak. On će ti sigurno reći.

– Nije istina! – poskočio sam. – Da si najjači, ti bi bio predvodnik.

– Rano je da to razumiješ, još si malen.

– Iako sam malen, ipak nešto znam.

– Gle, gle, a što znaš?

– Čuo sam... šuška se okolo da predvodnik strahuje od tebe. I da ti radi o glavi. Želi te ubiti. Zar bi ga zaista mogao svladati?

– Da, samo ja to ne želim.

– Zašto? Ali zašto?

– Jer tako kaže Zakon. Morao bih onda ja biti predvodnik.

Porastao sam kao suncem ozračen. To mi se svidjelo.

– Samo, ja to neću! – dodao je smireno. – To nije moj cilj.

– Nećeš? – splasnulo sam i zbunjeno podigao pogled.
 “Kad bih ga privolio, kad bih ga uspio nagovoriti... Nas bismo dvojica izmijenili cijeli svijet! Kakav bismo život konjima stvorili!”
 – Ti moraš biti predvodnik! – ustreptao sam do srži svoje duše. – Zašto trpiš tog predvodnika, zašto ga slušaš? On je zao. Svi kažu da je podmukao. Želi te ukloniti. On osjeća da je slabiji i želi te se riješiti bez borbe. Zato uvijek baš tebe šalje u najveće pogibelji. Svi to vide, samo ti ne!
 – Sinko, ono što konj misli da mu najviše godi, to mu zapravo najviše škodi.
 – Ali, ti... – nadimao sam se nastojeći ga nagovoriti i na kraju se rasplinuo pod očevim odlučnim pogledom.
 – Ždrepčiću moj – rekao je – ako mi se ikad nešto dogodi, stari će ti se Bijelac naći u blizini. Njemu se obrati.
 – Bijelac? Neću njega, hoću tebe!
 – Slušaj ga, njemu možeš vjerovati. – Otac se zatim udaljio teška koraka.

Otada smo mnoge dane provodili zajedno. On je upravo nastojao da upamtim njegove riječi, a ja sam ga uzalud nagovarao da postane predvodnik.

Jedne su noći stado napali vukovi. Čopor je nasrnuo iznenada. Svi su se konji smjesta dali u bijeg, a predvodnik je poslao mog oca da skrene i zadrži vučju potjeru. Kad smo stigli na sigurno, čuo sam da su ga zvijeri zaklale.

Dok je mjesec negdje u prirodi odavao počast njegovim kostima, konji su u našem stadu šaputali:

Bio je veliki borac... Odbio je da bude predvodnik. Nije imao srca da šalje druge onamo gdje se proljevala krv za opstanak stada. Radije se sâm žrtvovao. Nečuveno, razumiješ?

Tužno sam uzdahnuo. Moje mi je srce reklo da sam svog oca volio. Tresući se, ležao sam na tlu, tijela savijena u luk. Svoju još malu njušku tužno sam spustio na kopito. Večernja je trava bila pokrivena bisernim kapima.

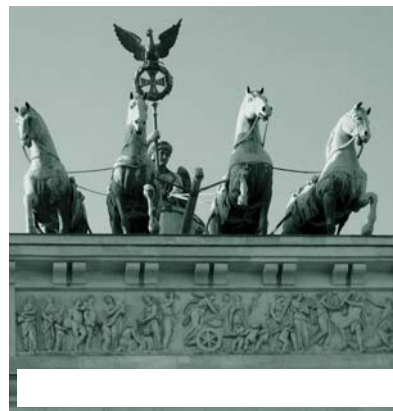
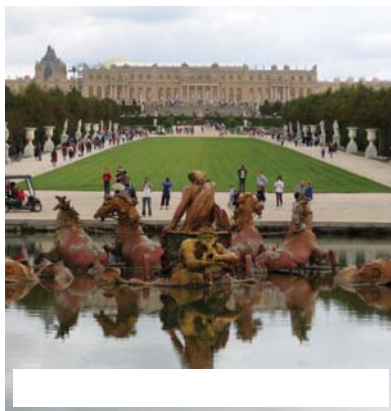
Borike

Borike, mjesto pored Rogatice, poznato po jednoj od najvećih ergela konja u Bosni i Hercegovini.

Pripovijedanje je nizanje motiva, dinamičkih i statičkih (dinamički su oni koji pokreću radnju, a statički su vezani za opise) koji utječu na promjene u radnji u određenom vremenskom periodu.

Pripovjedač je osoba koja priča. Treba ga razlikovati od autora djela jer je to uloga koju autor može dati sebi, nekom liku iz djela, ili samo za tu svrhu izmišljenoj osobi.

Roman je epska književna vrsta, prozno djelo sa složenom radnjom koju čini više događaja i u koju je uključeno mnoštvo likova. S obzirom na temu romani mogu biti: ljubavni, avanturistički (pustolovni), povijesni (historijski), društveni, kriminalistički...

Konji su simbol snage i ljepote i kao spomenici od bronzne ili kamena ukrašavaju mnoge gradove; između ostalih Rim, Pariz i Berlin. Upiši koji se od ovih spomenika nalazi u kojem gradu.

Razgovor o djelu

Odnosi li se ovaj odlomak samo na konje?

Kojom se stilskom figurom služi pisac kad konjima daje mogućnost govora?

Kako je opisan otac, a kako sin? Pronađi dio teksta s fizičkim opisom i pročitaj ga.

Slžeš li se da je zadatak očeva da podučavaju djecu, a majki da ih hrane?

Šta misliš o očevom razlogu da ne bude predvodnik?

a) Plemenit je. Ne želi druge slati u smrt.

b) Glup je. Šta bi ga spriječilo da se žrtvuje i kao predvodnik?

Koje očeve rečenice upućene sinu izražavaju životnu mudrost za nas – ljude? Podvuci ih, prepisi u svesku i objasni.

Možeš li neku od ovih misli uzeti za ideju teksta?

a) *Borba nije sama sebi svrhom, ona je samo put da se ostvari postavljeni cilj. Gdje nema cilja, nema ni borbe, to je onda tučnjava. Samo se glupan tuče nizašto.*

b) *Kad ti put prepriječi slijepac, s njim ne treba ulaziti u borbu, dovoljno je da se makneš, on će i bez tebe naći svoju propast.*

c) *...Shvatit ćeš da se borba ne rađa u tvom mišiću ili kopitu. Ona se rađa u tvojoj pameti...*

d) *I u izgubljenoj borbi možeš biti pobjednik ako si ostvario svoj cilj...*

e) *Tvoj pravi protivnik si ti sâm.*

f) *Pobjeda u kojoj nisi vidio svoj poraz, nije pobjeda.*

g) *Kad ti se dogodi neko zlo, dobro upamti razlog i ne ponavljaj više istu grešku.*

Objasni svoj izbor.

Dovrši sljedeće tvrdnje:

Pripovjedač u ovom odlomku je .....

Junak ovog odlomka je .....

Ahilej

Jedan od najvećih junaka grčke mitologije. Sin boginje Tetide, koja ga je kao bebu okupala u čarobnoj rijeci, tako da mu ni mač ni strijela ni koplje nisu mogli probosti tijelo, osim na peti, za koju ga je majka držala uranjajući ga u vodu. (Zato se za nečiju slabost kaže *Ahilova peta*.) Poginuo je u Trojanskom ratu kad ga je Paris strijelom pogodio u jedino ranjivo mjesto.

Većina Tvojih drugarica i drugova, kad je vidjela ovu sliku, uskliknula je – *Bred Pit!* Koliko ih je uskliknulo – Ahilej?

U našem dobu superheroji su glumačke i pjevačke zvijezde, ljudi lijepi, talentovani, šarmantni, bogati... Nekada davno heroje su krasile druge osobine: snaga, hrabrost, poslušnost vladaru.

U vrijeme kada su plemena i narodi svoje probleme rješavali ratovima, kada su branili ili osvajali obradivu zemlju, pašnjake, izvore, kada su se borili za opstanak, razumljivo je da su slavljene neustrašivi i nepobjedivi borci, i da je snaga mišića bila veća vrlina od bistrine uma.

Književnost u kojoj jedan narod opisuje bitke iz svoje prošlosti i slavi junake tih bitaka naziva se **epska**, a književna djela **epovi** (dugi i obimni) i **epske pjesme** (kraće i jednostavnije). Jedno od najpoznatijih i najljepših djela

epске književnosti, koje ćeš čitati u srednjoj školi, i čiji je junak Ahilej, zove se *Ilijada*. Junaci *Ilijade* su prinčevi, ratnici sa skupocjenim oružjem i konjima, s robinjama i slugama... Međutim, junaci epskih djela ne moraju biti odjevnuti u svilu i zlato. Epski junak može biti siromašan, može biti bijedno obučen, može biti čak i pijanica, naprasit, prznica, sujetan... ali MORA biti SNAŽAN i HRABAR. Evo dokaza:

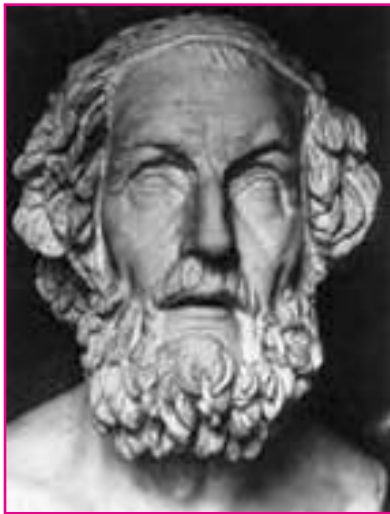
Marko Kraljević:

Junak nije kakvi su junaci:
Na plećima ćurak od kurjaka,
Na glavi mu kapa od kurjaka,
Privezo je mrkom jemenijom;
Nešto crno drži u zubima
Kolik jagnje od pola godine.

Budalina Tale:

Na nemu su klašnive čakšire
Kroz njoha mu propala kolina.
Na nemu su čizme do kolina
Obadve mu otpanule pete.
Na plećima klašnjiva dolama
Kroza nu mu leđa proletila,
niz nu mu visi paučina
E tako se opremio Tale.

Homer

Prvi epski pjevač, kome se pripisuje autorstvo dva velika epa – *Ilijada* i *Odiseja*, živio je u Grčkoj prije više od dva milenija. Bio je slijep.

Uporedi tekstove – opise Marka Kraljevića i Budaline Tala sa slikom grčkog junaka Herakla.

U čemu su ova tri junaka slična?

Kako objašnjavaš tu sličnost?

- a) Svi junaci liče jedan na drugoga.
- b) Autori epskih pjesama prepisuju jedan od drugoga.

Prepisuju nije dobra riječ. Zašto?

- a) Jer pisci ne prepisuju nego sami izmišljaju.
- b) Jer se epske pjesme ne pišu nego govore ili pjevaju uz gusle ili neki drugi instrument.

Onda ni pisci epskih pjesama nije najbolja riječ. Zašto?

- a) Zato što se epske pjesme ne pišu nego govore ili pjevaju, pa je bolje reći **epski pjevači**.
- b) Zato što pisci izgledaju drugačije.

Šta misliš, može li epski pjevač biti slijep i nepismen?

- a) Može, jer se pjesma pamti i prenosi čestim ponavljanjem pred slušaocima.
- b) Ne može, jer pjesnik mora vidjeti ono što opisuje.

Ako se pjesma ponavlja i tako prenosi (jedan od slušalaca je čuje, pa je onda ponovi negdje drugo, pred drugim slušaocima, pa je onda opet neko treći ponovi negdje još dalje i još kasnije...), ko je autor pjesme koja na kraju dođe do nas?

- a) Kolektiv, narod.
b) Slučaj.

Kako ćemo onda zvati ovu vrstu književnosti?

- a) Usmena književnost.
b) Nepismena književnost.

Objedini sve Tvoje odgovore u jednu rečenicu, i dobićeš lijepo objašnjenje epske poezije.

Uporedi sada odlomke iz dviju različitih pjesama o dva različita junaka.

Alija Đerzelez:

Vino pije tursko momče mlado
U po Bosne posred Sarajeva.
Nit' ga pije čašom nit maštrafom,
Već ga pije kalajli-leđenom.
Pola pije, pola dori daje;

Marko Kraljević:

Sjedi junak u polju široku,
Za koplje konja privezao,
A pred njime stoji tulum vina;
Ne pije ga čim se pije vino,
Već leđenom od dvanaest oka,
Pola pije, pola konju daje;

Iste su riječi, i isti motivi, ali su junaci različiti.

Šta je vjerovatnije: da su postojala dva različita junaka s istim navikama (da dijele vino sa svojim konjima) ili da su postojali gotovi opisi i da su se pjevači njima služili kad bi sastavljali pjesmu? (Otprilike, da se pjesma sastavljala od manje-više gotovih elemenata, kao od lego-kocki.) Kad znaš da su pjevači ponavljali pjesme koje su od drugih čuli, a da najčešće događajima o kojima pjevaju nisu bili svjedoci, i da su pjesme popravljali (mijenjali, dodavali, izbacivali) prema očekivanjima slušalaca (i onih koji su ih plaćali) zaključiti: može li se epskim narodnim pjesmama vjerovati da istinito i tačno govore o događajima iz prošlosti?

Pročitaj sada dvije pjesme o junacima. U prvoj su različitim bojama označeni epiteti i fraze koje se ponavljaju. Istim bojama iste pojave podvuci i u drugoj pjesmi.

E kao epska naracija

Pojmove:

- pripovijeda
- prošla radnja
- opisuje
- epska objektivnost
- prikazuje

rasporedi po praznim linijama u tekstu niže, tako da rečenice dobiju puni smisao.

Svojim slušaocima epski pjesnik priča o nekom zbivanju koje je davno završeno i koje se smireno i u cjelini može prikazati kao

.....
Zato pjesnik svojom pričom obuhvata tok toga zbivanja u svoj njegovoj širini, zadržavajući se na mnogim njegovim pojednostima. On

.....
događaje, pa nam se čini kao da ih vidi svojim očima, on detaljno

.....
junake i mjesto zbivanja, on

.....
o onome što se događalo u međuvremenu i prije prikazanih događaja, on pušta da same ličnosti razgovaraju i u razgovoru iskazuju svoje težnje ili pričaju svoje životne sudbine. Pri tome epski pjesnik ne ispoljava svoja osjećanja, ni svoje simpatije, već o svemu govori smireno i pribrano. Zato je u epskom pripovijedanju prisutno

.....
tj. odsutno je subjektivno raspoloženje pjesnika.

Pre(ne)poznate riječi:

- jemenija – vrsta marame
- čakšire – vunene hlače
- dolama – starinska kabanica
- tulum – mješina za vino

D kao deseterac

Epski deseterac je vrsta stiha u epskoj narodnoj pjesmi. Taj stih ima 10 slogova sa stankom (pa-uzom) nakon četvrtog sloga.

Stalne epitepe nalazimo:

a) u usmenoj i narodnoj književnosti, epovima i poemama:

bijela knjiga, mila majka, bijelo lice, britka sablja...

b) u svakodnevnom govoru kada s imenicom tvore i metafore: *prodana duša, prosjački štap, ljudska prava, crkveni miš...*

Nastavi...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pre(ne)poznate riječi:

maštrafa – ukrašena čaša

kalajli-leđen – lavor za umivanje presvučen kalajem (kalaj – vrsta bijelog metala)

pretilni – debeo, prejak, žestok

dorat – konj tamnoride dlake

čardak – istureni dio gornjeg kata u kućama orijentalne gradnje

čorda – sablja

divan-kabanica – duga prostrana kabanica

šeher – grad

opanci – obuća od gume ili prirodne kože, zaobljenog ili povišenog vrha

ufatila – uhvatila

besjedio – govorio

dizgin – uzda kojom se upravlja konjem

ĐERZELEZ ALIJA

Vino pije tursko momče mlado

U po Bosne posred Sarajeva.

Nit' ga pije čašom nit maštrafom,

Već ga pije kalajli-leđenom.

Pola pije, pola dori daje,

A nazdravlja pretilom doratu:

– Zdrav' dorate, **milo dobro moje,**

Sutra ćemo preko Romanije.

U njoj ti je Grujo i Novače,

U gori su **čardak načinili,**

A na drumu, na **jeli zelenoj,**

Jest Novače čordu obisio,

Pod njom prostr'o divan-kabanicu.

Ko god tude prolazi, dorate,

Svak valjade da s' pokloni čordi,

Da daruje čordu Novakovu:

Od dukata do deset dukata.

Niti ćemo čordu darivati,

Ne damo mu ni bila dinara!

Misli momak da niko ne čuje

Al' to čuje **nejaki** Grujica.

Doš'o bise šeher Sarajevu

Da uzima praha i olova

I za druga na kaiš opanke.

Otale se Grujica povrati,

Zdrav' izaš'o na vrh Romanije

Novakovu drvenu čardaku,

Tude im se noćca ufatila.

Kad ujutro dan osvan'o bise,

Šta je reklo tursko **momče mlado,**

Jaši doru, nije se porek'o.

Pa istira doru iz Saraj'va,

Na Glasinac **zdravo** izlazio.

I dotira na dnu Romanije

Di je Novak čordu obisio.

Ne hti mu se čordi pokloniti,

Ne dade mu pare ni dinara.

A gleda ga Novak sa čardaka,

Pa družini svojoj besjedio:

– Čujete li **moja braćo draga,**

Nije l' majka rodila junaka

Te da se je prigodio ovdi,
Koj' će izać' na drum pred Turčina,
Ufatit mu za dizgin dorata,
Pa ga dovest do mog čardaka?
Sve mu društvo poniknulo nikom,
Ali neće **nejaki** Grujica.
Priko sride šaru prifatío,
Pa izade na drum pred Turčina.

Ufati mu za dizgin dorata

Pa povede preko Romanije.

Ali momče na dori zaspalo.

Tad se prenu tursko **momče mlado**

Pa pozivlje **nejakog** Grujicu:

– Ajd' otale, **gorska haramijo,**

Nije mi se dorat naučio

Da ga vodaš **po gori zelenoj!**

A Grujica haje i ne haje:

Vodi doru priko Romanije.

Kad to vidi tursko **momče mlado,**

On poteže **perna** buzdovana

Pa udara **nejakog** Grujicu.

Kako ga je lako udario,

S crnom ga je zemljom sastavio.

Obisi ga dori po unkašu

Pa potira preko Romanije.

Al' ga gleda starina Novače:

– Čujete li, moja braćo draga,

Ode Turčin priko Romanije,

Evo nami jazuk i sramota,

Odnese nam našeg Grujicu.

Nije l' majka rodila junaka

Koj' će na drum prid nj izlaziti,

Ufatit mu za dizgin dorata

I dovest ga drvenu čardaku?

Sve mu društvo poniknulo nikom

Ali neće **mladi** Radojica.

Od zemlje je na noge skočio

Pa poleti na drum prid Turčina:

Ufati mu za dizgin dorata

Pa povede preko Romanije.

Al' je momče na dori zaspalo.

Pre(ne)poznate riječi:

haramija – razbojnik, bandit, hajduk

hajati – obraćati pažnju, mariti

buzdovan – vrsta starinskog oružja za borbu izbliza, perni buzdovan – buzdovan sa šiljcima

unkaš – prednji, uzdignuti dio sedla

jazuk – šteta

kopile – vanbračno dijete; prenes. onaj koji se ponaša ružno

šara pirlitana – ukrašena puška

bratiti – bratimiti, sklapati brat-sko prijateljstvo

kasaba – manji grad, varoš

Kad se prenu tursko momče mlado
I opazi malog Radojicu,
Radojici riči besidio:
– Ajd' otalen, **gorska haramijo;**
Nije mi se dorat naučio
Ovda vodat po gori zelenoj!
Al' to Rade haje i ne haje,
Vodi doru drvenu čardaku.
Turčin skide **perna** buzdovana
Pa udara mladog Radojicu.
Kako ga je lako udario,
S crnom ga je zemljom sastavio,
Pa mu sveza ruke naopako.
Sve to gleda starina Novače.
Novak vrisnu sa čardaka svoga:
– Stan, kopile, **tursko momče mlado,**
Dok ti dode starina Novače:
Lako ćeš se nanositi glave!
Lako ti je s dicom bojak biti!
Pa izleti na drum pred Turčina
Sidi Novak na drumu širokom
Pak on kleče na livo koleno
A na desnu šaru prislonio.
Svoju šaru po kundaku ljubi:
– Šaro moja, ne ostala pusta,
Pogodi mi tursko momče mlado!
Al' nemoj me vatrom privariti,
Za oko te ni moliti neću!
To izusti starina Novače
Svojoj šari vatru primaknuo.
Kad mu puče **šara pirlitana**
Nut u momka dobre sriće biše:
Ne pogodi ni njega ni dorata.
Skine Turčin **perna** buzdovana
Pa udara starinu Novaka.
Kako ga je lako udario,
S crnom ga je zemljom sastavio,
Pa mu sveza naopako ruke,
Pa ga goni priko Romanije.
Kad izaš'o na polje Drinovo,
Novak brati tursko momče mlado:
– Bogami brate, tursko momče mlado,

Posići nas na polju Drinovu,
 Ne vodi nas u kasabu Turcim':
 Mučit će nas na Drinovu Turci,
 Sva tri će nas na vatri spržiti.
 Momče biše, za Boga znadiše:
 – O čuješ li, starino Novače!
 Hoćeš li se Bogom zaklinjati
 Po svojemu krstu i zakonu,
 kad izade Đerzelez Alija
 Da mu na put nećeš ishoditi?
 Ja sam glavom Đerzelez Alija!
 Sve trojici oprostio ruke.
 Đerzelezu ruku poljubiše
 I pusti ih drvenu čardaku
 Te odoše opet četovati.

Hiperbola

Stilska figura kojom se preuveličavaju radnje, osobine, osjećanja... Naprimjer, u hiperboli *Kako ga je lako udario, s crnom ga je zemljom sastavio* preuveličava se snaga udarca. Udarac sigurno nije bio toliko jak da bi nekoga *sastavio* sa zemljom. Hiperbola je veoma česta figura u epskoj poeziji, u kojoj junaci imaju brkove velike kao jagnje, u kojoj mogu baciti koplje preko planine, u kojoj jedan junak može pobijediti hiljadu neprijatelja... Česta je i u svakodnevnom govoru: *Rekao sam ti to hiljadu puta... Bio sam manji od makovog zrna...*

STARINA NOVAK I KNEZ BOGOSAV

Vino piju Novak i Radivoj
 a kod Bosne, kod vode studene,
 kod nekoga kneza Bogosava.
 A kad su se vina ponapili,
 knez Bogosav stade besjediti:
 "Pobratime, Starina Novače,
 kaži pravo, tako bio zdravo,
 sa šta, brate, ode u hajduke?
 Kakva tebe očera nevolja
 vrat lomiti, po gori hoditi,
 po hajduci, po lošu zanatu,
 a pod starost, kad ti nije vrime?"
 Veli njemu Starina Novače:
 "Pobratime, kneže Bogosave,
 kad me pitaš, pravo da ti kažem
 – jest mi bilo za nevolju ljutu.
 Ako moreš znati i pamtiti
 kad Jerina Smederevo gradi,
 pa naredi mene u argatluk,
 argatovah tri godine dana,
 a ja vukoh drvlje i kamenje
 sve uz moja kola i volove
 – i za pune do tri godinice

Pre(ne)poznate riječi:

argatluk – nadničarenje, prisilni rad

vilajet – oblast u Osmanskom carstvu

budak – alat za kopanje

čoha – vunena tkanina

kadifa – vrsta tkanine, pliš

ja ne stekoh pare ni dinara,
ni zasluživ na noge opanke.
I to bih joj, brate, oprostio!
Kad sagradi Smedereva grada,
onda stade pa i kule zida,
pozlaćuje vrata i pendžere,
pa nametnu namet na vilajet,
sve na kuću po tri litre zlata
– to je, brate, po trista dukata!
Ko imade, i predade blago;
ko predade, onaj i ostade.
Ja sam bio čovjek siromašan,
ne imadoh da predadem blago,
uzeh budak, s čim sam argatovo,
pa s budakom odoh u hajduke,
pa se niđe zadržat ne mogoh
u državi Jerine proklete,
već pobjegoh do studene Drine,
pa se maših Bosne kamenite.
A kad dođoh blizu Romanije,
tu sam turske svatove susreo
– oni vode kadunu devojku.
Svi svatovi s mirom prolazili,
zaostalo Ture mladoženja
na doratu, konju velikome,
ono ne šće da prolazi s mirom,
već poteže trostruku kandžiju
pa udara mene po plećima.
Triput sam ga Bogom pobratio:
“Molim ti se, Ture mladoženja,
a tako ti sreće i junaštva,
i tako ti sretnoga veselja,
prođi me se, hajde putem s mirom
– vidiš da sam čovjek siromašan!”
Opet Ture da s’ okani neće.
Kad je mene malo zaboljelo,
i ja sam se vrlo ražljutio,
pa potegoh budak sa ramena
te udarih Ture na doratu.
Kako sam ga lako udario,
umah sam ga s konja oborio,
i k njemu sam onda priletio;

udarih ga još dva i tri puta
 dok sam njega s dušom rastavio.
 Vatih mu se rukom u džepove,
 kod njeg' nađoh do tri kese blaga,
 pa ih pušti sebi u njedarca;
 otpasah mu sablju od pojasa,
 njem' otpasah, a sebi pripasah;
 ostavih mu budak više glave,
 da čim će ga zakopati Turci,
 pa posjedoh njegovu dorata,
 odoh pravo gori Romaniji.
 O gledaju svi turski svatovi,
 ne šćedoše mene ni ćerati,
 ja ne šćeše, ja li ne smjedoše.
 Evo ima četr'est godina,
 Romaniju goru obiknuo,
 bolje, brate, nego moje dvore;
 jer ja čuvam drumu kroz planinu,
 dočekujem Sarajlije mlade,
 te otimam i srebro i zlato
 i lijepu čohu i kadifu,
 odijevam i sebe i društvo;
 a kadar sam stići i uteći
 i na strašnu mjestu postajati
 – ne bojim se nikoga do Boga!"

Uporedi ove dvije pjesme. Odredi mjesto radnje u njima. Opisani događaji nisu istorijski tačni; ne postoje dokazi da je starina Novak bio hajduk na Romaniji, istorija pamti baba Novaka koji je živio u Rumuniji. (Romanija : Rumunija – zanimljivo?) Ako pjevačima nije cilj ispričati istinite događaje, šta jeste?

Šimo Ešić je rođen 1954. godine u Brezi. Za djecu je pisao pjesme, pripovijetke i dramske tekstove. Završio je pedagoški fakultet, radio kao novinar i izdavač.

Šimo Ešić CVJETKO

Te večeri otac nas okupi oko sinije i, krijući oči, reče da je prodao Cvjetka.

– Uzeo sam kaparu, a Zijad sutra iz grada dolazi po tele. Do podne ga moramo zaklati i srediti.

Kao da nas bičem ošinu, trgosmo se na ove hladne očeve riječi i počesmo ga uglas moliti da to ne čini. Ni naše suze ga, međutim, nisu smekšale. Otac je, izgleda, imao golem razlog koji mi, djeca, nismo mogli dokučiti ni razumjeti. San dugo nije došao u naše postelje te noći. Prevrtali smo se i okretali, smišljajući kako da spasemo Cvjetka, ali smo bespomoćno sačekali sutrašnji dan.

Prvi put se čika-Zijadu u našoj kući niko nije obradovao.

– Koliko ti je tele, domaćine? Hoće li moći stati u moj prtljažnik? – upita Zijad tatu izlazeći iz kola.

– Dobro mi došao, Zijade – mirno ga pozdravi otac.

Sjeli su zatim za sto pod lipom ispred kuće. Tu se čika-Zijadu najviše sviđalo. Uvijek kad bi tu sjedao, ponavljao bi mom ocu:

– Eh, kad bih mogao ovo parče tvog dvorišta prenijeti sebi u grad!...

1

I nama je bila draga lipa u dvorištu. Sad bismo je, međutim, dali čika-Zijadu zajedno sa stolom i zemljom oko nje samo da nam ostavi Cvjetka. Jer, Cvjetko nije bio obično tele. On se igrao s nama, naučio je da nam jede iz ruke, volio je da se mazi i bio poslušan kao kuće. Kao da je razumio sve šta mu se kaže. Kad je bio posebno dobre volje, nije branio čak ni da ga jašemo.

– U pismu sam ti sve objasnio – reče otac kad počese razgovor o Cvjetku. – Cijenu si prihvatio, ali ti moram reći da tele svojom rukom nisam mogao zaklati. Nisam mogao... a ni djeca mi to ne bi oprostila...

– Ti znaš, Ivane, ja se u taj posao ne razumijem – reče Zijad.

Taj mali nesporazum kod nas, djece, probudi nadu da bi se Cvjetko mogao spasiti, pa se još više primakosmo stolu pod lipom, tobože zanijeti igrom.

– Znam – reče otac povukavši dugačak dim cigarete. – Zato sam i pozvao komšiju Vitu. Svakog časa bi trebalo da dođe...

U lov na imenice!

Obilježi brojevima sve imenice u označenom dijelu teksta i odredi u kojem je padežu svaka.

1. nominativ

Pre(ne)poznate riječi:

sinija – dio namještaja na kojem se jede

kapara – predujam, akontacija

dockan – kasno

– Vitu?! – izletje nekom od nas uzdah razočarenja.

Otac to ču.

– Šta je, prislušujete, a?! Hajde, hajde...! – blago nas poče tjerati od stola pod lipom.

Mi se, neveseli, odmakosmo.

Vito je bio majstor za sve. Izrađivao je stolariju, pravio nove i popravljao stare cipele, razumio se u kovački, li-marski i ko zna kakav još zanat, a ujesen, kad su se klale svinje, on je najčešće vodio stručni dio tog mesarskog posla.

– Imam ideju! – iznenada će polušapatom moja sestra.

– Kakvu, govori!

– Neka neko od nas otrči do Vite i neka mu kaže da čika-Zijad iz grada nije došao i da se tele neće klati.

– Pametno! Evo, ja ću čakskom otrčati! – oduševljeno rekoh i pođoh.

Ali, već je bilo dockan. Niz put je svjetlucalo na suncu sjajno sječivo Vitinog mesarskog noža.

Pod lipom ne sjedješe dugo. Trgnuše još po jednu, pa pođoše ka štali. Mi, djeca, krenusmo za njima, ali nas otac vrati u kućno dvorište. Tu se pokačismo na plot kao čavke, sa zebnjom očekujući šta će se dogoditi.

U štalu je ušao samo otac. Čuli smo kako odvezuje Cvjetkov lanac i kako tapše Milavu. Ona, kao da sluti nesreću, muknu tri puta. U nama bolno odjeknu otegnuti kravlji muk, zarismo glave između parmaka, a vidik nam se zamagli i razli. Suze više nismo ni mogli zaustaviti. Kroz njih smo gledali kako Vito prihvata Cvjetkov ular iz tati-ne ruke i kako ga vodi pod krušku. Cvjetko je nekoliko koraka išao poslušno, a onda veselo počeo mahati repom i poskakivati oko Vite. Da ga umiri, Vito ga poče milovati po vratu i po tjemenu, ali to se Cvjetku svidje, pa poče blago čelom udarati u Vitinu ruku, kao da se bode s njom.

I tako, korak po korak, u toj čudesnoj igri, stigoše pod krušku. Tu se Cvjetko umiri, kao da je odjednom shvatio da ga ovi ljudi nisu povelu u šetnju i svojim krupnim, pametnim očima pogleda Vitu.

Vito premjesti nož iz lijeve u desnu ruku i poče se namješ-tati kako bi mu bilo zgodnije. Cvjetko isteže vrat, prima-če se, onjuši Vitinu ruku u kojoj se caklilo oštro sječivo i liznu je nekoliko puta, kao što to čini pas kad se umiljava

Buša

Buša je domaća rasa goveda. Živi oko 20 godina. Gotovo je uvijek jednobojna i to od po-sve svijetle, preko smeđe, pru-taste (narodni naziv za buše prekrivene gustim uskim ti-grastim prugama), crvene do crne boje s prugom na leđima koja je u kontrastu s osnov-nom bojom.

Roberta Kocha, liječnika i bakteriologa koji je otkrio uzročnike tuberkuloze i kolere, netko je htio u društvu poniziti te ga upita:
 – Da li ste vi liječnik za stoku?
 Koch živahno odgovori:
 – Da, a što vas boli?

Vegetarijanci?

Nakon što pročitaš ovu priču, ne možeš se ne zapitati odakle dolazi meso u tvoj tanjur. Cvjetko nije stradao, ali milioni teladi nemaju tu sreću. Borci protiv gladi u svijetu tvrde da se mesom ne može nahraniti šest milijardi ljudi na planeti, ali sojom može. Jer, kažu, tone soje kojom se hrane životinje za klanje pretvori se u nekoliko kilograma mesa, koje pojede nekoliko bogatih. S tonom soje, međutim, preživjelo bi mnogo više onih koji u svijetu svakodnevno umiru od gladi. Ovo je jedan od razloga da je u svijetu sve više vegetarijanaca, ljudi koji ne jedu meso.

Da li je slika iznad ovog teksta djelo vegetarijanaca? Šta ona poručuje? Kome?

gospodar. Vito iznenađen zastade, a onda naglo trže ruku i zamahnu. Mi pokrismo oči rukama i čusmo tup udarac noža – u drvo!

– Ne mogu, Ivane! Ja ovog ne mogu zaklati – čusmo zatim Vitu i vidjesmo gdje kleči pred teletom i upire čelom u Cvjetkovo čelo.

Iznad njih, zaboden u kruškovo stablo, drhtao je dugački mesarski nož.

Razgovor o djelu

Kako priča počinje? Kojim događajem?

Koji *golem razlog* otac ima da proda tele? Postoje li takvi golemi razlozi i u odlukama tvoje porodice?

Šta se sljedećeg jutra događa? Ko dolazi? Šta pita? Kako otac odgovara? Zašto tako čini?

Zašto bi Zijad prenio lipu sebi u grad? Šta njemu uistinu nedostaje?

Na ovom mjestu se priča prekida, i pripovjedač nas upoznaje s Cvjetkom. Vraća nas u prošlost. Kako se zove ovaj postupak u pripovijedanju:

- inspekcija
- introspekcija
- retrospekcija

(Provjeri svoj odgovor u nekom rječniku stranih izraza.)

Koji problem iskrsava u razgovoru oca i Zijada pod lipom? Kako ga oni rješavaju?

Ko je Vito? Kojim pripovjedačkim postupkom nas pisac s njim upoznaje?

Odakle djeca posmatraju Vitu i Cvjetka? Zašto kažu da im se vidik razlio i zamaglio?

Koje detalje ipak vide?

Zašto se Vito iznenadi?

Zašto odustane od svog zadatka?

Priča se završava slikom noža koji drhti. U toj slici je poenta priče?

Ona je:

a) Opasnost nije prošla. Očevi *golemi razlozi* i dalje postoje. Ljudi se ne ponašaju uvijek ovako emotivno, i većina sličnih priča ne završava se ovako.

b) Nož *drhti* jer se uplašio Cvjetkove dobrote.

Prepoznaj elemente kompozicije:

1. uvod: .....
2. zaplet: .....
3. vrhunac: .....
4. rasplet: .....
5. kraj: .....

Henryk Sienkiewicz

KROZ PUSTINJU I PRAŠUMU

Kratak sadržaj:

Staša Tarkovski, četrnaestogodišnji Poljak, i njegova osmogodišnja drugarica Nela borave, za vrijeme raspusta, kod očeva u Egiptu. Otimaju ih ljudi sudanskog pobunjenika Mahdija.

Dok je potjera organizovana, naši junaci su, s otmičarima, već daleko u pustinji.

Putujući, bore se s mnogobrojnim iskušenjima – vrelinom suncem, hladnim noćima, pustinjskim olujama, zvijerima i pustinjskim ratnicima. Hiljadama kilometara udaljeni od najmilijih, Staša i Nela se uspijevaju osloboditi i zajedno s Meom i Kalijem, robovima s kojima su se u međuvremenu sprijateljili, traže put spasa. Višesedmično putšestvije biva sretno okončano kada, već na izmaku snage, nailaze na pripadnike naučne ekspedicije. Nakon trodnevnog odmora kreću u susret očevima...

Henryk Sienkiewicz

POVRATAK

(Odlomci iz posljednjeg dijela romana)

Doktor je pak opominjao da će trebati odmoriti se na hladnim visokim planinama Kenije i Kilimandžara. Tek otuda su se rešili da pošalju vest očevima i da ih pozovu da dođu u Mombasu.

Put natrag poče trećeg dana, pošto su se valjano odmorili i iskupali u toplome izvoru. To je bio istovremeno i dan rastanka s Kalijem. Staša je uverio malu da bi bilo samoljublje vući ga duže sa sobom do okeana ili čak u Egipat. Govorio joj je da u Egiptu, pa čak ni u Engleskoj, Kali neće biti ništa više nego sluga, a, međutim, kad uzme vlast nad svojim narodom, on će kao kralj raširiti i utvrditi hrišćanstvo, ublažiti divljačke običaje Va-hima i načiniće od njih ne samo civilizovane nego i dobre ljude. To isto je manje-više ponovio i Kaliju.

Ipak se pri rastanku prolilo mnogo suza, kojih se nije stideo ni Staša, jer su i on i Nela proživeli s Kalijem toliko rđavih i dobrih časova, pa ne samo da su oboje naučili da cene njegovo pošteno srce, nego su ga i zavoleli iskreno. Mladi Crnac je dugo ležao kraj nogu svojega bvana kubve i dobre Mzimu. Dva puta se vraćao da ih još posmatra, ali je najzad čas rastanka došao i dva karavana su krenula u dve suprotne strane.

Henryk Sienkiewicz, poljski književnik, rođen je 1864.

Studirao je filologiju u Varšavi, a s putovanja po Njemačkoj, Francuskoj i Engleskoj slao je poljskim novinama putopise pod pseudonimom Litwos. Proputovao je Ameriku, Evropu i Afriku. Nakon povratka u Poljsku, posvetio se proučavanju povijesti. Neizmjereno je bio popularan u Poljskoj. Godine 1900. je nacionalnim doprinosima skupljeno dovoljno sredstava da mu se kupi dvorac u kojemu su živjeli njegovi preci.

Pustinja

Pustinja je područje u kojem zbog velike oskudice vlage nema razvijene vegetacije.

I pored toga, pustinje pružaju utočište mnogim živim bićima. Pustinjske dnevne temperature mogu biti i 55 stepeni, a noću se znaju spustiti ispod nule. Stijene koje su se danju pržile, a noću hladile, mogu pucati kao što bi pukao tanjir kad biste ga iz vruće rerne stavili u frižider.

Pre(ne)poznate riječi:

depeša – hitna vijest, telegram

dlijeto – oruđe od metala za rezbarjenje drveta

Gnajsova stijena – vrsta stijene koja nastaje promjenom već postojećih stijena

paluba – gornji dio trupa broda

Perućica

Perućica, jedina prašuma u Evropi, smještena u okviru Nacionalnog parka Sutjeska, na granici Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Duga je šest, široka od jednog do tri kilometra. Gusto isprepletana, ponegdje gotovo neprohodna, tako da se u njoj mogu naći stabla stara i po nekoliko stotina godina, visoka preko 50 metara. Ona je dom medvjedića, lisicama, divljim mačkama, surim orlovima... 1952. godine je proglašena strogo zaštićenim rezervatom.

Avanturistički

(pustolovni) roman prikazuje uzbudljive događaje iz života nekih ličnosti. U romanu likovi savladaju prepreke koje im stoje na putu prema cilju. Težište je na zanimljivoj priči, zapletima i iznenadnim preokretima.

* * *

Tek za vreme putovanja počese pričanja o doživljajima dvoje mladih ljudi. Staša, koji je ranije bio sklon hvalisanju, sada se uopšte nije hvalisao. Prosto je suviše mnogo stvari naučio, mnogo je prešao, suviše se razvio, da ne bi mogao razumeti da reči ne treba da budu veće od dela. *(Dok putuju, Staša priča doktoru i kapetanu doživljaje kroz koje su prošli: otmicu, put kamilama kroz pustinju, borbe, pominje zloglasnog Mahdija. Kapetan i doktor saopštavaju Staši vijest o Mahdijevoj smrti. Vođe ekspedicije šalju depeše očevima Nele i Staše u kojima ih obavještavaju da su djeca živa i zdrava te dogovaraju susret u Mombasi.)*

Na hladnim visinama pod samim Kilimandžarom zadržali su se petnaest dana, jer je doktor Klari na svaki način to zahtevao zbog Nelinog, pa čak i zbog Stašinog zdravlja. Deca su se iz dubine duše divila ovoj planini koja se diže pod nebesa i ima sve svetske klime. Dva njena vrha: Kibo i KlimaVence bili su preko dana najčešće skriveni u gustoj magli. Ali kad bi se za vedrih večeri magla najednom razbila i kad bi se od večernjih rumeni večiti snegovi na KlimaVence rasplamteli ružičastim sjajem, dok bi čitav svet bio već potonuo u pomrčini, planina je izgledala kao sveti oltar božji i dečje ruke su se pri tome prizoru i nehotice sklapale u molitvu. Za Stašu prodoše dani briga, nemira i napora. Imali su pred sobom još mesec dana putovanja do Mombase, a put je vodio kroz divnu ali nezdravu šumu Taveta, ali koliko je sada bilo lakše putovati, s mnogobrojnim karavanom, bogato snabdevenim svačim, i već poznatim putevima, nego lutati po neznanim prašumama samo s Kalijem i Meom. Uostalom, sada je za put odgovarao kapetan Glen. Staša se odmarao i lovio. Našavši među karavanskim alatom dleta i čekiće, bavio se osim toga za hladnijih časova klesanjem napisa na velikoj Gnajsovoj steni: "Još Poljska...", jer je hteo da ostane nekakav trag o njihovom boravku u ovim krajevima. Englezi, kojima je preveo napis, čudili su se što dečaku nije palo na pamet da na toj afričkoj steni ovekoveči svoje ime; ali je on više voleo da ureže ono što je urezao.

Ipak se nije prestao brinuti o Neli i budio je kod nje tako neograničeno poverenje da kad Klari zapita devojčicu neće li se bojati bura na Crvenom moru, ona podiže k njemu svoje divne mirne oči i odgovori samo ovo: "Staša je tu."

(Vijesti o Staši i Neli donesoše ogromnu radost njihovim očevima. Gospodin Tarkovski i gospodin Raulison već su skoro bili izgubili nadu da će djecu više vidjeti. Pripremaju se za put u Mombasu, moleći se da vijesti ne budu samo obmana. U Adenu ih čeka druga depeša.)

“Deca su s nama – zdrava – dečak junak.” Kad je nju pročitao, Gospodin Raulison je prosto bio van sebe od radosti i stiskajući gospodinu Tarkovskome ruku ponavljao je: “Vidiš, to ju je on spasao! Njemu treba da zahvalim za njen život!” – a gospodin Tarkovski, ne hoteći da pokazuje preteranu slabost, odgovorio je samo, stiskajući zube: “Da! Valjano mi se dečak pokazao”, ali, ostavši sam u kabini, plakao je od sreće.

Najzad dođe čas kad deca padoše očevima u naručja. Gospodin Raulison je uzeo na ruke svoje malo povraćeno blago, a gospodin Tarkovski je dugo držao na grudima svoga hrabrog dečaka. Nesreća je prošla kao što prolaze vihuri i oluje u pustinji, život se ponovo ispuni vedrinom i srećom, a čežnja i ranija odvojenost povećaaše još radost. Deca su se samo čudila što su taticama glave pobebele za vreme odvojenosti.

(Kada se na brodu, kojim su plovili ka Suecu, pronijela vijest da se na palubi nalaze djeca koja su pobjegla iz ropstva, oni postadoše predmet radoznalosti i divljenja. Sretna porodica se zatvarala u kabinu kapetana broda i provodila mnoge časove u pričanju.)

Uzimala je u njima učešća i Nela, cvrkućući kao ptiče i počinjući istovremeno, na veliku radost svijuju, svaku rečenicu sa “i”. Sednuvši svom ocu u krilo i podižući k njemu svoje divne oči, ovako je govorila: “I, tatice! I nas su ugrabili i vodili na kamilama – i Gebr me udario – i Staša me branio – i stigli smo u Kartum – i tamo su ljudi umirali od gladi – i Staša nije hteo da promeni veru – i Mahdi nas poslao u Fašodu – i potom je Staša ubio lava i sve – i stanovali smo u velikom drvetu, koje se zove Krakov – i King je bio s nama – i ja sam imala groznicu – i Staša me je izlečio – i ubio vobo – i pobedio Sambure – i bio je za mene uvek vrlo dobar.”

Pričala je isto tako i o Kaliju, o Mei, o Kingu, o Sabi, o Lindeovoj Planini, o zmajevima i o poslednjem putovanju, sve do susreta s kapetanovim i doktorovim karavanom. Slušajući to cvrkutanje, gospodin Raulison je s mukom uzdržavao suze – i samo je svakoga časa privijao na srce

U lov na stilske figure!

Različitim bojama podvuci stilske figure u ovom dijelu. O kojim stilskim figurama je riječ?

U lov na...?

U označenom dijelu teksta ima mnogo crta i... čega još? Šta je pisac postigao takvim postupkom? Kakvo je raspoloženje lika time dočarao? Ovo zapamti, možda će Ti u opisivanju događaja koristiti da učiniš isto.

Jedno od najpoznatijih i najuzbudljivijih djela iz oblasti naučne fantastike, po kojem je snimljen i film, je *Dina* (pustinjska planeta), autora Franka Herberta. *Dina* se sastoji od šest romana, a govori o narodu koji pokušava preživjeti na planeti koja je cijela – pustinja.

svoju devojčicu, a gospodin Tarkovski je bio van sebe od ponosa i sreće, jer se čak iz tog detinjeg pričanja pokazivalo da bi mala propala ne jednom, nego hiljadu puta, bez spasa, da nije bilo odvažnog i nesalomljivog dečaka. Staša je o svemu pričao podrobnije i tačno. Desilo se pritom da mu je spao sa srca veliki teret kad je pričao o putovanju od Fašode do vodopada, jer kad je govorio o tome kako je ubio Gebra i njegove drugove, on zape i počeo nemirno pogledati oca, a gospodin Tarkovski nabra obrve, promisli jedan časak, a onda reče ozbiljno: “Slušaj, Staša! Niko ne sme tuđim životom raspolagati, ali ako neko zapreti tvojoj otadžbini, životu tvoje majke, sestre ili životu žene koja ti je data da se o njoj staraš, udri ga po glavi, i ne pitaj, i neka te savest zbog toga ne grize.”

Razgovor o djelu

Družimo li se i u ovom odlomku s Nelinim i Stašinim avanturama? U kakvom se trenutku uključujemo u roman? Do kakvog rastanka dolazi?

Po čemu se Nela i Staša razlikuju od Kalija?

Ima li to neke važnosti kod ovih likova?

Šta je ojačalo njihovo prijateljstvo?

Šta je Neli i Staši mnogo važnije od Kalijeve boje kože?

Šta mislite, da li je kod čovjeka važna boja kože?

Dijelite li ljude po njihovim imenima, nacionalnosti, vjeroispovijesti, po bogatstvu? Kakvu biste vi podjelu načinili?

Dok Nela i Staša putuju, njihovi očevi primaju vijest da su im djeca živa. Kako reaguju očevi na neočekivanu vijest?

Šta je roditelju najveća sreća?

Ipak, i u tako potresnim trenucima očevi ne zaboravljaju da su muškarci i da žive u *muškom svijetu*. Šta čini gospodin Tarkovski u trenu-

Možda će se i zemlja uskoro (ne boj se, to se neće desiti za tvog života) pretvoriti u pustinjsku planetu. Sječom drveća u Amazoniji, koja je najveća prašuma na svijetu (zovu je i plućima planete) povećava se zagrijavanje Zemlje. Tim problemom bavi se *ekologija*. Ako postoji u tvojoj školi ekološka sekcija, učlani se i saznaj šta svako od nas može učiniti da smanji opasnost koja se nadvila nad našom još uvijek zelenom i plavom planetom.

cima slabosti? Šta radi gosp. Raulison dok Nela, *cvrkućući kao ptiče*, priča o doživljenom?

Da li je sramota plakati? Smiju li muškarci zaplakati? Čega bismo se trebali sramiti – suza ili nečega drugog?

U bespućima Afrike Poljak Sienkiewicz i njegov glavni lik Staša, također Poljak, ne zaboravljaju domovinu. Pronađite u tekstu dokaz za to. Gdje se još Poljska stavlja u prvi plan?

Slažete li se s mišljenjem Tarkovskog? Ima li čovjek pravo da raspolaže tuđim životom? Da li su i vaši prioriteti poredani kao kod Tarkovskog? Šta biste vi na prvo mjesto stavili?

Staša je u romanu idealiziran lik – vanredno hrabar, snalažljiv, patriotski nastrojen... Međutim, u odlomku nam pisac sugerira da Staša ipak nije ostao isti. Pronađite te dijelove u tekstu. Šta je to utjecalo na Stašu? Šta se promijenilo u njegovim shvatanjima?

Koliko dobro igra ulogu četrnaestogodišnjeg muškarca?

Kako se ponašaju naši junaci pri susretu s roditeljima?

Gdje još dokazuju da su, bez obzira na proživljene avanture, ipak samo djeca?

U kojem je licu pisan roman?

Osim mnogobrojnih događaja, roman obiluje i opisima prirode.

Pronađite ih u odlomku. Kakvi su opisi prirode? Kakva je to priroda, slična ovoj koja vas okružuje?

Šta ljepota prirode često krije?

Da li je tako i u životu? Da li je u životu lijepo samo ono što je vidljivo, ili za ljepotom moramo malo duže tragati? Šta se mora *razgrnuti* da bi ljepota Kilimandžara došla do punog izražaja?

Djeca, koja su se našla u skoro bezizlaznoj situaciji nakon otmice, ipak uspijevaju, neprekidno se boreći, postići cilj – osloboditi se zarobljenštva i vratiti očevima.

Iz rečenog odredite osnovnu ideju romana.

Koje idejne poruke možete uočiti u ovom odlomku?

- *Ljudski je život svetinja u koju niko nema pravo da dira.*
- *Ljude ne treba cijeniti po boji kože, već po njihovim osobinama.*
- *Vrijednosti porodice, ljubavi i domovine moraju se poštovati i braniti.*

Pipi Duga Čarapa

Žena, koja ti je data da se o njoj staraš...

Šta je *nevaljalo* u ovoj rečenici? Ako znaš po čemu je Pipi bila posebna, lakše ćeš odgovoriti na postavljeno pitanje.

ŠTA IMA NOVO?

1440.

Štamparska mašina

Priča o savremenim medijima počinje u 15. vijeku kada je Nijemac Johannes Gutenberg izumio štamparsku mašinu (na slici). Do tada su se vijesti širile pismima (pisanim rukom) ili ih je razglašavao dobošar (telal). Prve uspješne novine štampane su u Bostonu (SAD) početkom osamnaestog vijeka.

Novine

Novine su u početku objavljivale vijesti i zanimljivosti iz okoline: ko se vjenčao i s kim, ko je umro, a ko se rodio, kakve su cijene na pijaci, ko se vratio s nekog dugog puta, šta se zanimljivo desilo u mjestu i okolini. I danas postoje rubrike (dijelovi novina) koje se bave temama iz sredine u kojoj se novine štampaju. U novinama su se počeli objavljivati romani u nastavcima, i mnoge poznate knjige prvi put su bile štampane na novinskom papiru.

1702.

Vijesti

Ništa nije starije od jučerašnjih novina, kaže jedna izreka. Njom se želi reći da ljude u novinama prije svega zanimaju vijesti, a one moraju biti nove. Ono što već svi znaju, nije vijest. Koga zanima šta je bilo juče? Vijest treba biti kratka, najbolje jedna rečenica, ali mora odgovoriti na pet pitanja: ko (je uradio), šta (je uradio), gdje (je uradio), kada (je uradio) i zašto (je uradio).

Telegraf

Ali, poslije te prve rečenice novinaru je dopušteno da objasni svaki taj dio s po nekoliko drugih rečenica, i tako nastane članak. Na slici je vijest i članak o potonuću Titanika. Ta je vijest objavljena zahvaljujući telegrafu – aparatu kojim su se prije 100 godina vijesti i poruke slale na daljinu. Izum telegrafa je učinio novine iznimno zanimljivim, jer su ljudi mogli ujutro znati šta se desilo prethodnog dana na drugom kraju svijeta. Prije toga, vijesti su od jednog

1928.

do drugog kontinenta putovale brzinom broda, a to znači, naprimjer, od Evrope do Amerike desetak dana.

Radio

S otkrićem telegrafa novine su dobile konkurenciju – radio. Otkad se počeo emitovati (početkom prošlog vijeka), radijski program imao je jednu veliku prednost nad novinama – ljudi su mogli čuti vijesti svakog sata, a ne čitati ih samo jednom, ujutru (u jutarnjim) ili uveče (u večernjim izdanjima). Radio je nudio i dobru muziku, uz njega se moglo raditi i nešto drugo (voziti automobil, naprimjer), slušaoci su se mogli javljati u program i iznositi svoje stavove, reporteri su mogli u svakom času javiti neku novu ekskluzivnu (posebnu, izuzetnu) vijest. Ali nedostatak radija bilo je to da ljudi nisu mogli čuti vijesti onda kada su htjeli i gdje su htjeli (npr. ujutro u tramvaju). I, najgore od svega po radio, nije bilo slike.

ZAŠTO ♥ INTERNET

Rječnik!

Nije ti baš sasvim jasno šta neka riječ znači. A onda otkriješ da ima ne jedno, nego nekoliko različitih značenja. Jezik je sredstvo kojim se grade i utvrđuju odnosi među ljudima. Što njime bolje vladaš, živjećeš sretnije.

Galerija!

Većina muzeja svijeta, i mnoge privatne galerije dostupne su tvom oku. Možeš upoznati slikare i njihova djela, možeš o slikama i umjetnosti otkriti pregršt lijepih i zanimljivih priča. Možeš izgraditi svoj ukus i razviti svoje kritičko mišljenje.

Vijesti!

Možda te još uvijek ne zanima kako stoje stvari na berzi, i ko bolje stoji u nekom glupom ratu, ali nije loše provjeriti kakvo će vrijeme biti sutra, i šta igra u kinima, i kada slijeće avion s tetkom koja donosi kofer poklona... A možda tvoja škola ima internet stranicu s vijestima iz učionice i zbornice i dvorišta i sale za fizičko. A kad spomenu smo tetku s poklonima –

Kupovina!

Neke stvari lakše je i jednostavnije kupiti preko interneta. (Naprimjer, fotoaparata, ili kameru, koju će platiti cijeli razred i kojom ćete onda snimati filmove o životu u školi i oko škole.) Naravno, na internetu se kupuje kreditnom karticom, koju imaju stariji, ali dobro je što možete ne samo birati stvar, nego i provjeriti kakve kvalitete ima i šta o njoj misle korisnici koji je već posjeduju.

Forumi!

Mjesto i način da kažete svoj stav o nekoj pojavi! Kako ćete to učiniti: vrijeđajući, uporno tvrdeći svoje i ne slušajući druge, šireći poluistine i tračeve i klevete? Ili argumentima, dostojanstveno, ne govoreći ružno i ne dopuštajući da mržnja i glu post daju oblik vašim mislima?

Wikipedia!

U svakom trenu možeš dobiti odgovor na skoro svako Tvoje pitanje. Možeš ga pročitati, pogledati, ponekad i preslušati. I usput naučiti jezik, malo vlastiti, a malo i strani. :-)

Youtube!

Za razliku od televizije, koja ima 50 programa, i daljinski u nečijoj drugoj ruci :-), na Youtubeu imaš milion stvari koje možeš izabrati. :-) Možeš pogledati inserte iz filmova, možeš vidjeti snimak slijetanja čovjeka na Mjesec, najljepše golove, omiljene spotove, i mnogo smiješnih događaja snimljenih amaterskom kamerom na svim stranama svijeta. Poučno i zabavno!

Google Earth!

Možeš letjeti!!! Možeš kao ptica, ili kao pilot aviona, s visine zaviriti u svaki kut planete. I fotografisati prekrasne krajeve koje otkriješ!

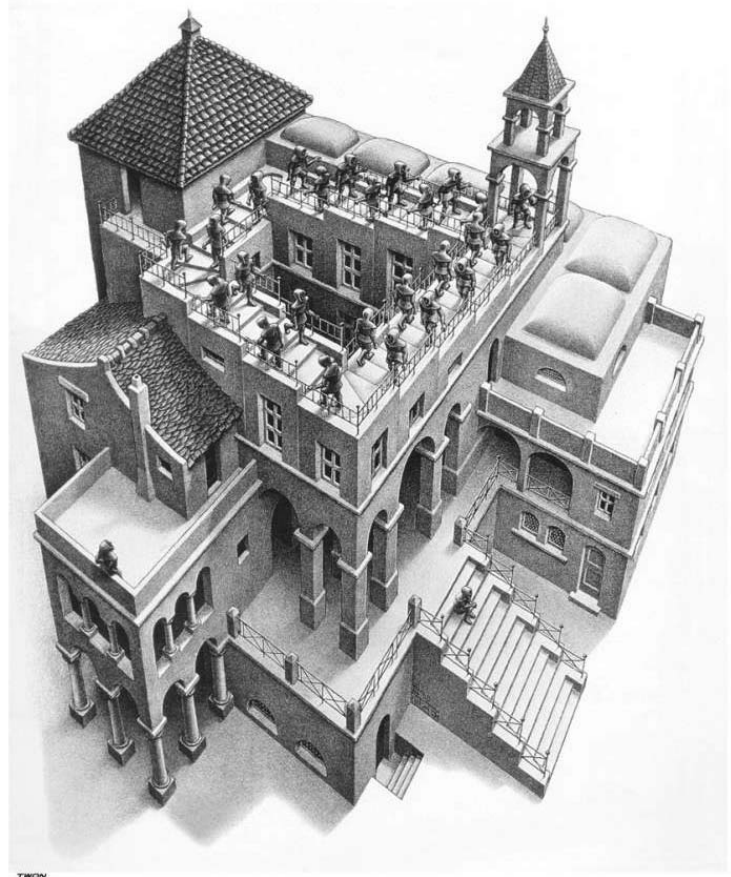
Facebook!

Prilika da u svakom času vidiš nekoga ko Ti je važan, da saznaš kako je, i šta radi, i šta mu se dešava. Naravno, neke važne i privatne stvari nisu za svačije oči, pa zato treba koristiti mail. I čavrljanje (chat) je nekada zabavnije od televizije, filmova, knjiga... A kad smo kod knjiga –

E-book!

Mjesto gdje možeš pronaći knjigu koja ti treba, i dobiti je u svoj kompjuter, ili u svoj mobilni telefon. Vrijeme kad će se knjige čitati na displejima nije više tako daleko. Hiljade remek-djela svjetske književnosti može biti u trenu dio tvoje biblioteke. (Istina, još uvijek uglavnom na engleskom, ali to će se promijeniti... Ako ništa drugo, ti ćeš engleski govoriti i razumijevati odlično. To je još jedan razlog zašto ♥ internet!)

КО ЛАЖЕ, НЕ БОЈИ СЕ ГЛАДИ

Погледај пажљиво Ешеров цртеж *Силажење-успињање*. Да ли се људи успињу уз степенице, или силазе низ њих? Да ли је само један одговор тачан? У умјетности, али и у животу, често нема само једног тачног одговора. Али кад га има, а ми одговоримо нешто сасвим супротно, или другачије, јер од тога имамо више користи, ми онда – лажемо.

Није свака лаж ружна по себи. Ружна је по ономе због чега се лаже. Ако се лаже због похлепе, из зависти, због тврдичлука, из кукавичлука, онда је то лоше. А ако се лаже да се неко други поштеди непотребне неугодности, или ако се лаже да се некога изненади или обрадује, или ако се лаже да некога забави и насмије, онда је таква лаж безазлена.

Опиши неку своју лаж, и оцијени каква је била – зла или безазлена.

Каква је лаж у причи која слиједи?

ЕРО С ОНОГА СВИЈЕТА

Копао Турчин с Туркињом кукурузе, па на подне отиде Турчин да препне и да напоји коња, а Туркиња остане одмарајући се у ладу. У том удари однекуд Еро:

“Помози Бог кадо!”

“Бог ти помогао кмете! А одакле си ти кмете?”

“Ја сам, кадо, с онога свијета.”

“Је ли Бога ти, а! А нијеси ли виђео тамо мога Мују, који је умро прије неколико мјесеци?”

“О! како га не би виђео! Он је мој први комшија.”

“Па како је, Бога ти! Како живи?”

“Вала Богу! здраво је, али се богме доста мучи без ашлука: нема зашто да купи дувана, нити има чим да плати каву у друштву.”

“А оћеш ли ти опет натраг? Не би ли му могао понијети, да му пошљем мало ашлука?”

“Би, зашто не би, ја идем сад управо тамо.”

Онда Туркиња отрчи тамо где је јој се муж био скинуо од врућине, те узме кесу с новцима, и штогођ буде новаца у њој, да Ери, да понесе Муји. Еро докопа новце, па метне у њедра, па бјежи уз поток. Тек што Еро замакне уз поток, ал’ ето ти Турчина где води коња да напоји, а Туркиња те преда њег: “Да видиш, мој човјече! Туда сад прође један кмет с онога свијета, па каже за нашега Мују, да се мучи без ашлука: нема за што да купи дувана, нити има чим да плати каву у друштву; те сам му ја дала оно новаца, што је било у твојој кеси, да му понесе.” А Турчин: “Па куд оде? Куд оде?” А кад му жена каже, да је отишао уз поток, онда он брже боље скочи на гола коња, па поћерај уз поток! Кад се обазре Еро и види Турчина, где трчи за њим, а он онда бјежи! Кад дође под брдом у једну воденицу, а он утрчи унутра, па повиче воденичару: “Бјежи, јадна ти мајка! Ето Турчина, да те посијече; већ дај мени твоју капу, а на теби моју, па бјежи уз брдо туда око воденице.” Воденичар, видећи Турчина где трчи на коњу, поплаши се, и, не имајући кад питати, зашто ће и кроз што да га посијече, да Ери своју капу, а Ерину баци на главу, па изнад воденице бјежи уз брдо! Еро метне воденичареву капу на главу, па још узме мало брашна, те се поспе, и начини се прави воденичар. У том и Турчин

Усмена књижевност (или народна књижевност)

Збир усмених дјела (пјесама, приповједака, загонетки, пословица и сл.) која настају и живе у једном народу преносећи се кроз генерације (*с кољена на кољено*). Аутори су непознати (анонимни) појединци, а дјела се препричавањем или извођењем слободно мијењају, причаоци или пјевачи слободно додају или одузимају нешто првобитном садржају.

Опера

На основу ове анегдоте компонована је опера. Знаш ли шта је опера? По чему се она разликује од позоришне драме? Композитор опере *Еро с онога свијета* је Јаков Готовац. Послушај неку пјесму (арију) из овог музичког дјела. И завршно коло!

Пре(не)познате ријечи:

кмет – неслободан сељак који ради на господаревој земљи
ашлук – џепарац

Вук Караџић

Да ли ћеш рећи *ће* или *ѡдје*?
Нијеси или *ниси*? *Виђео* или
видио? Пронађи у тексту још
сличних ријечи. Ове ријечи
користе се у народном гово-
ру и називају се
ДИЈАЛЕКТИЗМИ.

Сакупљач народних умотво-
рина Вук Стефановић Кара-
џић записао је и народну ане-
гдоту *Еро с онога свијетѡа*
онако како су је људи у то
вријеме усмено приповиједа-
ли. Источнохерцеговачки но-
воштокавски дијалекат, ко-
јим је Караџић говорио, узет
је као основа књижевног је-
зика којим говоре Хрвати,
Срби, Бошњаци и Црногор-
ци. Одабран је зато јер је
имао највише заједничких
црта које су језички и кул-
турно требале ујединити ове
народе.

дотрчи пред воденицу, па сјаше с коња и улети у воде-
ницу: “Камо море таки и таки човек, што је сад ту
ушао у воденицу?” А Еро му каже: “Ено га видиш, ђе
утече уз брдо.” Онда Турчин: “Држи ми море коња,
држи ми коња.”

Еро узме коња, а Турчин уз брдо за воденичаром, ова-
мо онамо по буквику. Кад га већ стигне и увати, а он:
“Камо, курво, новци, што си преварио моју жену, те
узео да понесеш Муји на они свијет?”

Воденичар се стане крстити и снебивати “Бог с тобом,
господару! ја нити сам виђео твоје жене, ни Мује, ни
новаца.”

И тако им прође читаво по сата, док се освијесте, и ви-
де, шта је. Онда Турчин потрчи, на врат на нос к воде-
ници; кад тамо, али оћеш! Еро узјао коња, па отишао
без трага, а Турчин савије шипке, па пјешнице к жени.
Кад га жена опази без коња, а она повиче: “Камо, чо-
вече! шта уради?” А он: “Тамо њој матер! Ти си му по-
слала новаца, да купи каве и дувана, а ја сам му послао
и коња, да не иде пјешнице.”

Разговор о дјелу

Ко је Еро?

Како почиње заплет у овој анегдоти?

Зашто Туркиња тако олако повјерује да неко може бити *ѡамо* и
поново се вратити на овај свијет?

Како реагује њен муж кад сазна због чега је његов новац дала
пролазнику?

Шта Еро уради кад види да га Турчин сустиже?

Зашто воденичар бјежи прије него сазна зашто би га неко хтио
убити?

Због чега Турчин оставља коња код воденичара/Ере?

Када ће Турчин сазнати да трчи за погрешним човјеком?

Хоће ли код воденице затећи Еру?

Како Турчин реагује?

Која су обиљежја народне књижевности у овој анегдоти?

Рудолф Ерих Распе У РУСИЈИ

(Чудноватије њусѝоловине Барона Минхаузена, поглавље VI)

Нисам увијек био успјешан. Имао сам несрећу да будем бројчано надјачан, да постанем ратни заробљеник; и што је најгоре, мада уобичајено код Турака, продан у робље (барон је постао миљеник Великог везира, што ће се показати касније). У том незавидном положају моје дневне дужности нису биле тешке и напорне, већ необичне и иритантне.

Морао сам возити султанове пчеле на испашу свако јутро, пазити их читав дан и увечер вратити у њихове кошнице. Једне сам вечери примијетио да ми недостаје једна пчела и опазио два медвједа која су се бацила на њу да је растргају због меда који је носила. Нисам имао никакво оружје за одбрану осим сребрене сјекире која је знак султанових вртлара и земљорадника. Бацио сам је на лопове, с намјером да их застрашим и ослободим јадну пчелу; али је сјекира, због погрешног замаха руком, одлетјела у зрак и наставила летјети док није стигла на мјесец. Како да је спустим на земљу? Сјетио сам се да турска сјемена расту врло брзо и зачуђујуће високо. Одмах сам засијао једно, нарасло је и омотало се око мјесечевог рога. Сад је само требало да се попењем до мјесеца, што сам одмах и брзо учинио. Међутим, сретно стигавши, намучио сам се тражећи своју сребрену сјекиру, јер је на мјесецу све сребрене боје; на крају сам је ипак пронашао у хрпи пљеве и посјечене сламе. Спремим се назад на земљу, али јао!

Врелина сунца је била сасушила моју стабљику; била је потпуно неупотребљива за силазак; па сам се бацио на посао и направио уже од посјечене сламе, онолико велико и добро колико сам знао и умио. Завезао сам га за један од мјесечевих рогова и склизнуо до краја.

Држећи се чврсто лијевом руком са сјекиром у десној руци откинуо сам горњи, сада бескорисни дио ужета, који ме, када сам га завезао за доњи дио спустио још ниже: ово стално кидање и поновно везање ужета није поправило његову чврстоћу, нити ме спустило назад до султанове њиве: био сам четири или пет миља далеко од земље када је пукло. Ударио сам у земљу тако јако

Барон Минхаузен

Књига Рудолфа Ериха Распеа *Аванѝуре Барона Минхаузена* има 34 поглавља и много веселих и смијешних прича из живота једног војника и путника. Свака прича састоји се од једне очигледне лажи – на примјер, нападне га вук, а он му у хипу завуче руку кроз отворена уста, ухвати за реп, повуче према себи, и тако изврне (*ѝосувраѝи*) вука наопачке. Вук само одјури у супротном смјеру. Пронађи у школској библиотеци ову забавну књигу и прочитај је. Можеш погледати и филм.

Анегдота је кратка духовита прича о знаменитим људима или догађајима.

Анегдоте спадају у усмену књижевност, међутим, то не значи да су настајале прије почетка писмености, или међу неписменим свијетом. Као и вицеви који такођер спадају у усмену књижевност, анегдоте настају и данас.

Задатак: присјети се шаливе ситуације из свог живота настале из неспоразума и испричај је, направи анегдоту.

О чему мораш водити рачуна?

– Да не буде предуга.

– Да има поенту! (А поента је...? Прочитај на 118. стр.)

Пинокио

Сјећаш ли са када и зашто Пинокију расте нос? Да ли и тебе твоје тијело одаје у истовјетној ситуацији?

да сам се нашао ошамућен у рупи дубокој најмање девет хватова, коју је направило моје тијело падајући с тако велике висине; дошао сам себи али нисам знао како да изађем из ње; међутим, издубио сам степенице и извукао се.

Убрзо је закључен мир с Турцима, и добивши слободу, напустио сам Ст. Петербург у вријеме револуције када су цар у колијевци, његова мајка, војвода од Брунсњицка, царицин отац, маршал Муницх и многи други прогнани у Сибир. Зима је те године била тако необично хладна у читавој Еуропи да од тад сунце изгледа као нагрижено мразом.

На повратку овамо сусрео сам се с још већим неугодностима него када сам кренуо на пут.

Путовао сам поштанском кочијом, и нашавши се на уској цести, замолио сам кочијаша да затруби како се други путници не би сударили с нама. Пухнуо је из све снаге, али његов труд је био узалудан, рог није хтио пустити звук, што је било неодговорно или боље рећи велика несрећа, јер смо се убрзо нашли насупрот кочији која је ишла према нама из супротног правца. Није се могло напријед.

Ја сам изашао из кочије и, будући да сам прилично јак, дигао је читаву укључујући точкове на главу; онда сам скочио преко живице, око девет стопа висине (што је, узимајући у обзир тежину кочије, било прилично тешко) у поље и поново скочио на цесту иза друге кочије. Онда сам се вратио по коње, и поставивши једног на главу, а другог испод лијеве руке, на исти начин их довео до кочије, упрегнуо и наставио се возити до крчме на крају пута. Заборавих вам рећи да је коњ под мојом руком био веома живахан, и да није био старији од четири године; док сам прескакао живицу по други пут показао је велико негодовање због тога наглог покрета трзањем и фрктањем; међутим спутао сам његове стражње ноге ставивши их у џеп свог капута. Након што смо стигли у крчму мој кочијаш и ја смо се окријепили; он је објесио свој рог о клин у близини кухињске ватре, а ја сам сјео са стране.

Изненада смо чули *ѿеренѿ! ѿеренѿ! ѿенѿ! ѿенѿ!* Осврнули смо се и сазнали зашто кочијаш није могао

произвести звук пушући у рог; његове мелодије су се биле смрзнуле у рогу и сада су излазиле након отапања јасне, захваљујући кочијашевом умијећу; тако да нас је тај поштени момак сад увеселавао с репертоаром мелодија, без пухања у рог: *Маршом Краља Пруске, Преко Брда и Долина* и с још много других лијепих мелодија; напослијетку се забављање отапањем мелодија примакло крају као што и ја примичем крају ову кратку причу о доживљајима у Русији.

Неки путници су склони додати приче које нису у потпуности истините; ако било ко у овом друштву сумња у моју искреност, рећи ћу му само толико да жалим његов недостатак вјере, и лијепо га молим да напусти овај скуп прије него почнем с другим дијелом својих пустоловина, које се темеље на чињеницама у истој мјери као и оне које сам досад испричао.

Разговор о дјелу

Приповједач, барон Минхаузен, прича догодовштине са свог боравка у Русији. Вјерујеш ли да се заиста десило то о чему он приповиједа? Зашто?

Да ли ти знаш кад неко лаже а кад говори истину? Испричај своје искуство.

Одломак из приче

Лаж за опкладу:

(...) Кад дођем кући, а тио ми се родио оџаи, ња мене пошаљу Богу њо водицу. Сад ја њочнем мислиџи, како ћу се њојетџи на небо, док ми њаде на ум оно моје њпросо, шџо се њпросуло у море. Кад њамо дођем, а тио оно њало на влажно мјестџо, ња узрасло до неба; ње ја уз њега ајде на небо. (...) Кад се вратиџм наџираџ, а тио мојом несрећом ударила киџа, ња дошло море и сву њроју њоџлавило и огнијело! Сад се ја забринем, како ћу сићи на земљу! Док ми њадне на ум, да ми је дугачка коса: кад сџојџм, до земље, кад сједнем, до ушију, ња узем нож, ња све длаку њо длаку одрезуј, ња навезуј. Кад сџиџне мрак, а ја онда завежем на длаџи један узао, ња остџанем на њему да њреноћим. Али шџа ћу сад без ваџре! кресиво сам имао, али нема дрва! У један њуџи њадне ми на ум, да имам у жбуну једну шиваћу иџлу, ња је извадим, ње исџијеџам, ња навалим ваџру и сиџи се оџријем, ња леџнем њоред ваџре сџаваџи. Пошџо засџим, а мојом несрећом скочи варниџа, ње њреџори длаку, а ја сџирмоџлав на земљу, ње њроџаднем до њојаса.

Упореди одломак из наше народне приче с поглављем из романа *Аванџуре Барона Минхаузена*. Шта закључујеш?

Пре(не)познате ријечи:

хват – мјера за дужину 1,89m

миља – мјера за дужину 1,85km

Прва позоришта била су на отвореном и имала облик амфитеатра (грађевина са сједиштима кружно и степенасто постављеним око сцене, види слику десно). Остаци многих су сачувани до данас, а у неким се повремено играју позоришне представе.

Ранко Павловић је рођен 1943. у Шњеготини Горњој код Теслића. Пише поезију, прозу и драмске текстове, а за дјецу играоке, радиоигре и романе.

Два јарца

Преко дубоког појтока наместили људи брвно. Срела се на брвну два јарца.

– Склони се! – викну један.

– Склони се ти, ја нећу! – рече други.

– Е да видимо ко ће да се склони! – рече први и сави рогове сиреман за бијку. И други се истио иако нарогуши.

Грунуше роговима један на другога и оба падоше у воду. У каквој је вези ова басна с мостом на слици?

Ранко Павловић ЈАРАЦ У ПОЗОРИШТУ

– Ред је да се и ја мало културно уздигем – рече једном јарац и оде у позориште.

Стигао је много прије почетка представе, разгледао све просторије у позоришту и ушао у салу. Завалио се у удобно сједиште испред саме позорнице.

– Чудно, јарац у позоришту! – говорили су остали посјетиоци и смијали се.

– Вама је то чудно, је ли? – љутио се јарац. – Ви сада сигурно очекујете да ћу ја, као у оној басни, чим угледам свој лик у првом огледалу, јурнути на њега као луд мислећи да је то други јарац. Нема више тога! Прошло је вријеме глувих јараца!

До почетка представе остало је још подоста времена, па је наш јунак, заваљен у столицу, високо уздижући рогове, преживао док су други жвакали жвакаће гуме. Сви су се и даље сашаптавали и смијали.

– Ви имате сасвим погрешну представу о моме роду – причао је даље јарац. – Мислите да не знамо ништа друго него сусретати се на уском брвну и падати у ду-

боки поток. Читате глупе басне, драги моји, па зато тако и мислите о нама.

– Можда је у праву – говорили су неки.

Коначно се дигла завјеса. На позорницу су почели излазити глумци. У гледалишту је била потпуна тишина.

– Каква дивна трава, какво сочно жбуње! – изненада је, усхићено, замекетао јарац.

Скочио је са свог сједишта и јурнуо на позорницу.

Тренутак касније снажно је роговима и главом ударио у шарену позоришну кулису.

Разговор о дјелу

Због чега је јарац дошао у позориште?

Шта значи *културно се уздизати*?

Открива ли нам прича да се јарац бавио културом и умјетношћу прије него је дошао у позориште? Има ли јарац право када приговара публици да има погрешну представу о његовом роду?

Како публика реагује на његов приговор?

Да ли је јарац у праву кад каже да су басне глупе? Понашају ли се људи некада као јарац из приче? Ако знаш неки примјер, испричај га.

Зашто аутор, када даје ријеч јарцу, у већем дијелу текста наводи: *каже, љућило се, говорио*, а на крају, када је примијетио траву на позоришној кулиси, *замекетио*?

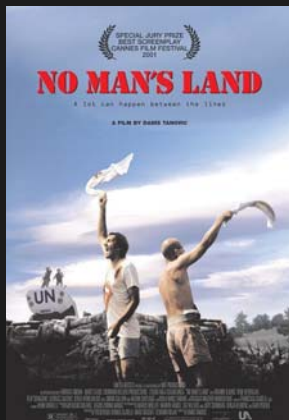
Један од највећих драмских писаца, Вилијам Шекспир, и сам је наступао у позоришту за које је радио и које је учинио славним, *Globe*. Данас је оно реновирано, и представља туристичку атракцију у Лондону.

Пре(не)познате ријечи:

кулисе – покретни зид на позорници, осликан тако да представља дио простора у којем се одвија радња. Напримјер: зидине дворца, пропланак у шуми, језеро с лабудовима, ормар с књигама, прозор, балкон... Кулисе се лако могу мијењати, и то је знак публици да је радња у драми промијенила мјесто.

**Zlatni trenuci
bosanskohercegovačke
kinematografije**

Od prvog domaćeg snimljenog igranog filma *Hanka* (1955.) nekoliko ostvarenja domaćih autora i autorica osvojilo je velike filmske nagrade. Pet najvećih:

Ničija zemlja

Režija i scenarij:

Danis Tanović

Uloge: Branko Đurić,
Rene Bitorajac, Filip Šovagović,
Katrin Cartlidge...

Grbavica

Režija i scenarij:

Jasmila Žbanić

Uloge: Mirjana Karanović,
Luna Mijović, Leon Lučev...

SEDMA UMJETNOST

Kratka historija sedme umjetnosti

Prvi film prikazan je u Parizu 22. marta 1895. godine. Braća Lumiere (Louis i Auguste) prikazali su film *Izlazak radnika iz fabrike* kako bi pokazali mogućnost projekcije pokretne slike. Devet mjeseci poslije u pariškom *Grand Cafeu* prikazan je i njihov drugi igrani film – *Ulazak voza u stanicu*. Publika je, nenaviknuta na filmsku sliku, počela bježati kako se voz približavao kameri, bojeći se da će ih pregaziti. Braća Lumiere nisu otkrila način kako da pored slike prenesu i zvuk. Umjesto zvuka voza koji se zaustavlja i koraka ljudi koji hoće da se ukrcaju, publika je mogla čuti samo zvuk klavira koji je pratio filmsku projekciju. (Oba filma braće Lumiere možete pogledati na: www.youtube.com.)

Zvuk klavira će još dugi niz godina pratiti nijeme filmove. Tek 1927. godine je prikazan *Pjevač džez* (jazz), prvi film koji je donio istovremeno prikazivanje i zvuka i slike. Zanimljivo je da *zvučnost* nije prisutna u cijelom filmu, već samo u muzičkim tačkama. Boja na filmu pojavila se prije zvuka – prvi film u koloru, *Cupid Angling*, napravio je Forrest Douglas 1918. godine. Većina ljubitelja sedme umjetnosti

smatra da je prvi film u koloru snimljen 1939. godine: *Čarobnjak iz Oza* ili *Prohujalo s vjehom*. Režiser oba filma je Victor Fleming.

Prvi animirani film je *Apostol*, autora Quirina Cristianija iz 1917. godine. No, popularnost filmova gdje su likovi i okolina nacrtani počinje s filmom *Snježana i sedam patuljaka*, prvim animiranim filmom Walta Disneya.

Filmski žanrovi

Riječ *žanr* potječe iz francuskog jezika; označava kategoriju umjetničkih djela koja imaju neke zajedničke osobine. Zajedničke osobine filma nastaju na osnovu teme (sadržaja) i na osnovu oblika (forme).

Kada na vašim ekranima vidite Charlieja Chaplina, Stana Laurela i Olivera Hardya (Stanlio i Olio), braću Marx nesumnjivo je da gledate **komediju**. Bez obzira da li koriste *geg* (neobičan i smiješan pokret tijelom, grimasa na licu), slučajnim pokretima izbjegavaju protivnikove udarce, čudnim okolnostima dolaze do posla koji ne znaju raditi – pokušavaju vas nasmijati.

Filmovi **horor** žanra žele izazvati strah kod gledatelja. Vampiri, vukodlaci, neimenovana čudovišta, dusi iz mitova su prešli na film. Zbog naglašenog nasilja, brojnih prikazanih ubistava i scena koje izazivaju zebnju i strah, horor filmovi nisu preporučljivi za učenike osnovne škole. Prvi horor film snimljen je 1922. u Njemačkoj – *Nosferatu*.

Akcijski filmovi prikazuju scene borbe, prepuni su scena u kojima glumce zamjenjuju kaskaderi (kaskader u zahtjevnim i opasnim scenama zamjenjuje glumca), automobilskih potjera i eksplozija; takve scene imaju prednost u odnosu na samu fabulu filma. Akcioni film zasnovan je na hrabrosti, vještinama, sposobnostima i snazi glavnog junaka koji uspješno savlada sve neprijatelje. Među najpoznatije akcijske filmove spada ciklus filmova o James Bondu.

Vestern filmovi prikazuju događaje vezane za Divlji Zapad. U historiji, Divlji Zapad je prostor na kojem ne postoji vlast i zakon i gdje se obični ljudi, doseljenici

koji se žele baviti stočarstvom i poljoprivredom sukobljavaju s pljačkašima i ubicama. Vestern filmovi govore i o grupama doseljenika koji su se, u potrazi za rudnicima zlata, sukobljavali s Indijancima i drugim tragačima. Vestern filmovi nezamislivi su bez kauboja, Indijanaca, dvoboja, revolvera, konja, naselja u pustinji sa samo jednom ulicom, farmi, šesira... Najpoznatiji vestern filmovi su: *Tačno u podne* (režiser: Fred Zinnemann), *Obračun kod O.K. Korala* (John Sturges), *Dobar, loš i zao* (Segio Leone).

Naučnofantastični filmovi (Science Fiction – SF filmovi) odvođe nas u svemir, u prošlo ili buduće vrijeme; zahvaljujući njima možemo pratiti glavne likove kako hodaju po nepoznatim predjelima, kako voze svemirske brodove, kako s lakoćom putuju kroz vrijeme, susreću se s vanzemalcima i robotima. Najpoznatiji SF filmovi: *Ratovi zvijezda* (napravljeno 6 filmova u tom serijalu) (režija: George Lucas); *2001: Odiseja u svemiru* (Stanley Kubrick); *Terminator* (James Cameron).

Triler i avanturistički filmovi imaju osobine slične akcijskim filmovima: za razliku od akcijskog filma, u trilerima se do samog kraja ne zna ko je *dobar*, a ko *zao*, dok u avanturističkim filmovima glavni junak mora preći ogroman put prepun opasnosti kako bi došao do cilja.

Dokumentarni film (dokumentarac) je snimanje *života onakvog kakav on jeste*. U dokumentarnom filmu gluma nije prisutna. Autor dokumentarnog filma kamerom bilježi ono što vidi, ukazuje na probleme širom svijeta, pokazuje neke destinacije, prikazuje život biljnog i životinjskog svijeta...

Sjećaš li se Dolly Bell?

Režija: Emir Kusturica
Scenarij: Emir Kusturica, Abdulah Sidran
Uloge: Slavko Štimac, Slobodan Aligrudić, Ljiljana Blagojević, Mira Banjac...

Otac na službenom putu

Režija: Emir Kusturica
Scenarij: Abdulah Sidran
Uloge: Moreno De Bartoli, Miki Manojlović, Mirjana Karanović, Mustafa Nadarević...

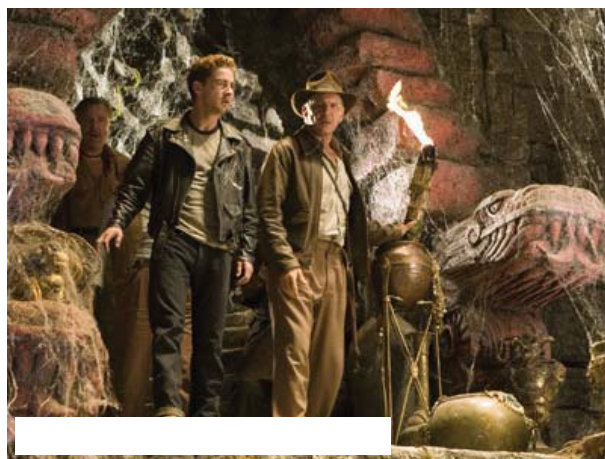
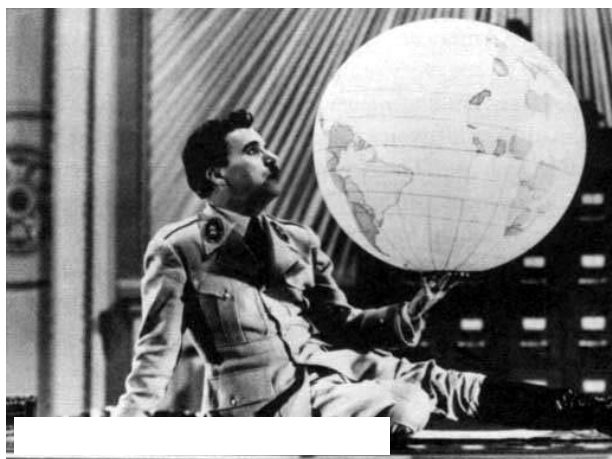

Dom za vješanje

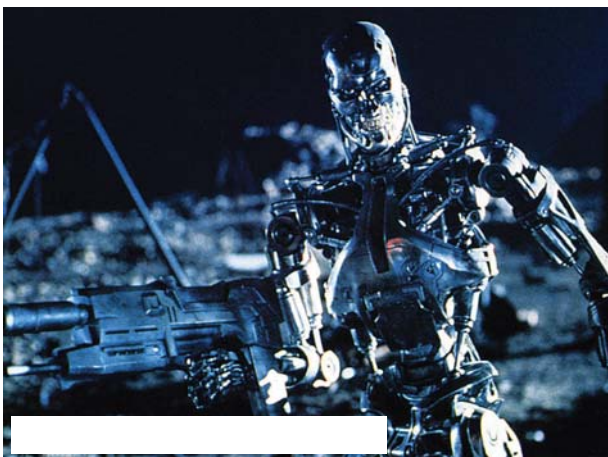
Režija: Emir Kusturica
Scenarij: Emir Kusturica, Gordan Mihić
Uloge: Davor Dujmović, Bora Todorović, Ljubica Adžović, Husnija Hašimović...

KVIZ

Pokažite da ste usvojili znanje o filmskim žanrovima.
Ispod slike napišite naziv žanra.

У СРЕЋУ СЕ УЗДА ЉУД

Мислиш ли да је за срећу у животу довољно имати много новца? Чему он служи? Може ли се све на свијету купити? Је ли све на продају? Има ли све цијену? Шта ти све желиш? Попиши све своје жеље, или барем највећи дио њих, и размисли о томе колико њих се може испунити; колико те жеље зависе од тебе, од твојих способности, од твоје упорности, твог талента, твоје марљивости, твог знања, твоје вјештине, а колико од воље других. Да ли је мудро препустити потпуно властите жеље у туђе руке, па макар то биле и руке оних који нас воле највише на свијету?

Можеш ли списак Твојих жеља прочитати наглас? Цијели? Баш сваку жељу?

Наравно, није свака жеља за свачије уши, али од оних које се могу гласно рећи изаберите у разреду десет најљепших, и упишите их у Разредни алманах.

Прочитајте и послушајте баладу *Прича о Васи Лагачком*. Подсјећа ли вас на народне лирске пјесме?

О вриједности

На слици је новчаница од – ПЕТСТО МИЛИЈАРДИ!!! Размисли о томе што видиш – листић папира и много нула. Лик на новчаници је дјечији пјесник Јован Јовановић Змај. Сјећаш ли се неке од његових пјесама? Знаш ли ко су ликови на босанскохерцеговачким новчаницама? Колико је међу њима жена? Како то објашњаваш?

Тражење среће

(The Pursuit of Happyness)

Режија: Gabriele Muccino

Потражи у видеотеци овај лијепи филм, снимљен на основу истините животне приче. Кад га погледаш, пре-причај га некоме ко га није видио, и објасни зашто је ричеч *срећа* истакнута у његовом наслову.

Цаба било коња враних, по ливади разиграних,
цаба било сата и салаша...
Цаба било њива плодних, винограда благородних,
цаба било каруца, чилаша...

Када нисам с оном коју волем,
када нисам с оном коју волем.

Кад ја нисам с оном коју волем,
Е, кад нисам с оном коју волем.

Знате л' причу о Васи Ладачком? И ја сам је тек
ономад чуо.

Чак и они слични њему, када размисле о свему,
кажу да је био чудна сорта..

Разговор о дјелу

Да ли је ово прича или пјесма? Објасни свој став.

О чему она говори? О коме?

Колико пута се јавља рефрен?

Да ли је рефрен сваки пут исти? Шта је различито?

Да ли је Васа испунио своју жељу?

Зашто је ипак умро млад?

Пјесма почиње и завршава слично; шта је пјесник постигао тим поступком?

Није ли нас тако вратио на почетак; *прича* није завршена, него се понавља, опет, и опет, и опет...

Чак и они слични њему, кад размисле о свему...

На кога пјесник мисли?

Направи листу од пет појмова које за Тебе значе срећу. Када се неко нађе у тешкој животној ситуацији, шта може тада представљати срећу? Можеш ли навести неки примјер?

Када неко пронађе дјетелину с четири листа, шта то значи? Како то људи тумаче? А када ти пређе црна мачка преко пута? Кад ујутру видиш димњачара? Наведите још неки примјер вјеровања у нешто што треба да донесе срећу или несрећу човјеку.

Како људи обично реагирају на ове *знакове*? Вјерују ли у потпуности у њих или не? Да ли ти вјерујеш у неки знак среће? А твој друг? Твоја мама? Да ли ти се икад десило да на петак 13. доживиш нешто страшно? Могу ли се доказати везе између ових знакова и среће или несреће? Да ли је човјек који своје одлуке доноси под утјецајем оваквих знакова мудар?

Рефрен

Понављање истог стиха на крајевима строфа, или понављање цијелих строфа у пјесми.

Скендер Куленовић ГРОМОВО ЂУЛЕ

Био сам сасвим сасвим мали, али овог се добро сјећам. Ваљда што је толико сијевало и грмело. Моја родна касабица позната је као игралиште громава. Згнијездила се на голом невисоком подножју планина, које си-лази у невелико поље.

Кад дође љетна олуја, громови као кракати свијетли дивови скачу по тим планинчинама, сабље њихових муња и тутањ њихових табана утјерају све живо у касаби у куће, штале и ћумезе, и позатварају у њој сва врата и прозоре. Никад се толико пута свијет не прекрсти и толико светих ријечи из Кур’ана не изговори. Људи шаљу Богу нијема обећања да никад више неће гријешити.

Једном тако заорља таква олуја, у кући смо тога поподнева остали само мати и ја. Мати у лудој јурњави позатвара све прозоре, стисну ме у крило, и, заклоњени мало иза прозора, гледамо у башту. Смркло се, али сијевне па воћке постану као да су од злата и драгог камења, и мени онда жао што такве и не остану. Одмах затим тресак, који као да ме свега разнесе, па за њим громорно ваљање грмљавине, које улази у прозорска стакла и зидове. Приљубим се уз матер, а лијепо ми. Онда лине у воћњак, као да неко одозго залијева кантама. Гране се повијају до земље, жао ми их, драге наше воћке, јаднице – немају се никуд склонити.

– Мајко, што ће толика киша? – питам. Мати, стисла ме, жмири, ужурбано шапће некакве, потпуно ми неразумљиве, ријечи. (Послије сам сазнао: ријечи из Кур’ана.)

– Хоће ли, мајко, још једном онако? – питам, једва чекајући да тресне.

Мати ме благо удари по потиљку, а гром, као да ме чуо, прасну, удари у сред баште.

Видјех усијан плавичаст колут, као да на земљу паде сјајна тепсија па је нестане.

Мати ме трком изнесе у диванхану.

– Сине, не зови их више! – дашће, љуби ме гдје стигне.

– Изгорјећемо.

Послије, кад је олуја отишла, изнијела ме у воћњак.

Врти се око овог мјеста гдје је ударио гром, спушта ме

Скендер Куленовић је рођен 1910. у Босанском Петровцу. Писао је пјесме и поеме, комедије, есеје, критике, путописе, цртице, приче те романе.

Већ у трећем разреду гимназије објавио је своју прву збирку пјесама *Оивале йримуле*. Написао је роман *Понорница*. Радио је и као директор Народног позоришта у Сарајеву.

У лов на ономатопеје!

Подвуци све ономатопеје у означеном дијелу текста. Објасни како су настале. Присјети се: **ономатопеја је** стилска фигура којом се у говору опонашају звукови, ријечи које су изведене из звукова. Напримјер, звук који производи цврчак може се описати као *цвр, цвр*, из тога је изведен глагол *цврчајући*, и именица *цврчак*. Ономатопеје су и: мукање, шиштање, сиктање, шуштање...

Пре(не)познате ријечи:

Ђуле – топовско и пушчано таче, метак

касабица – мали град

ћумез – кокошињац

линути – плуснути

диванхана – соба за разговор (диван)

куршум – метак

УЗВРК!

Свако слово означава дио композиције: **У** – увод; **З** – заплет; **В** – врхунац; **Р** – расплет; **К** – крај.

Заокружи слово испред сваке реченице, и тако одреди дијелове композиције.

Након олује, мајка тражи громово ђуле у трави. (У З В Р К)
Приповједач се присјећа дјетињства. (У З В Р К)
Почиње олуја, а дјечак посматра људе како дочекују кишу. Разговара с мајком. (У З В Р К)
Приповједач вјерује у истинитост приче о громовом ђулету које доноси срећу. (У З В Р К)
Мајка у страху тражи заштиту од грома. (У З В Р К)

Ф као фигуре

Метафоре подвуци плавом бојом, поређења црвеном, персонификације жутом:

- игралиште громава
- громови као кракати свијетли дивови
- подножје силази
- сабље муња
- громови скачу
- воћке се немају куд склонити
- сјајна тепсија
- громови ударају, играју ђаволско коло
- табани громава
- ђуле ситно као голубије јаје
- ватрена киша
- воћке као да су од злата и драгог камења
- онда лине у воћњак, као да неко одозго залијева кантама
- касабица се згнијездила
- дође олуја

из нарамка и рашчешљава траву, тражи нешто, а ничег нема.

Тек много послѣје, сазнао сам шта је тражила. Ђуле громово. Није, кажу, велико, ситно је као голубије јаје. Ко га нађе па закопа негдје пред кућна врата, докле га тако држи, кућа ће му бити сигурна од ватре, од пушке и ножа, од крађе и враџбине.

Мора да сам тако још у најранијем дјетињству склопио пријатељство с громовима. Послѣје много година, једне мркле ноћи на планини Влашићу, ударали су свуд око мене, као ватрена киша-шропац, а једнога дана нашао сам се на Враници планини у самим облацима, гдје су око мене играли ђаволско коло. Ниједан ме није хтио. Било је тако неколико пута и у рату, међу куршумима и гранатама.

Да ми два брата нису погинула, просто бих повјеровао да је мати наша, и тајно негдје закопала, громово ђуле. Вјерујем и не вјерујем, али и данас тражим гдје га је закопала.

Разговор о дјелу

У којем лицу је написана ова приповијетка? Ко говори?

Дјечак већ у првој реченици напомиње да је био мали када се догађај описан у причи догодио, али да се свега добро сјећа. Зашто? Шта је то упечатљиво у том догађају?

Шта представља громово ђуле у приповијецѣ? Појасни тај мотив и појасни његово значење.

Да ли громови бацају ђуле? Како настаје гром?

Мајка каже како је громово ђуле ситно као голубије јаје. Да ли то значи да га је неко видио? Како је могла настати та прича? Замисли и испричај.

Дјечакова мајка каже: *Сине, не зови их више! Изгорјећемо!* Да ли она на неки начин *оживљава* громове, дајући им људске особине?

Како се зове та стилска фигура?

Како је мајка реагирала на олују?

Како је дјечак реагирао? Да ли се бојао олује?

Шта ти чиниш када је олуја, када сијева и чујеш громове?

Зашто писац на крају каже да и вјерује и не вјерује у постојање *Ђромовоџ ђулеџа*?

Шта он уствари и данас тражи?

ТРИНАЈСТИЋ

Неки човјек и жена имали су трин'есторо дјеце. Једнога дана разболе се човјек и жена и умру. Дјеца су остала сама, и без оца, и без мајке. Њих трин'есторо једном одлуче да пођу у свијет. Прије него што су пошли, отишли су оцу и мајци на гроб, а са гроба су се отиснули у свијет.

Ишли су, ишли, па су дошли до једне куће. На прагу те куће сједила је нека жена. Дјеца су била гладна и дођу до жене да је замоле за мало хљеба. Кад су јој заискали, она им је рекла да нема толико хљеба да да свима, али ће дати најмлађему. Најмлађи јој је рекао:

– Кад не даш свима, не дај ни мени!

Гладни, пошли су даље. Опет су дуго ишли и ишли и срели су једног човјека који је носио фучију с водом. Били су јадни, и жедни и гладни. Заискали су човјеку мало воде. Он им је рекао да нема воде за све, али ће дати најмлађему. Најмлађи је одговорио:

– Кад немаш за све, не дај ни мени!

Онда су опет наставили пут. Једва су ишли колико су били гладни. Дошли су изгладњели до једног Цара. Заискали су од Цара да једу. Царица, која је била са Царом, рече:

– Губите се одавде!

Они пођу. А шта су друго знали да раде кад их царица тјера.

Цару се они нешто смиле, па их упита:

– Јесте л' ви сироте?

Они сви одговоре у један глас:

– Шта нас питаш? Знаш да јесмо! Видиш да јесмо!

Онда их Цар позв'о:

– Хајте амо!

Цар их све добро нахрани и каже да пођу куд су пошли. Они нису знали шта би и куд би, па замоле Цара да их задржи код себе једно мјесец дана. Цар им рече да могу остати ако испуне једну његову жељу.

– Шта треба да урадимо? – упиташе сви. – Учинићемо све само да останемо, јер ми немамо куд да идемо.

Цар им рече:

– У близини мога двора, горе на брду, има једна кућа.

У тој кући станује медвјед. Тај медвјед све мени уни-

Бајка (од глагола бајати: врачати, гатати) прозно је дјело састављено од низа мотива, реалистичних и фантастичних, који се често понављају у различитим бајкама.

Пре(не)познате ријечи:

фучија – повећа дрвена посуда слична буренцету

сироте – дјеца без родитеља, сирочад

серцада – украшени простирач, ћилимчић

дукат – новац од злата, златник

А као апостроф

Апостроф је правописни знак који означава да је неко слово (или слог) у ријечи намјерно изостављено. Нпр. *заиск'о*, *рек'о*, *моџ'о*...

Да ли их је правилно писати овако? А изговарати?

А као архаизам

Архаизми су застарјеле ријечи, ријетке у свакодневном говору. Пронађи их у *Тринајстићу* и подвучи.

13

Тринајстић је властита именица. Знаш ли од које је ријечи настала?

Напиши редни број настао од основног броја *тринаест*.

Који је облик правилан: *тринаесторо*, *тринесторо*, *три-несторо*, *тринесторо*?

Је ли то арапски, римски или збирни број?

шти до чега дође, а и народ убија. У њега има срцада од злата и на срцади звоно. Ако ми донесете срцаду, можете код мене да останете мјесец дана.

Дјеца се забринула. Шта да раде? Како да дођу до срцаде? Мислили су, мислили, па и смислили. Одлуче да не иду сви, већ најмлађи, трин'ести по реду. Баш зато што је био трин'ести, звали су га Тринајстић.

Тринајстић пристане, само затраже од Цара памука и конца. Цар му даде и Тринајстић пође.

Сретно је дош'о до медвједове куће, а још је сретнији био кад је уш'о у кућу. Медвјед је спав'о као заклан.

Тринајстић ти, драги мој, брже-боље метне памука у звоно да не звони, свеже га и повуче срцаду.

Браћи се учини да се Тринајстић дуго не враћа и почну да плачу. Бојали се да он неће доћи, да га је медвјед појео. Али ти наш Тринајстић сједи на срцаду и полети низ брдо. Створи се право пред Царом. Цар им дозволи да остану мјесец дана. Дан по дан и прође зачас мјесец дана. Дјеца су морала да иду.

Они опет замоле Цара да остану још мјесец дана. Цар им рече:

– У медвједа има нека птица која ми поједе све воће.

Ако ми донесете ту птицу, можете остати.

Шта ће, куд па опет одлуче да иде Тринајстић. Тринајстић нама' пристане, само замоли једну жуту крушку.

И овај пут је Тринајстић добро дош'о до медвједове куће. Кад је био на капији, угледа птицу гдје стоји на зиду и право гледа у њега. Тринајстић извади крушку и пружи јој:

– Ево сам ти донио ову крушку. Пођи са мном до Цара, он има пуно оваквих жутих крушака. Дођи и имаћеш крушака каквих ти срце зажели.

Превари се птица и пође са њим. Тринајстић је даде Цару и они остану још мјесец дана. Кад је дошло вријеме да иду, они опет замоле Цара да остану мјесец дана. Цар им сада рече:

– Ако ми доведете медвједа, останите код мене колико вам воља. Можете остати цијелог свог живота. Саградићу вам и кућу. У тој кући направиху вам трин'ест соба да има сваки од вас своју собу.

Они одмах пристану да доведу медвједа. Дадну се на посао. Направе сандук и саоне и опет пошаљу најмла-

ђег да доведе медвједа. Тринајстић је пош’о и кад је дош’о до куће, стане из свега гласа, колико га је грло носило, да виче: “Умро Тринајстић! Умро Тринајстић!” Медвјед му из куће викне:

– Нека је, нека! Он ми је укр’о срцаду, звоно и птицу. Дођи амо да ти дам дуката што си дош’о да ми јавиш да је то чудо мртво.

Тринајстић узме дукате и рекне му:

– Хајде к мени и легни у сандук да те мало провозам, па да видиш како ће ти бити лијепо.

Медвјед, који никад није видио саоне, а ни сандук, повјеровао је у оно што Тринајстић говори, дође до њега и легне, а Тринајстић га одозго поклопи па бјеж’ с њим Цару.

Цар узме медвједа и метне га на ватру да изгори да више не тамани људе и не ништи све оно до чега дође.

Кад је медвјед изгорио, Цар направи лијепу кућу од трин’ест соба. Браћа се у њој настане. Цар им даде и оружја и они су тако живјели све до своје смрти, а ако нису умрли, можда су још у граду.

Разговор о дјелу

Којој књижевној врсти припада прочитано дјело?

Препознај у њему стварне и нестварне мотиве. Којих се сјећаш из раније прочитаних сличних дјела?

Можемо ли одредити мјесто и вријеме радње?

Цареви су владали стотинама година, а и данас их има. Да ли се радња у цијелом тексту одвија у граду? Знамо ли о којем је граду ријеч?

Можемо ли прецизније одредити мјесто и вријеме радње?

Ко једини од ликова има име и како га је добио?

Поново прочитај прве три реченице текста. У каквој су се ситуацији нашла дјеца? Да ли су се *помирили са судбином*? Шта чине? Доносе ли први контакти са *свијећом* охрабрење?

Кога срећу на почетку свога пута?

Колико пута у причи наилазе на људе? На кога наилазе последњи пут?

Шта дјеца моле цара? Колико пута? Какав је одговор на молбе?

Ко задатке успјешно рјешава? Какви су задаци које добија? Да ли су исте тежине?

Сазнали смо по чему је Тринајстић добио име. Свиђа ли вам се његово име? Зашто? Какво је вјеровање у вези с бројем тринаест?

Да ли се злокобност броја потврђује у овој причи? Када умиру родитељи?

Осим што је *обилежен* бројем, какав је Тринајстић у односу на своју браћу? Обратите пажњу на суфикс (наставка) у његовом имену.

Мотив је најмањи дио књижевног дјела који задржава самостално значење у оквиру теме. Мотиви у бајци нису оригинални, него су познати од раније, посуђени из неке старије бајке или приче. Бајка се слаже од сталних мотива, као композиција воза од вагона.

Мотиви у овој бајци: сиромашна породица, смрт родитеља, одлазак од куће ради постизања циља, безосјећајност људи, животиње које угњетавају народ, најмлађи, а најхрабрији и најспретнији члан породице. Јунак бајке мора извршити неке задатке, или савладати неке препреке, али се на крају све завршава сретно. Јунак обично има и неке предмете с чаробним моћима.

Фантастични елементи

су, било да су у већем или мањем броју, неизоставан дио бајке. У овој бајци фантастични мотив је:

Ликови у бајкама носе опћа имена. Ту су цар и царица, царевих, дјевојка, младић, чобани... Од натприродних бића у бајкама су чести: змајеви, виле, вјештице, чаробњаци...

У овој бајци само један лик има име. Како га је добио?

Тројство, карактеристично за бајке, присутно је и у *Тринајстићу*. Дјеца **три** пута на свом путу наилазе на људе, **три** пута моле цара... Шта се још деси три пута?

Које особине показује тај најмањи у сусрету са женом и мушкарцем? Како реагује кад само њега нуде храном и водом?
 Како бисте ви поступили у сличној ситуацији? Зашто?
 Које особине исказује Тринајстић приликом рјешавања задатака?
 Ко побјеђује у бајци? Ко себи и браћи доноси срећу?
 Да ли од најмањег очекујемо да победи много јаче противнике?
 Коју бисте идеју, у вези с тим, могли одредити?
 Шта нам се, дакле, кроз причу поручује у вези с вјеровањем у *несрећности броја тринаест*?
 Каква су браћа према Тринајстићу? Да ли негдје и они показују осјећаје?
 Како је приказана царска породица?
 Да ли је царско помагање резултат самилости? Како одговара на молбе дјецe?
 Кога представљају цар и царица, а кога браћа?
 Ко спасава царство?
 Одредите тему дјела!
Борба сиромашног, али храброг, снажљивог и пожртвованог дјетета у борби са животињним недаћама.
 Како се бајка завршава? Шта је победило и у овој бајци?
Добро је победило зло.
 Као резултат чега је та побједа дошла?
 Коју су награду браћа добила од цара?
 Шта је у тој награди, по вашем мишљењу, вишак? Да ли је баш све што су добили неопходно за срећу?
 Да ли је људски живот сличан животном путу јунака из ове бајке?
 Доноси ли нам живот само лијепе тренутке? На који начин се борити против недаћа на које ћемо у животу наићи?

Ивица Вања Рорић рођен је 1951. у Фочи. Учитељску школу завршио је у Дервенти, а Филолошки факултет у Београду. Уређивао је часопис *Весела свеска*. За дјецу је написао књиге *Дјечак грли свијет*, *Доживљаји Шиша Миша* и *Дуџа у ирави*.

Ивица Вања Рорић ПЈЕСМА

Дјечак и његов отац су живјели на обали Великог Плавог Језера. Имали су кућицу покривену шашом и чамац. Ловили су рибу и тако се прехрањивали. Једног јутра, кад је отац отпловио, почели су се гомилаати црни облаци. Дуноу је јак вјетар, крошње дрвећа су се повиле, и почела је да пљушти хладна киша. Дјечак је потрчао на језеро. Шта ли је с оцем? Грмјело је и сијевале су муње. Дјечак је плакао и дозивао оца. Таласи су немилосрдно насртали на обалу као да ће да је смрве. Шта ли је с оцем? Дјечак је плакао и дозивао. А онда је престао да плаче и почео је да пјева.
 Пјевао је:

“Оче мој, ти си сада далеко на језеру, а ја те чекам на обали и плачем. Оче мој, тебе ће таласи растргати, је-

Пре(не)познате ријечи:
шаш(а) – висока мочварна трава

зеро ће те прогутати, вода ће потопити твој чамац. Молим вас, дубоке воде језерске, не учините никакво зло мом тати.”

Олуја је и даље бјеснила. Модар од студени, дјечак је и даље пјевао:

“Оче мој, ти ћеш спавати дубоко под водом и нећеш чути моје дозивање, а ја ћу пловити над тобом и нећу те видјети из свога чамца. Молим вам се, кишо и вјетре, молим вам се, плаве воде језерске, не учините никакво зло мом тати.”

Киша је чула дјечакову пјесму, сажалила се и престала да пада. Али је и даље грмјело и таласи су бијесно на-сртали на обалу.

Гологлав и озебао, дјечак је и даље пјевао:

“Оче мој, не дај се води и вјетру. Ја те чекам на обали и плачем. Молим вам се, плаве воде језерске, не учините никакво зло мом тати.”

И гле, вјетар је престао да повија дрвеће, вода се стишала, облаци су се разишли и грануло је сунце. У даљини се бјеласало усамљено једро.

Он је! Дјечак је заплакао од радости.

Чамац је пристао и отац је искочио на обалу.

– Сине мој!

– Тата!

Разговор о дјелу

Гдје су и како живјели отац и син?

Како реагира дјечак кад схвати да оца нема?

Зашто престаје плакати и чиме замјењује сузе?

Је ли пјесма коју дјечак пјева написана у стиховима? Је ли ритмична као остале пјесме? Кома се обраћа пјесмом?

Каква се промјена догоди у природи због дјечакове пјесме?

Зашто је природу, више од дјечакових суза, дирнула пјесма?

Добра пјесма:

– мора бити написана у стиховима, ритмична и сликовита;

– мора преносити искрено осјећање онога ко ју је испјевао.

Објасни свој одговор и повежи га с Рорићевом новелом *Пјесма*.

Познајеш ли још неку причу о језеру? Језеро је чест мотив у бајкама. Повезује се с чудесима и за њега се везују фантастични догађаји у бајци. У једној од приповједака из збирке прича *Паиуљак вам њрича*, Ахмет Хромацић појашњава *рађање бајке* – сваког јутра на језеру се појаве цвјетови у једној боји (црвени, плави, жути), обоје воду, биљке и животиње, и тако настане по једна бајка. На крају приче, открива се тајна водених цвјетова – лабудови који долазе на језеро у кљуновима доносе сјеме цвијећа. Одакле – то и даље остаје тајна.

Н као новела

Новела је прича која говори о неком необичном, интересантном, чудном догађају из живота. Њен назив потјече од талијанске ријечи *novella* што значи новост. Она је, дакле, прича о догађају за који се раније није чуло – нова прича.

У новели *Пјесма* пронађи по један примјер именице у:

НОМИНАТИВУ

ГЕНИТИВУ

ДАТИВУ

АКУЗАТИВУ

ВОКАТИВУ

ИНСТРУМЕНТАЛУ

ЛОКАТИВУ

TEROR JE ERROR

Umjetnik je od pijeska napravio scenu iz poznatog romana *Guliverova putovanja* Džonatana Svifta. Mnogo vremena, strpljenja i vještine bilo je potrebno da završi svoje djelo. A samo jedan udarac nogom da se ono uništi. Rušiti, kvariti, rasturati, derati, čupati, razvaljivati puno je lakše nego graditi, popravljati, sakupljati. Puno je lakše psovati, galamiti, svađati se nego razgovarati, slušati, saradivati.

Reći da je knjiga dosadna i glupa lakše je nego pročitati je i razumjeti.

Lakše je biti dio grupe i zajedno s njom činiti krivo nego biti sam i braniti ono što je pravo.

Ali ne rade ljudi uvijek i samo ono što je lakše.

Od čega to zavisi?

Pročitaj sažetak Guliverovog putovanja u Liliput; da si Ti Guliver, šta bi u knjizi bilo drugačije?

Pre(ne)poznate riječi:

admiral (tur.) – oficir s najvišim činom u ratnoj mornarici

rizničar – onaj ko upravlja dragocjenostima

komornik – ima više značenja (rizničar, savjetnik, član skupštine, član organizacije nekih staleža...)

hereza – otpadništvo od zvaničnog vjerskog mišljenja

subesjednik – sagovornik

vidar – onaj koji liječi, vida rane

Jonathan Swift

GULIVEROVA PUTOVANJA – PUTOVANJE U LILIPUT

Kratak sadržaj:

Kao jedinog preživjelog brodolomca, Gulivera na otoku zarobljavaju Liliputanci, ljudi ne veći od ljudskog prsta. Izvjesno vrijeme provodi u zatočeništvu, a nakon što, odlukom vlasti, postaje slobodan čovjek, učestvuje u životu ovog malog svijeta. Obilazi njihove gradove, učestvuje u carskim igrama, te pomaže u borbi protiv Blefuščana, liliputanskih neprijatelja.

No, kada odbije da svoju snagu i dalje stavlja na raspolaganje caru i njegovim ratnim ciljevima, vlastodršci ga optužuju za izdaju i osuđuju na gubitak vida. Guliver bježi u Blefusko, gradi čamac i vraća se u domovinu.

Jonathan Swift

VELEIZDAJA I DRUGA TEŠKA ZLOČINSTVA

(Odlomak iz VII poglavlja *Guliverovih putovanja*)

Sve dosad, za svega svog života nisam znao za dvorove, kamo po niskom staležu svojem nisam ni pripadao. Slušao sam doduše i čitao dosta o čudi moćnih vladara i ministara; ali nisam nikad slutio da bi od toga bilo tako strašnih posljedica u ovako dalekoj zemlji kojom vladaju, mislio sam, posve drugačija načela nego u Europi.

Kad sam se baš spremao pohoditi cara blefuščanskoga, došla k mojoj kući kradom, po noći, u zatvorenoj nosiljci, znatna dvorska ličnost (kojoj sam bio vrlo uslužan kad je bila u najvećoj nemilosti njegova carskoga veličanstva), te ne kazujući ime zaiskala da bude puštena u kuću. Nosači budu otpravljeni: ja turim nosiljku i gospodina u njoj u džep na kaputu, naložim jednomu pouzdanom slugi neka kaže da sam boležljiv te sam otišao spavati, zatvorim kućna vrata, metnem, kako mi je već navada, nosiljku na stol i sjednem pred nju.

Pošto smo se kao obično pozdravili, a ja opazio da je gospodinu zabrinuto lice i zapitao ga za uzrok, zaište on da ga strpljivo saslušam u jednoj stvari koja se silno tiče moje časti i mojega života. Govorio je evo ovo, jer ja sam sve zapisao čim je on otišao od mene:

“Treba da znate”, rekao je, “da su radi vas sazvali onomad na najtajniji način nekoliko odbora državnoga vijeća, a tek su dva dana kako se njegovo veličanstvo sasvim odlučilo.

Jonathan Swift (rođen 1667. u Dublinu) bio je oniska rasta, stamen, lijepo građen. Imao je modre oči, tamnu boju lica, guste tamne obrve, nos blago orlovski savijen, i sva mu pojava i crte lica pokazivahu strogost, ponositost i neustrašivost karaktera. U mladosti je slovio za vrlo lijepa muškarca, a u poodmaklim godinama njegov izgled, iako strog, bio je plemenit i dojmljiv. Swifta su svuda dočekivali iskazujući mu najdublje poštovanje. Znao je reći kako bi valjalo upriličiti prikupljanje priloga da bi ga opskrbili šeširima, jer se njegovi brzo otrcaju kad uzvraća na tolike pozdrave koje mu upućuju. Ovako je Walter Scott opisao Swifta.

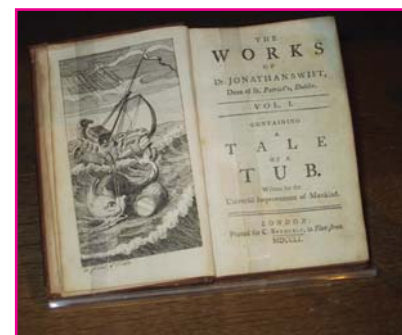
Swift je između ostalog rekao i ovo:

Niko nije tako slijep kao onaj koji neće da vidi.

Kada se na svijetu pojavi genije, poznat ćete ga po ovom znaku: sve budale će se udružiti protiv njega.

Knjige su djeca uma.

Satira je neka vrsta ogledala u kojem se vidi svačiji odraz osim sopstvenog.

Guliverova putovanja

Prvo izdanje *Guliverovih putovanja*: zvaničan naziv romana bio je *Putovanja u nekoliko dalekih svjetskih zemalja*, u četiri dijela.

Opis lika

Pročitaj opis Jonathana Swifta s prethodne stranice i uporedi ga s ovom njegovom slikom. Izrazi svoj utisak jednim emotikonom.

Sud

Sud je riječ koja ima više značenja. Može biti zgrada u kojoj se sudi, može biti zdjela, a može biti zaključak o nečemu, konačno mišljenje, stav. Kako se zove ta osobina riječi? Na bakropisu iznad prikazan je jedan sud. Ko sudi? O čemu? Znaš li cijelu priču, kako je počela, a kako završila?

Vrlo dobro znate da je Skyresh Bolgolam (*galhert* ili vrhovni admiral) krvni neprijatelj vaš, gotovo od samoga dolaska vašega. Pravih mu razloga ne znam; ali mržnja mu je porasla od vaših velikih uspjeha protiv Blefuscuca, jer time je jako pomračena njegova admiralska slava. Taj gospodin, u družbi s Flimnapom, rizničarom, kojemu se zna da vam je zbog svoje žene neprijatelj, s generalom Limtocom, s komornikom Lalconom, i s vrhovnim sucem Balmuffom, sastavio je članke koji vas optužuju za veleizdaju i za druga teška zločinstva.”

Kako sam bio svjestan o svojim zaslugama i nekrivici, toliko me uzrujao taj uvod da ga htjedoh prekinuti; ali on me zamoli da šutim i nastavi ovako:

“Od zahvalnosti za usluge što ste mi ih iskazali, obavijestio sam se o cijelom postupku i pribavio sam prijepis tih članaka; vama za uslugu stavljam u tome glavu na kocku.” Tako reče pa mi pročitao ovo:

ČLANCI ZA OPTUŽBU

Quinbusa Flestrina, Gorostasa

Članak I.

Premda se zakonom izdanim za vlade njegova carskoga veličanstva Calina Deffara Plune uzakonilo da je svaki koji bude mokrio u području kraljevske palače, kriv i kažnjiv za veleizdaju, ipak je rečeni Quinbus Flestrin, očito kršeći rečeni zakon, pod izlikom da gasi vatru što je nastala u odajama premile carske supruge njegova veličanstva pakosno, izdajnički i đavolski ispražnjivanjem svoje mokraće ugasio rečenu vatru što je nastala u rečenim odajama koje se nalaze i jesu u području rečene kraljevske palače, u opreci sa zakonom, određenim za taj slučaj itd., u opreci s dužnošću itd.

Članak II.

Kad je rečeni Quinbus Flestrin carsko brodovlje blefušćansko dovukao u kraljevsku luku i nakon toga mu njegovo carsko veličanstvo naložilo neka zaplijeni sve druge brodove rečene carevine blefušćanske i tu carevinu prevrati u pokrajinu kojom će upravljati potkralj odavde te neka uništi i usmrti ne samo sve tušičke prognanike nego i sve ljude u toj carevini koji neće da se odmah odreknu tušičke hereze; on, rečeni Flestrin, kao lažljivo izdajnik protiv premilostivoga, prejasnog carskoga veličanstva, zamolio je da bude riješen od to službe, pod izlikom da ne voli nasilovati savjest ili ništiti nekrivu narodu slobostine i živote.

Članak III.

Kad su došli neki poslanici s blefušćanskoga dvora da na dvoru njegova veličanstva mole mir, on, rečeni Flestrin, kao lažljivo izdajnik, pomagao je, podupirao, jačao i upućivao rečene poslanike, premda je znao da su službenici vladara koji je nedavno bio otvoren neprijatelj njegovu carskomu veličanstvu i u otvorenom ratu protiv rečenoga veličanstva.

Članak IV.

Rečeni Quinbus Flestrin, protiv dužnosti vjerna podanika, pripravlja se sada za put na dvor i u carevinu blefušćansku, za koji je dobio od njegova carskoga veličanstva samo usmenu privolu, te pod izlikom te privole izdajnički namjerava krenuti na taj put i tako pomoći, ojačati i poduprijeti cara blefušćanskoga, koji je još nedavno bio neprijatelj i u otvorenom ratu s njegovim carskim veličanstvom, rečenim prije.

“Ima još nekoliko članaka”, reče moj subesjednik, “ali to su najvažniji, iz njih sam vam pročitao izvadak.”

I nastavi ovako:

“Moram priznati da je u raznim raspravama o toj optužbi njegovo veličanstvo mnogo puta dokazalo svoju veliku blagost; jer je često naglašavao usluge koje ste mu vi iskazali, i nastojao ublažiti vaše krivice. Rizničar i admiral prionuli neka vam se po noći potpali kuća, pa da poginete najmučnijom i najsramočnijom smrću; a general je imao postaviti dvadeset tisuća momaka, oboružanih otrovnim strelicama, da vam se poodapinju u lice i u ruke. Nekim vašim slugama trebalo je tajom naložiti neka vam košulje i plahte poliju otrovnim sokom koji će vas ubrzo natjerati da sami uzmete trgati svoje tijelo i da umrete u najljućim mukama. General se složio s tim mišljenjem, tako da je većina dugo bila protiv vas; ali kako je njegovo veličanstvo odlučilo da vama, ako se bude moglo, očuva život, komornik je to najposlije prihvatio.

Nakon te zgode naložio car Reidresalu, prvom tajniku za osobne poslove, koji vam se uvijek pokazivao istinskim prijateljem, neka mu izjavi svoje mišljenje, i on je to učinio i tim opravdao dobri sud što ga vi imate o njemu. Priznao je da su vaša zlodjela velika, ali još vazda ima prilike za milost, za najdičniju vrlinu vladarsku, s koje tako pravo i slave njegovo veličanstvo. Prijateljstvo između vas i njega, reče, toliko se pročulo po svijetu da ga prepoštovano vijeće smatra možda pristranim: ali on se pokorava nalogu što mu je dan te će otvoreno, izjaviti svoje mišljenje. Ako njegovo veličanstvo, uvažujući vašu službu i povodeći se za svojim milostivim raspoloženjem, bude izvoljelo poštedjeti vam život i jedino naložiti da vam se iskopaju oba oka, misli on pokorno da će tim načinom donekle udovoljiti pravdi i sav će svijet odobravati carevoj blagosti, a i velikodušnom postupku onih kojima je čast da su mu savjetnici. Gu-bitak očiju neće vam biti smetnja tjelesnoj jakosti, kojom i

Pravda

Stari Grci su imali dvije boginje: Diku, boginju pravednosti, i Temidu, boginju prava. Rimljani su izjednačili pravo i pravdu i uobličili ih u jednom božanstvu – Justiciji. Pred vama je slika boginje pravde. Šta ona drži u rukama? Šta je neobično na njoj? Oči joj se ne vide?! Zašto? Da li je pravda prisutna u odnosu vladajućih prema Gulliveru u ovom odlomku? Obrazložite odgovor.

Satira je književna vrsta u kojoj se, ismijavajući, iznosi kritički odnos prema pojedincu, društvu, državi ili vlasti. Satira je često korištena kao sredstvo političke borbe.

Prepoznaješ li u ovom odlomku dokaze da se radi o satiričnom romanu?

Koga Swift ismijava govoreći o Liliputancima:

...ali nikad nisam slutio da bi od toga bilo tako strašnih posljedica u ovako dalekoj zemlji kojom vladaju, mislio sam, posve drugačija pravila nego u Evropi.

S kojim svijetom pisac poredi svijet Liliputa?

Madurodam

Madurodam, zabavni park u Holandiji, u blizini grada Haga, poznat je po velikom broju minijatura (umanjenih stvari) iz holandskih gradova. Posjetoci mogu šetati kao Gulliver po Liliputu, i zagledati luku, aerodrom, Amsterdam, Delft... Park je sagrađen 1952. godine (i od tada se stalno širi i obogaćuje novim maketama), a priča o nastanku je zanimljiva i lijepa. Jedna žena, gospođa Starp, tražila je izvor prihoda za bolnicu u kojoj su se liječili bolesni studenti, a gospodin i gospođa Maduro željeli su napraviti spomenik svom, u ratnom logoru umrlom, sinu. I tako su došli na ideju za ovaj zabavni park-spomenik, čiji se prihod daje za liječenje mladih ljudi. Šta misliš o ovoj ideji i o ovakvom spomeniku?

Književnik Antun Gustav Matoš je vidio na ulici jednu ženu kako tuče svoje dijete po glavi. Revoltiran takvim postupkom on joj pristupi i reče: – Kad već mislite batinama da odgajate svoje dijete, onda ga bar ne tucite po glavi. To može imati štetne posljedice! – Vrlo važno! I mene su moji roditelji tako odgajali. – odgovori žena. – Uvidate, dakle, da ja imam pravo! – reče joj Matoš i ode prije nego što je zbunjena žena razumjela Matoševu rečenicu.

dalje možete koristiti njegovu veličanstvu: sljepoća još povećava hrabrost, jer nam sakriva opasnosti; strah vaš za oči bješe vam najveća neprilika kad ste prevozili neprijateljsko brodovlje; i dosta će vam biti ako budete gledali ministarskim očima, kad i najveći vladari ne čine drukčije.

Taj prijedlog dočekalo cijelo vijeće s najvećim negodovanjem. Admiral Bolgolam nije mogao suspregnuti žestinu nego ustao bijesan i rekao da se čudi kako se tajnik usudio iskazati mišljenje da bi se izdajniku očuvao život: službe što ste ih vi izvršili, poradi sviju istinskih državnih razloga, vrlo otegoćuju vaša zločinstva; vi, koji ste bili kadri da mokrenjem ugasite požar u odajama njena veličanstva (to je spomenuo sa zgražanjem), mogli biste u drugo doba tim istim načinom upriličiti poplavu i potopiti svu palaču; a ona ista jakost što vam je omogućila da ste dovezli neprijateljsko brodovlje, mogla bi vam, čim budete nezadovoljni, poslužiti da ga opet odvezete natrag; on ima valjanih razloga misliti da ste u srcu tušičar; a kako se izdaja započinje u srcu prije nego što se javlja u otvorenim djelima, optužuje vas zbog toga kao izdajnika i zato traži da budete smaknuti.

Rizničar je bio istoga mišljenja: predočio je u kakvu je nepriliku zapao dohodak njegova veličanstva zbog troška oko vašeg uzdržavanja, koji će naskoro toliko porasti da se neće moći podnositi: tajnikov naum da vam se iskopaju oči nije nipošto lijek od toga zla, nego bi ga po svoj prilici pogoršao, kao što je jasno iz obične prakse kad budu oslijepljene neke vrste živadi, jer iza toga se brže goje i prije debljaju; njegovo posvećeno veličanstvo i vijeće, suci vaši, u savjesti su svojoj potpuno uvjereni o vašoj krivici, a to je dovoljan razlog da vas osude na smrt, ako i nema formalnih dokaza što ih iziskuje strogo slovo zakonsko. Ali njegovo carsko veličanstvo, odlučno protivno smrtnoj kazni, milostivo je izvoljelo kazati da se može, kad vijeće misli da je gubitak očiju prelaka osuda, odrediti kasnije koja druga osuda. A vaš prijatelj tajnik zamolio ponizno da ga opet saslušaju, te uzvratilo na ono što je prigovorio rizničar zbog velikog troška u kojem je njegovo veličanstvo za vaše uzdržavanje, i rekao da njegova preuzvišenost sama raspolaže carevim dohotkom, pa može lako doskočiti tomu zlu ako bude postupno smanjivala vašu opskrbu; od toga ćete vi, u nedostatku dovoljne hrane, oslabjeti i iz-

mršavjeti, i izgubiti apetit, i uginuti za malo mjeseci; i neće onda biti toliko opasan smrad vašega trupa kad se bude smanjio za više nego polovicu; a čim vi umrete, može vam pet-šest tisuća podanika njegova veličanstva za dvatri dana zguliti meso s kostiju, odvesti ga na tačkama i spaliti u dalekim krajevima, da predusretnu zarazu, a kostur ostaviti za spomen, da mu se potomci dive.

Tako se, po velikom prijateljstvu tajnikovu, izravnala cijela stvar. Strogo se naložilo da se ima tajiti kako će vas postupno moriti gladu; ali presuda da će vam se iskopati oči upisana je u knjige; nitko se nije protivio, osim admirala Bolgolama, koji je caričina kreatura, pa ga njeno veličanstvo neprestano podbada neka ne odustaje od vaše smrti, jer carica je u vječitoj pakosti na vas, zbog onoga gadnoga i nezakonitoga načina kojim ste se poslužili da ugazite u njenim odajama požar. Za tri dana bit će vaš prijatelj tajnik poslan k vašoj kući, da vam pročita članke te optužbe, a onda da vam objavi veliku blagost i milost njegova veličanstva i vijeća, po kojoj ste osuđeni jedino da izgubite oči, te njegovo veličanstvo i ne sumnja da ćete se tomu zahvalno i ponizno pokoriti; a dvadeset vidara njegova veličanstva stajat će i pazit će da se operacija valjano izvrši kad vi budete ležali na zemlji, te vam u oči budu odapete oštre strijele. (...)

Razgovor o djelu

Kakvim vam se čine optužbe? Da li je Guliver krivac što nije poštovao zakon u trenucima dok je, gaseći mokraćom požar na dvoru, spašavao živote dvorjana?

Da li se krivcem može smatrati čovjek koji odbija *nasilovati savjest ili ništiti nekrivu narodu slobodine i živote?*

Da li njihove optužbe imaju ikakvog uporišta u zakonu, koji bi oni, kao predstavnici vlasti, morali poštovati?

Kakve kazne predlažu?

Ko je, jedini, na Guliverovoj strani?

Da li Reldresal bezrezervno brani Gulivera?

Svi nabrojani su ljudi iz vlasti. Kome bi ta vlast trebala služiti, o kome brinuti?

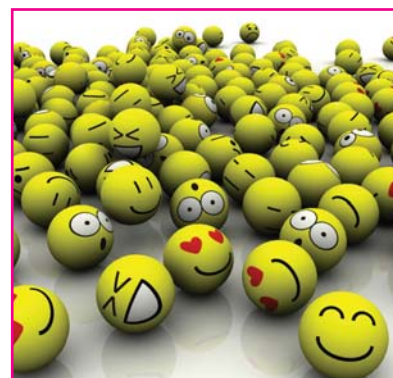
O kome se oni brinu? Šta njih brine?

Kako sami sebe doživljavaju?

Slika vlasti koja nam se ovdje nudi najbolje je predstavljena u rečenici: *Gubitak očiju neće vam biti smetnja tjelesnoj jakosti, kojom i dalje možete koristiti njegovom veličanstvu...*

I dosta će vam biti ako budete gledali ministarskim očima, kad i najveći vladari ne čine drukčije.

Recite svoje mišljenje o navedenim rečenicama. Povežite ih sa stvarnošću u kojoj živite.

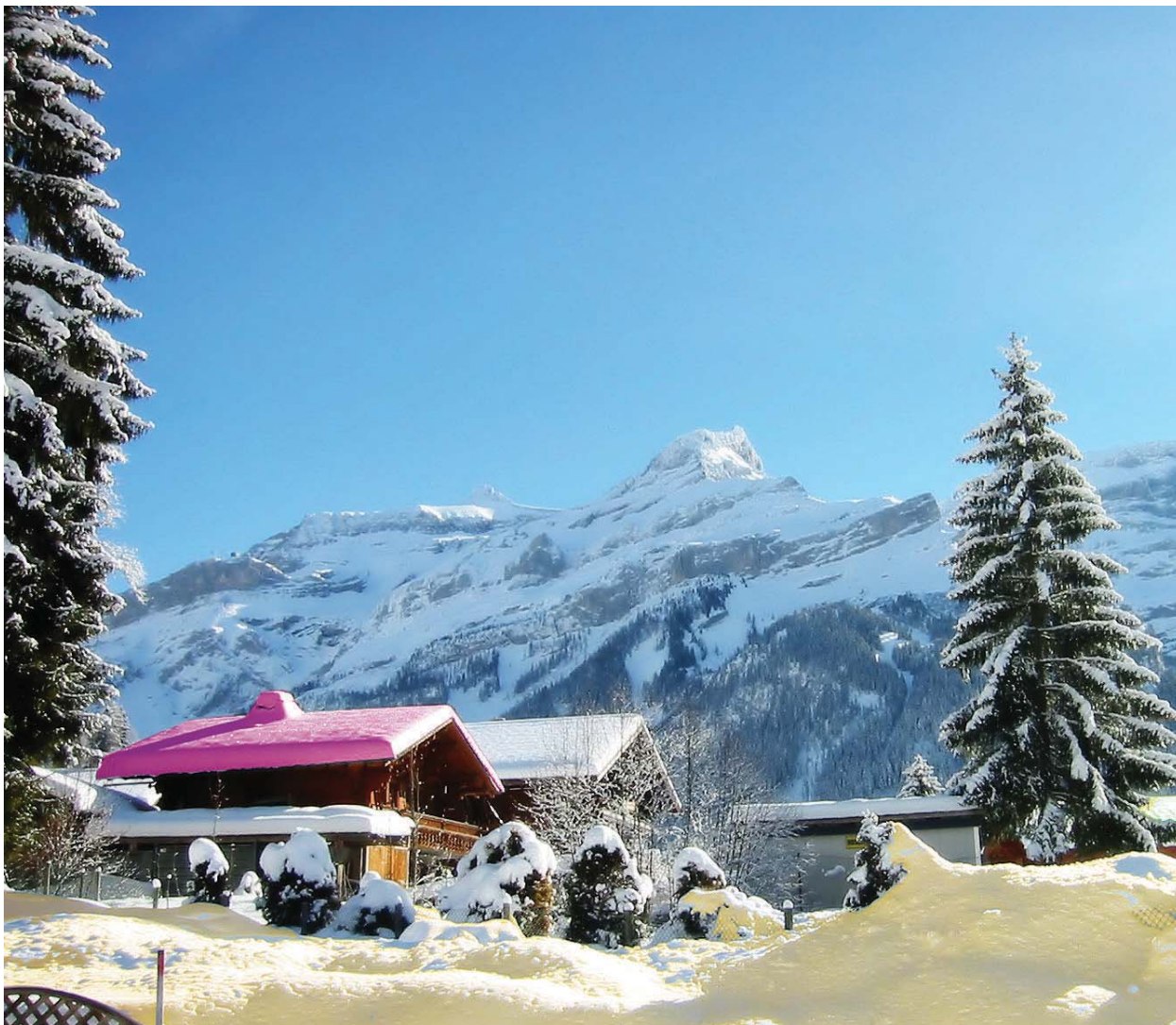

Emoticon

Autor svima na svijetu poznatog smajlija (lica koje se smije) je Amerikanac Harvey Ball, koji ga je dizajnirao da bi popravio raspoloženje u firmi u kojoj je radio. Nije smatrao da treba zaštititi svoju ideju, dopustio je svima da se slobodno koriste njegovim dizajnerskim djelom.

Razvojem interneta i mobilne telefonije, razvila se i upotreba smajlija. Lice s osmijehom dobilo je i druge izraze, koristeći se kao ikonica s emocijom – *emoticon*.

Šta misliš, da li bi trebalo dozvoliti da se emotikoni smiju koristiti u školskim pismenim zadaćama? A u službenim pismima?

Grigor Vitez rođen je 1911. u Kosovcu kraj Nove Gradiške. Bio je pisac, pjesnik, prevodilac, urednik i učitelj. Napisao je omiljenu dječiju pjesmu *Kako živi Antuntun*. Poznate su njegove knjige za djecu: *Kad bi drveće hodalo*, *Sto vukova* i *Gdje priče rastu*. U njegovu čast dodjeljuje se nagrada za dječiju književnost koja nosi ime *Grigor Vitez*.

Grigor Vitez
PLAVA BOJA SNIJEGA

Kratak sadržaj:

Obraćajući se djeci, dvorska luda priča neobičnu priču o dvoru na kojem žive kralj Karaslav, njegova kćerka Krizantema, mudrac Kačkavalj i general Razbinos. Luda nam otkriva da kralj Karaslav, uz pomoć svog mudraca, donosi neobičnu naredbu da pada snijeg u boji. Saznajemo, također, da je general Razbinos zaljubljen u kraljevu kćerku, ali je u nju zaljubljen i seoski pastir Kaloper koji se i njoj sviđa. Kralj se ne može pomiriti s kćerkinom ljubavi prema Kaloperu, pogotovo zato jer Kaloper ne priznaje njegovu naredbu: umjesto snijega, on vidi cvijeće. Ipak, na molbu svoje kćerke, daje Kaloperu priliku da odgovori na tri mudračeva pitanja i tačnim odgovorima osvoji ruku Kriznateme i pola njegovog kraljevstva. Kaloper, naravno, odgovara tačno na jednostavna mudračeva pitanja i priča se završava srećom zaljubljenih.

Grigor Vitez
KRALJEVSKA VOLJA

(Odlomak iz igrokaza *Plava boja snijega*)

Kralj Karaslav

Ima već dugo, moja vjerna brado,
Kako nam vuci napadaju stado.
Oh, a ja tako volim janjetine!
Ako nema janjetine,
Ako nema bravetine,
Ne treba mi onda kraljevine!

Kačkavalj

Vaše veličanstvo, imam jednu misao,
Nitko je još nije napisao,
Nitko je još nije rekao,
A dok se rodila, dugo sam je čekao.

Kralj Karaslav

Oh, daj mi reci da joj čujem glas.
Oh, to će biti cijeloj zemlji spas!

Kačkavalj

Evo odmah, vaše veličanstvo!
Odgovor na ovo može vam se reći:
Zašto vukovi napadaju ovce,
A jeleni ne, iako su veći?

Kralj Karaslav

Pa vuci jedu meso, a jeleni travu...

Kačkavalj

Vaše veličanstvo, sasvim ste u pravu!
A kad bi vukovi travom se hranili,
Da li bi onda ovce tamanili?

Kralj Karaslav

Mislim da ne bi, kad bi pasli travu...

Kačkavalj

Vaše veličanstvo, opet ste u pravu!
I sad je sasvim lako zaključiti:
Vukove treba od mesa odučiti

Atenski vladar Termistokles jednom prilikom u šali reče da njegov mali sin vlada Grčkom. Njegovi začuđeni prijatelji zatražili su od njega da to objasni. I Temistokles reče:
Sasvim jednostavno: Atenjani vladaju Grčkom, ja Atenjanima, moja žena zapovijeda meni, a moj sin mojoj ženi.

Pre(ne)poznate riječi:

krizantema – ukrasna biljka bijelih ili žutih cvjetova
kačkavalj – vrsta sira
kaloper – ljekovita biljka
bravetina – ovčije meso
tamaniti – uništavati

Kad je Osman-paša bio imenovan za sultanovog izaslanika u Bosni, na putu se odmarao u jednom kršćanskom prenoćištu. Upitao je tada 80-godišnjeg gostioničara koliko se vladara sjeća u svom životu. Na to je gostioničar odgovorio:

– Gospodine, toliko ih je bilo koliko je meni godina.

– A koji je od njih bio najbolji?

– Neka te Bog zadugo sačuva, gospodine. Jednom su nam poslali iz Stambola pašu koji je međutim umro još prije nego što je stigao do nas. On je od svih bio najbolji.

Na maršu na Italiju Napoleon je imao za pomoćnika generala Ogeroa koji je smatrao da ne mora slušati zapovijedi nadređenog. Napoleon je to neko vrijeme trpio, a kada je prevršio mjeru, Napoleon mu zaprijeti:

– Gospodine! Vi ste za glavu viši od mene, ali ako ne budete izvršavali moje zapovijedi, ta razlika će uskoro nestati.

Jednom je, u vrijeme mira s Francuzima, njemački car Friedrich Veliki dodijelio orden nekom svom kapetanu. On je zahvaljujući rekao:

– Veličanstvo, volio bih da sam to odlikovanje zaslužio na bojnopolju.

– Da, da, svakako – odgovori car.

– Ali zar mislite da bih zbog vas sada trebao započeti neki novi rat?

I polako ih svaki dan učiti
Da pasu travu!

Kralj Karaslav

Kakva misao! Baš misao slavna!
Kako duboka! Kako jednostavna!

Kačkavalj

Vaše veličanstvo, to važi odavna,
Da je velika misao jednostavna,
A ipak nitko da joj srž dokuči,
Osim mudraca što i druge uči.
Vaše veličanstvo, a sad pogledajte!
Kad vukove polako naučimo
Da pasu travu, o tada će oni
Ko jaganjci postati pitomi,
I u vašoj će kraljevini biti
Sve ovce na broju i svi vuci siti!

Kralj Karaslav

Sad mislim, brado, da smo spasli stado!

Kačkavalj

Još bih vam nešto predložiti rado.

Kralj Karaslav

Samo predloži, moj mudrače stari,
Od tebe čujem samo umne stvari.

Kačkavalj

Vaše veličanstvo, kralju Karaslave,
Naredite u ime vaše slave,
U ime vaše vlasti svemoguće,
Naredite nešto – nemoguće!
Naredite nešto što nigdje ne postoji,
Naredite da pada snijeg u boji!
Na tako nešto svaki će da zine,
I to će usrećiti narod kraljevine.

Kralj Karaslav

Oh, ti si tako, tako umna glava!...
Prva boja neka bude plava!

Kačkavalj

Po naređenju kralja Karaslava
Sutra će biti boja snijega plava!

Kralj Karaslav

Kad počne snijeg, nek se svima javi,
Da sam naredio da pada snijeg plavi.
Nadzor će vršiti general Razbinos,
I tko se ne složi s jedinom pravom bojom,
Taj se može rastati odmah s glavom svojom!
Jer taj je protiv naroda i kralja
I s takvim brzo završiti valja.

A slijedeći put
Snijeg će biti žut.
A iza njega će pasti
Sniježak ljubičasti,
Pa zelenkasti,
Pa crvenkasti...

I tako će se mijenjati boja
Kako bude htjela
Kraljevska volja moja.

Razgovor o djelu

Ko su likovi?

Ponaša li se Karaslav onako kako bi se trebao ponašati kralj? Objasni svoje mišljenje, a objašnjenje dopuni primjerima iz teksta.

Jesu li pitanja koja mudrac Kačkavalj postavlja kralju teška?

Zašto mudrac postavlja baš takva pitanja?

Kad govori o vucima i janjadi, misli li kralj, zaista, na ove životinje ili je riječ o metaforama?

Što znači poslovice *I vuk sit i ovce na broju*?

Kako razumiješ stihove:

Kad vukove polako naučimo

Da pasu travu, o tada će oni

Ko jaganjci postati pitomi,

I u vašoj će kraljevini biti

Sve ovce na broju i svi vuci siti!

Hoće li se boja snijega zaista promijeniti? Može li vladar natjerati ljude da vjeruju i vide nešto što nije moguće? Kako? Silom, terorom, policijom? Ili možda na neki drugi način? Da li vladar nekada potkupljuje (podmićuje, korumpira) podanike; dijeli nagrade, smanjuje cijene, uvodi praznike? Ko sve nad Tobom vlada? Kako? Kakve bi, da si Ti vlast, bile Tvoje odluke?

Mali rječnik drame

Igrokaz – dramski tekst napisan dijalogom, sastoji se iz jednog čina. Igrokaz se još naziva aktovkom ili jednočinkom.

Dramski tekst se sastoji iz činova, slika i prizora (scena). Svako pojavljivanje novog lika na sceni predstavlja novi prizor.

Drama, uz epiku i liriku, čini treći književni rod. Dramski tekst napisan je *dijalogom* uz koji se može javiti i *monolog* (lik sam naglas iznosi svoje stavove).

Didaskalije ili **indikacije** – u drami se još javljaju objašnjenja koja predstavljaju autorove upute čitatelju, te režiseru koji postavlja i glumcima koji igraju dramu na sceni pozorišta. Svoje pravo značenje dramski tekstovi dobijaju tek na sceni.

Dramski sukob – likovi u dramskim tekstovima kroz dijalog suprotstavljaju svoja mišljenja, sukobljavaju se. Bez njihovog sukoba ne bi bilo drame, a iz njihovih suprotnih stavova stvara se *dramska napetost*.

Kompozicija drame razvija se od zapleta do raspleta, a njeni dijelovi su:

1. *uvod (ekspozicija)* – upoznavanje s likovima
2. *zaplet* – suprotna mišljenja, sukob među likovima
3. *vrhunac (kulminacija)* – najnapetiji trenutak u radnji
4. *preokret (peripetija)* – radnja još jednom skreće kako bi se odgodilo razrješenje
5. *rasplet* – sukobi se rješavaju

Tragedija – radnja je ozbiljna, dramski sukob se razrješava smrću likova.

Komedija – radnja je duhovita, sukob se rješava pomirenjem likova.

Vuk i jagnje

Vuk je ugledao jagnje pokraj rijeke i poželio ga je pojesti. Lukavo mu je prišao i stao poviše jagnjeta. Okrivljavao ga je da mu muti vodu jer je naniže i da vuk stoga ne može piti. Na to jagnje odgovori da svojim malenim usnama samo dodiruje vodu te da je nemoguće da je muti. Vuk je na to, vidjevši da ga nije uspio nadmudriti, rekao jagnjetu da se ono prošle godine njemu i njegovu ocu podrugivalo. Jagnje mu je uzvratilo da prošle godine i nije bilo živo. Vuk je potom rekao: *Iako za sve imaš spremnu ispriku, ipak ću te pojesti.*

Pouka: Kad imamo posla sa zlim ljudima, bez obzira na najbolju obranu i opravdanja, male su nade za uspjeh.

Slážeš li se s ovakvom poukom? Obrazloži svoj odgovor.

Zejćir Hasić
PRAVIŠ SE VAŽAN

Praviš se važan
Što si veći i što si jači.

Ko da je tvoja ulica!
Misliš da te se bojim?

Vratit ću ja to tebi.
Dobit ćeš ti svoje!

Proći ćeš kraj moje kuće
Pa će ti moj brat pokazati!

Za Razredni almanah

Znaš li o kojoj se basni radi na ilustraciji lijevo? Evo jedne ideje kako spojiti zabavu i učenje. Nacrtajte po jednu basnu i potpišite se, a onda listove s crtežima stavite u nečiju kapu. Zatim neka svako od vas izvuče po jedan list i ispriča basnu koju prepozna na crtežu. Možete se podijeliti i u dvije grupe, pa napraviti takmičenje.

Zejćir Hasić rođen je u Brčkom 1945. godine. Autor je dviju čitanki za osnovnu školu. Piše poeziju, prozu i drame.

Razgovor o djelu

Ko govori u pjesmi? Ko je, dakle, lirski subjekt?

Kad kaže: *Misliš li da te se bojim?* i *Dobit ćeš ti svoje!* da li on pokazuje:

- a) strah
- b) nemoć
- c) snagu

Postoje li u vašoj školi, vašem odjeljenju primjeri nasilja među učenicima? Šta je sve nasilje? Šta vi smatrate nasiljem u školi? Ko sve može biti nasilan? Da li se treba oduprijeti nasilniku? Na koji način – uzvratiti mu istom mjerom ili zatražiti pomoć starijih?

Saznaj kako su na ovo pitanje odgovorili tvoji vršnjaci, junaci knjige *Tresnuću vas! Branila se Ema*, književnice Elisabeth Zöller.

Elisabeth Zöllner rođena je 1945. u Brilonu u Njemačkoj. Piše za djecu i omladinu. Dobitnica je ugledne njemačke nagrade za omladinsku književnost za knjigu *Ana trči*, u kojoj se snažno bori protiv ćutanja o zločinu. Knjiga *Tresnuću vas! Branila se Ema* uvrštena je u Njemačkoj u obaveznu lektiru za osnovne škole.

U označenom dijelu teksta nalaze se četiri ekavska oblika riječi. Znaš li njihov tačan ijekavski oblik? Priču ćeš možda prepričavati, i vjerovatno to nećeš činiti ekavskim govorom. Provjeri znaš li ostale ekavske oblike u priči izgovoriti tačno ijekavski.

Pre(ne)poznate riječi:

caka – trik
lenjir – linijar
imati pik na nešto – željeti nešto
đorisati, ćorisati, zdipiti (žargon) – krasti
štos – trik
proćerdati – potrošiti uzalud
rejon – područje, oblast

Elisabeth Zöllner PIŠTALO

(Odlomak iz romana *Tresnuću vas! Branila se Ema*)

Sledećeg dana su opet svi zajedno sasvim pozadi u školskom dvorištu, još uvek ne znajući šta da rade. Kako definitivno da im se suprotstave? Mora da postoji neka caka! Bar za neki od Evinih fazona. A ima ih podosta. Danas je, na primer, opet nešto "nestalo". Ovoga puta je bila Dorotejina nova hemijska olovka. Kada se gore pritisne, iz nje se čuje lepa melodija.

Uzimati predmete od drugih bio je takođe jedan od Evinih specijaliteta. Svi znaju da ona stoji iza toga, ali do sada niko nije mogao da dokaže.

Odjednom, nešto samo nestane. Neka posebna olovka, neobičan lenjir, ili nešto drugo čime se ponosi onaj kome to pripada. Jednostavno, samo nestane. Posle odmora, posle časa, u fiskulturnoj sali, u svako doba. Razume se da niko ništa nije video, niti je vlasnik sam dao nekome dotični predmet. Pri tom, svi znaju ko ga je uzeo.

A Eva se cereka.

Zbog toga je gospođa Vicigman jedno vreme zaključavala učionicu kada bi svi bili na odmoru. Posle više nije.

Odustala je. A neko je i dalje đorisao.

Više puta su nestajale i Emine stvari. Tu i tamo bi od mama-Henrijete ili tate Karla Kristijana dobila neku fenomenalnu olovku. Prva liga. Svima bi se sviđala.

A onda – cap! Prođe odmor, nema olovke! I, niko nije video ko ju je uzeo.

Nekoliko puta je gospođa Vicigman naredila učenicima da istresu sadržaj svojih torbi na klupe. Jednom je nešto i pronađeno. I to, kod koga? Kod Eve! Ali, ona se samo lukavo smeškala i hladno rekla: "Neko mi je namestio!"

Drugi put ništa nije nađeno.

– Sigurno je Eva to sakrila u gaćice – gundala je Ema.

– Ili u hulahopke – smejala se Klara.

Te krađe su se dešavale često, a ništa nije preduzeto da njih više ne dođe. Tako je postepeno prestalo njihovo prijavljivanje.

Danas je, dakle, Dora bila na redu da prigovara:

– Tako nešto ne bi trebalo da se donosi u školu. Ali onda je u školi strašno dosadno. I to sve samo zato što oni misle da su svemoćni!

– Tako je! – složi se Ema. – Kad neko ima nešto novo, jasno je da želi to i da koristi. I, naravno, da pokaže drugima. Na primer, novu pernicu, kakvu ja imam. Na nju bi Eva sigurno imala pik. Šta će mi ta pernica kod kuće? A, opet, ne mogu ni da je okačim o vrat.

– Znam! – sinu Teftiju iznenada. – Setio sam se! Znam!

– Šta to?

– Kako ćemo sprečiti Evu da ćoriše! – Tefti se počese po glavi. – Ali štos ima jednu manu. Nije nimalo jeftin.

Onda Tefti isloži stvar:

– Postoji ono malo pištalo pomoću kojeg se pronalaze ključevi. Stvar je sasvim jednostavna: pištalo, koje je ustvari mali prijemnik, okači se o predmet koji ne sme da se izgubi, a drugi deo, odašiljač, nosi se u džepu. I kada zaboraviš gde si stavio taj predmet, kratko aktiviraš odašiljač i onda čuješ pištanje odande gde se predmet nalazi i onda znaš gde je. Super trik za Evu, za slučaj da hoće nešto da zdipi. S nekim predmetima to ne bi bilo tako jednostavno. Ali bi štos s Eminom pernicom trebalo da funkcioniše.

– Super! Super! – trlja Julijus šake. – Da odmah odemo u grad i pogledamo gde to pištalo može da se kupi.

– Nećemo baš sada – smeje se Dora – ali hoćemo danas popodne.

Posle podne su svi odjurili u robnu kuću. Brzo su našli pištalo. Jeste da je skupo, ali вреди.

Zastaju na tržnici, kod česme, i stavljaju na gomilu novac koji imaju kod sebe.

– Pokazaćemo im! – pobedonosno kaže Ema. Sada se prvi put raduju što će im nešto biti ukradeno.

Sledećeg jutra Ema stavlja pištalo u svoju novu pernicu.

Usku, zaobljenu, od fine meke kože.

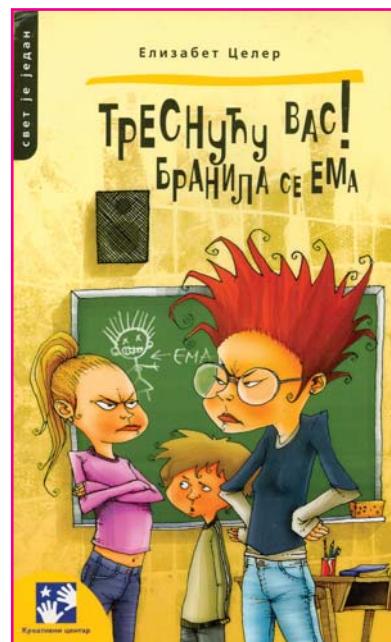
U školi se toga dana svi dive njenoj pernici, hvale je.

Na odmoru Ema ostavi pernicu na klupi, otvorenu.

Napeti, ona i njeno društvo izlaze u dvorište. Samo je Julijus hteo da ostane blizu razreda. Da osmatra. Ali, ne događa se ništa. Moraće i dalje da igraju igru. Ema se razmeće pernicom, ali ni na sledećem odmoru se ništa ne događa.

Tipično. Sinula im je odlična ideja, a sad oni tamo menjaju taktiku. Tu jedino može da pomogne strpljenje.

Ni narednog dana se ne događa ništa. Prvi odmor je gotovo prošao. Julijus je već hteo da odustane, kad se izne-

O nasilju u školi

Djevojčica Ema, zajedno sa svojim prijateljima, žrtva je grupe nasilnika iz njihovog razreda, koju predvodi njihova vršnjakinja Eva. Nasilnici terorišu razred rujanjem, neku djecu u toaletu tuku, neke uhvate, obore na zemlju, a Eva onda traži da joj u znak odanosti poljube stopalo. Razrednica, gospođa Vicigman, ne snalazi se u tome, jedino što ponavlja je da se na nasilje ne smije odgovoriti nasiljem. Svi znaju šta se dešava, ali niko ništa ne čini, jer nema dokaza. Ema shvata da se sami moraju suprotstaviti.

Tefti ju je, naime, još uvek čvrsto držao.

– Izvadi, molim te, moju pernicu iz svog ranca – reče joj Ema hladno.

Eva nije čak ni pocrvenela. Otvori ranac i iz njega izvadi Eminu pernicu.

– To se desilo sasvim slučajno... – zacereka se ona.

– Prošlo je vreme kada si mogla da se pravdaš! – reče Tefti.

– Samo smo hteli da se našalimo – pokuša Filip da smiri situaciju.

Raskrečenih nogu, Tefti se postavlja ispred Eve.

– Prošlo je vreme kada si mogla da se pravdaš – ponovi.

Gospođa Vicigman pođe napred, a onda se okrenu prema razredu i reče:

– Mislim da je vrlo tužno to što se ovde dogodilo. – Poče da hoda tamo-amo po učionici. – Moram da porazgovaram sa kolegama, da vidim šta ćemo. Sigurno će biti nekih posledica. – Ona rukom obrisala znoj s čela.

Kad se razrednica okrenula prema tabli, Eva svima pokazala pesnicu.

Razgovor o djelu

Ko su protagonisti (likovi) ovog odlomka? Kada i gdje on počinje?

Zašto se sastaju? Šta je njihov problem?

Ko nam to pripovijeda? Kakvim jezikom? Očigledno, to nije književni jezik, jezik koji se uči i govori u školi. U čemu je razlika? Šta autorica postiže pripovijedajući takvim jezikom? Da li je zbog toga situacija uvjerljiva, jesu li likovi realnije prikazani? Da li je književno djelo manje vrijedno ako je napisano takvim jezikom, i *s takvom namjerom*?

Kada počinje zaplet u ovoj epizodi? Nakon čijeg se i kakvog prijedloga radnja pokreće i ubrzava?

U razvoju zapleta dešavaju se neke male komplikacije. (Zaplet se mora *zaplitati!*) Kako ih protagonisti rješavaju?

Šta je vrhunac ovog odlomka iz romana *Tresnuću vas! Branila se Ema*?

Da li je to trenutak kada pištalo zapišti? Ili trenutak kada gospođa Vicigman razmišlja šta da učini? Obrazloži svoj izbor.

Na kraju, iza razrednicinih leđa, Eva pokazuje pesnicu. Da li je ona razumjela poruku i pouku?

Zašto?

Dešavaju li se u vašem razredu slične stvari? Da, ne, ili ne znate?

Postoji li nešto o čemu pričate na dvorištu, a ne pričate na času odjeljenjske zajednice, iako mislite da bi trebalo? Šta je to? Napišite vaš prijedlog dnevnog reda za takav jedan čas.

Neka na oglasu za takav čas bude slika sa sljedeće stranice...

Nasilje u školi (odgovori učenika petog razreda)

– kada jači tuku slabije

– psovke, izazivanje, vrijeđanje

– veoma ružna stvar

– vikanje na učenike

– nagovaranje da se uradi nešto što ne valja

– nazivanje pogrdnim imenima

– davanje ružnih nadimaka

– kada te neko tjera da radiš što nećeš

– kada ti neko ne da da radiš što hoćeš

– meni je dobro u školi, meni se sviđa

– kada se neko pravi važan

– kada neko mora u toalet, a nastavnik mu ne da

– kada nastavnici viču na nas

– namjerno guranje dok silazimo niz stepenice

– tuča, psovanje, škakljanje, vrijeđanje

– tračanje, podsmijavanje

– ono što je bezobrazno, ružno i glupo

– česti kontrolni radovi

– previše gradiva, previše časova

– davanje nezasluzenih ocjena

– gore je psihičko jer su to rane na duši, a to boli

– uzimanje čipsa bez pitanja

НЕ ВИДИМ, НЕ ЧУЈЕМ, НЕ ГОВОРИМ

Три мајмуна на улазу у један јапански храм поручују: не видим зло, не чујем зло, не говорим зло. То је стара мудрост. Шта Ти мислиш о томе? Да ли се зло може побиједити ако ми жмиримо пред њим и ако се правимо глухи? Ако у Твом разреду неко чини зло, хоћеш ли зажмити? Ако нечији поступак треба осудити, хоћеш ли шутјети?

Народне мудрости (пословице) поучавају нас овако:

Покорну главу сабља не сијече.

Кад си у колу, ваља играти.

Ко високо лети ниско пада.

Јунакова мајка прва заплаче.

Умиљато јагње двије овце доји.

Немој па се не бој.

Колико се ове мудрости заиста мудре? Може ли се нешто покварено поправити, нешто лоше побољшати, нешто криво исправити, ако смо сви овако *мудри*?

Да ли пјесник у сљедећој пјесми жмири пред злом или указује на њега?

Душко Трифуновић ЧИСТ ЗРАК

Мој брат сваки дан устаје у пет до пет
и одлази на посао

уз пут кашље
уз пут пуши
уз пут дише чисти зрак

Мој брат сваки дан направи локомотиву
он је тешка индустрија
он је тај фундамент

а уз пут дише чисти зрак

Идите сви
на пут
на море
идите сви у авантуру
мој брат ради данас
гради за вас
нову серију
нову туру
он је тешка индустрија
он је тај фундамент

а уз пут дише чисти зрак

Мој брат се враћа с посла
сваког дана око три

Иде тешка индустрија
на бициклу
носи хљеб
и велико срце своје

Склоните се
њему треба чисти зрак.

Душко Трифуновић је рођен 1933. у Сијековцу, селу покрај Босанског Брода.

За вријеме школовања није показивао интерес за писање, па је прву пјесму написао тек с 22 године живота. Написао је двадесетак збирки пјесама, четири романа, неколико драма, писао је сценарије за филмове... Остало је запамћен и као аутор телевизијских емисија *Шта гјеца знају о завичају*.

Више од 300 Душкових пјесама је компоновано и снимљено, а изводили су их Здравко Чолић, Јадранка Стојаковић, Ђорђе Балашевић, Арсен Дедић, Сеид Мемич Вајта, групе Индекси, Тешка индустрија... Ипак, најплоднију сарадњу остварио је са рок-групом Бијело дугме.

Социјална књижевност

говори о тешком положају радника, сељака и осталих сиромашних слојева у друштву.

Писац је на страни оних који су обесправљени.

Зашто је ово социјална лирска пјесма?

Пре(не)познате ријечи:

тешка индустрија – индустрија која производи сировине или полупроизводе за прерађивачку индустрију.

фундамент – основа, темељ

тура – рунда, круг, етапа, дио

(Не)слободни стих

Слободним стихом су писане пјесме у којима се аутори нису придржавали правила у градњи стихова и строфа, или у распореду рима. Стихови су различите дужине, често и строфе, а риме нема, или се јавља повремено. Каквим је стихом писана пјесма *Чисти зрак*? Слободним или везаним?

Да ли вам се више свиђају римоване, или пјесме попут ове? Зашто? Да ли је рима најважнији састојак у посластици званој *пјесма*?

Да пишеш пјесме, шта би био твој избор: писати не везујући себи руке ограничењима и правилима или, напротив, правила и ограничења прихватити као изазов више?

Разговор о дјелу

Кога *срећемо* у првој строфи?

Шта ради пјесников брат?

Колико дана у седмици ради?

Зашто пјесников брат пуши, ако му треба *чисти зрак*? Мисли ли пјесник овдје дословно на зрак који није загађен димом, смогом, прљавштином?

На кога вам личи пјесников брат са својим механичким понављањем радњи?

Да ли је могуће да човјек направи локомотиву, и то сваки дан по једну?

Зашто пјесник претјерује у описивању посла којим се брат бави?

Како се зове та стилска фигура?

Шта у жељезничкој композицији представља локомотива? Колико је битна?

Шта у једном друштву представља радник? Шта значи фундамент?

Гдје ради пјесников брат?

Шта је тешка индустрија?

Да ли брат заиста може бити *пешка индустрија*? Која стилска фигура је у питању?

Кога у трећој строфи пјесник *шаље* на море, у авантуре?

Ко је кривац да радник овако живи?

У шта се претвара стих *уз њуи дише чисти зрак* у посљедњој строфи? Зашто пјесник каже: *Склонити се њему треба чисти зрак*? У каквим се ситуацијама најчешће чује повик: *Склонити се, треба му зрака*?

О чему говори ова пјесма?

Које је осјећање у вама побудила ова пјесма? Зашто?

Која је врста лирске пјесме у питању?

Одређено мјесто у књижевном дјелу које садржи главну мисао, поруку, најчешће на крају дјела, назива се поента.

Којој врсти ријечи припада ријеч *пут*? У овој пјесми ријеч *пут* има два значења. Спомиње се *уз њуи* и *на њуи*. Ко иде *уз*, а ко *на њуи*? Шта она значи у једном, а шта у другом случају? Шта утјече на промјену значења ријечи *пут*? Којим врстама ријечи припадају ријечи *уз* и *на*?

Користи ли аутор *Чистио зрака* хиперболу? (Подсјети се шта је хипербола на 63. стр.) Шта жели њоме истаћи?

Хипербола је честа и у свакодневници. Зар вам није некад *срце сцило* у *јети* док сте *умирали од сираха*? Или сте се *поили од милине*, а срце вам *хијело* *искочио* из *груд*?

Светозар Ђоровић У НОЋИ

Под танким, дроњавим покривачем згурио се Триша и тресе се, дрхће од студени. Напољу звижди вјетар, дрма шљеменом кућним и звечи старим ћереметима. Бубњајући на почађали прозор, зачепљен прљавим крпама, прокрада се и у собу, игра се крајевима искидане завјесе и везеним пешкиром испод огледала, подвлачи се под покривач и пуше Триши уз ноге, шкакљи га, штиска. Негдје у близини као да јауче нешто, цвилли; чује се како у башти крцкају замрзнуте гране и ударају једна о другу, а надалеко, под прозором или испод таванице, хршти окорјела даска под мишевијем зубима... Слушајући ту чудну музику грчи се и стење Триша под танким покривалом, плашљиво ослушујући: је ли му заспао мајстор, који се недавно вратио из механе, љутит и пијан, и, не свлачећи се, посрнуо на расклимани креветац.

Што не спаваш, псето? – окоси се мајстор изненада, као погађајући да га кроз помрчину траже сањиве очи дјетиње. – Хоћеш ли се смирити једанпут?...

Триша замрије заустави дах. Бојећи да му се не спусти на главу мајсторова папуча или преломљени свијећњак, брже боље заклопи очи и покуша да на силу заспи.

Узалуд.

Вјетар шишти, бубња на прозор, гране крцкају, испод стрехе као да нешто режи, суво, промукло, као мајстор кад се пробуди и почне псовати. Затим, јасније и гласније, као да забрујаше сва звона са цркве и меко брујање, као снијежним прамењем омотано, топи се у помрчини, разлива и јецајући се губи изнад накривљеног димњака. Напошљетку као да одјекну позната пјесма Тришиног села: “Пољем се вииија оој зор делииија”... Груб, оштар глас нечији извијао је пјесму, – Триша је готово разумијевао ријечи и понављао их, док не заврши једним суровим вриском од кога се затресе кућно шљење, а чађава стакла на прозору ситно зациликташе...

Пјесму је ову пошљедни пут чуо кад су га повели из села. Уз писку и звиждање оштрих коса извијала се она из грла радосних, крепких косача, растолијегала се кроз модру увалу и пузајући уз румене гребени лелуја-

Светозар Ђоровић родио се 1875. у Мостару гдје завршава основну и трговачку школу. Заједно с Алексом Шантићем и Јованом Дучићем заслужан је за буђење и унапређење културног живота у Мостару. Кућа Светозара Ђоровића је сада Музеј Херцеговине.

Пре(не)познате ријечи:

шљење – кров

ћермет, ћермида – пријеп

механа – крчма, гостионица, кафана

паша – турска племићка титула; високи турски цивилни војни чин; генерал

везир – министар, представник покрајине, предстојник вилајета;

гуњ – ћебе, покривач; кратки суknени капут што га носе сељаци

тамјан – врста мирисаве смоле из источних земаља

икона – слика свеца или божанства у православним црквама, и то на дрвету или платну

У лов на глаголе!

Одабери неколико реченица и преброји глаголе у њима. Лако ћеш установити да су у овој причи глаголи најбројнији. Шта они означавају? Шта то значи за причу? Како утјече на њу? Све се брзо смјењује. Покушај то повезати с употребом глагола.

Ријечи, зачин приче

Многе ријечи у овом тексту препознајеш, али их употребљаваш у другачијем облику. Пронађи те ријечи. Узми за примјер то да је неко *извијао њесму*. Шта би се у значењу промијенило када бисмо умјесто тога рекли да је неко пјевао пјесму? *Преведи* причу на језик ближи твом говору. Да ли се тиме нешто изгубило или добило? Ако јесте, реци шта?

ла се над сурим врховима, малаксавала... Тада је отац, водећи га за руку тужна и ушљакана, тјешео га и соколио... Причао му нешто о тешком животу на селу, о мучном раду, о зноју и мотици. Затим му хвалио варош, истицао нечувене љепоте, спомињао разне газде, који су одавна сишли са села на занате као голи сиромаси, а данас живе као паше и везири.

Бићеш срећан!... бићеш срећан! – понављао је отац по неколико пута, непрестано га корећи што још јеца и брише сузе. Кад научиш занат и почнеш радити, бићеш срећнији од свију нас... За твоје добро, магарче, растављам те од куће...

Нешто снажно као да удари у прозор и стакла зајецаше, цикнуше... Хухухухуууу, изненада се засмија неко и читава башта засмија се за њим. Стотину дебелих, јакких гласова као да задовољно загрохоташе: хохохооо. Оштар писак као одјек трубе проби се кроз грање и узлети уз димњак. И као удаљена грмљавина да замула одозго, за помрчином прекривених брда, и Тришин покривач заигра, отрже му се из помодреле руке, којом га подржавао...

Спавај, животињо! – окоси се мајстор, који се немирно вртио на кревету и јечао као рањеник. – Зар се и од вјетра плашиш?

Ко се плаши од вјетра?... Триша?... На селу се никад плашио није док је спавао под тешким гуњем, између своје браће и сестара, крај ниског огњишта, на коме хукти ватра и зализује уз мрки, неравни зид ускакујући чак до греда...

И он чисто осјети како га та весела ватра поче загријавати. Осјети и мирис тамјана, који се у плавичастом диму разлијевао по кући клањајући се испред иконе. И као да угледа крупне очи сиједог светитеља како га питомо и благо гледају, кроз засушену грану ружмарина, којом је икона увијек била окићена. Спази и неколике гривне љешника и три вијенца осушених смокава, како висе на зиду испод чађаве греде; мати је то сачувала за материца да дарују дјецу, када јој дотрче у гомили да овећим конопцем за леђима и, љубећи јој увеле руке, токорсе запријете, да ће је свезати... Тог часа као да се добро, насмијано лице материно наднесе над Тришу и топли прсти њезини као да га пошкакиљаше по челу...

Спавај!...

Опет као да почеше праскати ћеремети, пуцати... За-
помага ли неко, подвикну ли?... Фијукање, тутањ, прас-
кање, проломише помрчину, искидаше је, растрзаше...
Настаде чудно комешање, хрвање... Читава кућа хрве
се, бори и, не предајући се дрхти, тресе се, ломи... Дим-
њак поче кркљати, сручи се, заогриња на крову и сита,
оштра прашина са таванице засу Тришу по лицу, по
коси...

Да ми је побјећи?... – уздахну Триша умотавајући се
све јаче... – Ех...

И помисли: шта би радила браћа и сестре кад би га
опазили?...

Као да их гледа како трче по авлији, по нераспрћеном
снијегу, поскакујући, посрчући... Са шубарама од сније-
га по бујној, неуређеној коси, са помодрелим једрим
образима и изгребаним рукама вичу, кликћу и бацају
меке груде снијега једно на друго, гурају се, гоне,
влажним рукавима отирући сузе, које им од студени и
од смијеха ударају на очи... Снажни, космати шаров,
дахћући и лајући оптркује око њих, ускакује им уз леђа
као да би да их обгрли јаким, прљавим шапама и зава-
љује се у снијег, премеће се, са исплаженим језиком и
разјапљеним чељустима као, такорсе, пријетећи, да ће
некога ујести, растргнути.

Што и ја нијесам са њима?... Рашта?... Зар сам нашо
неку срећу оvdје?... Зар је нијесам тамо оставио? –
тужно протеча Триша, а сузе му навријеше на очи.
Окорјела даска све јаче хршти под мишијевим зубима,
мајстор на креветцу преврће се и јечи... Напољу, за-
плетен у смрзнутим гранама стење неко, уздише, кри-
јешти и тврдим прстима гребе око прозора. Прашина
са таваница осипа се, пријања по очима. Уз ноге мили
нешто хладно, влажно, као пуж балавац...

– Ако се не смириш, добићеш ћушку... Јеси ли чуо?

И мајстор, показујући стиснуту шаку опсова нешто
крупно и опет јекну...

Разговор о дјелу

Прва реченица у причи, роману или неком другом књижевном
дјелу, јако је важна. Да ли је тако и оvdје?

*Под ѿанким гроњавим ѿкривачем зџурио се Триша и ѿресе се,
дрхће од сѿудени.*

Стари занати

Абаџија је занатлија који од грубог платна (сукна) под називом *аба* шије народну ношњу.

Сарач је занатлија који израђује предмете од коже: се-
дла, опасаче, фишеклије за ловце, футроле за ватрено оружје, новчанике. Сарач углавном своје производе ради ручно.

Кујунџија је занатлија који израђује или преправља на-
кит од злата, сребра или дру-
гих племенитих метала.

Чурђија је занатлија који се бави израдом одјевних пред-
мета од коже. Назив долази од ријечи *чурак*: кожни прслук од јањеће коже са опишаним крзном на унутрашњој страни.

Упознали смо се с једним ликом – Тришом. Да ли он дршће једино због студени, или можда и због нечег другог?
 Како се мајстор односи према Триши?
 На основу мајсторових ријечи упућених Триши, којим ријечима га можемо описати:
 љутит – насилник – простак – пијаница – безосјећајан – грубијан?
 У каквом су односу Тришина унутрашња, психичка дешавања и стање у природи?
 Откуд Триша у граду? Зашто живи код мајстора?
 Је ли Триша сретан у граду? Објасни неком ситуацијом из приче!
 Писац се обраћа теби, ти си његов пажљиви слушатељ. Шта ти је Светозар Ђоровић поручио овом Тришином мисли: *Штѝо и ја нијесам с њима?... Раиѝа?... Зар сам наио неку срећу овђе?... Зар је нијесам ѝамо остѝавио?*

Исак Самоковлија рођен је 1889. у Горажду. Одрастао је на Дрини, коју је јако волио и о којој је много писао. Његове приповијетке на сликовит и живописан начин говоре о животу Јевреја у Босни и Херцеговини. Преци су му били Јевреји Сефарди, поријеклом из Шпаније, а своје босанско презиме добили су након што се Исаков дјед доселио у Сарајево из Самокова у Бугарској. Као доктор је помагао сиромашним људима у Сарајеву, а многи од њих су главни ликови његових приповједака. О њима је писао са суосјећањем, истичући њихове мале животне радости и срећу којој су тежили. Сахрањен је на старом јеврејском гробљу у Сарајеву.

Исак Самоковлија ДЈЕЧАК АРОН

Године 1940. Арон је пошао на обућарски занат. Претходно је завршио четири разреда основне школе. Кад се једном увечер враћао с посла, зачу пасје цвиљење. Спустивши се опрезно с међе на пут и пошто прође неколико корачаја напријед, угледа с друге стране пута, до саме ограда, мало бијело кудраво папче. Лежало је у изгаженом корову. Иако се већ било доста смрачило, могао је Арон још добро да види како мала кудрава животиња силно подрхтава. “Јадник!” – оте се Арону уздах од кога се сав стресе. Папче је било испружило десну стражњу шапу у страну, па је час спуштало, час опет подизало главу, издизало њушку, жмиркало црним округлим очима и једнако цвиљело. Арон му је већ пришао сасвим близу. Псето се није помицало с мјеста. Оборило је главу, прислонило је сасвим на земљу, мрдало је ушима и два три пута махнуло тамо-амо репом. Арон је гледао. Прва му је мисао била: “Неко га је сигурно премлатио... ударио га каменом... јадника... Сад не може даље.. Сигурно је и гладан... Како само жмирка очима... како дршће... можда ће и липсати до сутра... Јадник.”
 – Буцко! – (ово му име дође ни сам није знао одакле) – Буцко, ходи! – зовну га, па потури врећу и клече на њу. Псето је једнако дрхтало и цвиљело. Арон спусти гла-

ву и поче да га глади по глави. Псето наслони главу на Аронову ногу и стаде је трљати о кољено.

Јадник, као да хоће нешто да каже... да исприча како су га гонили... ударили.

Арон устаде, брзо размота врећу, намами пса у њу, опрезно прихвати ћошкове, подиже их, подметну руку и узе замотуљак у наручје, као да је какво дијете у повоју и пође кући.

Пред авлијским вратима угледао је неку тамну сјенку. У први мах учини му се да је то мајка, па устукну брже натраг у ћошак. Кад је домало опет провирио, сјенка је била одмакла даље. Одахну, па шуњајући се стиже најзад до куће. Од силног узбуђења, чинило му се као да му срце удара под самим грлом. Да мајка није већ закључала авлијска врата? Стајао је и спремао се да полако ухвати за ручку, али у том часу одједном се врата отворише. Мала жена, мршава, с крпицом на глави, с пребаченим шалом преко рамена, у папучама, тргну се натраг. Иако је била изненађена овим наглим сусретом, она се брзо прибра и поче оштро, али пригушено да се јада:

– Забога, гдје си до сад? Искидала ми се душа од страха. Већ је мрак. Тек што отац није дошао. Шта је, гдје си се толико задржао? Мјесто да што раније долазиш...

Он уђе у малу авлију, али се брзо, не знајући шта да уради с Буцком, заустави напред ње. Мајка прође крај њега и добаца:

- Шта си стао, хајде улази у кућу.
- Донио сам пашће – Арон показа на замотуљак.
- Донио? Шта си донио?
- Пашће – понови Арон.
- Какво пашће, тешко мени! – снебивала се Буена.
- Нашао сам га гдје цвили...

– Напоље из авлије! Какво те пашће снашло! Иди напоље и пусти га. Јеси ли полудио? Пашће ми уносиш у кућу. Гдје се то видјело?

– Мајко, мајчице драга, чекај – шаптао је Арон гласом који је молио и преклињао. – Чекај да ти кажем...

– Шта ћеш да ми кажеш? Носи га из куће! Иди!

Арон испусти замотуљак на авлијску калдрму и разви га. Буцко стаде да цвили и издиже њушку.

– Гледај како су му тужне очи. Слушај како цвили – мољакао је Арон.

И као пас:

У изразу *дуйли њас* – мисли се на два пса или на нешто друго? Објасни ову недоумицу.

Ако је у некога танак пас, ко је мршав – он или пас?

Ако је генитив од пас – *њаса*, да ли је генитив од час – *чса*?

Пронађи уљезе:

- пасјалук
- пасмина
- пашчара
- пастрмка
- псина
- псић
- компас

У означеном дијелу текста осмотри интерпункцијске знакове којима се завршавају реченице. У чијем их говору има више? Шта је писац тиме постигао? Покушај те реченице прочитати као да се све завршавају тачком. Шта запажаш?

Пас, псето... Колико различитих облика изведених из пас писац користи у овој причи? Да ли сви ти облици значе исто, или се ипак у нечему разликују? Да ли је прича тиме добила на квалитету или изгубила?

– Нећу ни да гледам, ни да слушам, иди с њим напоље и остави га гдје си га нашао. Иди док није дошао отац. Буена је ушла у кухињу.

Арон сједе на калдрму. Псето се стиште уз њега, он му положи руку на главу и стаде да га милује по краткој кудравој длаци.

Затим уђе у дрварник и тапкајући у мраку, смјести се у један ћошак у тријешћу. Држао је псето на свом крилу и сав се зацењивао од плача.

Буена је чекала у кухињи, онда одмакну шарену завјесу с прозора и, засјењујући руком очи, погледа у авлију. Није могла ништа да види. Отвори врата, провири и зовну: “Ароне!” Кад се ни сад нико не одазва, она изађе напоље и пође према авлијским вратима, али уто зачу Ароново грцање. Окрену се према дрварнику.

“Ароне!” зовну опет. Не видје ништа, али осјети да Арон сједи у ћошку.

– Излази отале, хоћеш да се разболиш на том сметљу, на том ђубрету?

– Нека се разболим! – изусти Арон љутито кроз плач.

– Умријећеш.

– Нека крепам! – тврдоглаво и пркосно одговори Арон и стаде да млатара ногама.

– Па добро. Остави псето ту до сутра, али улази сад у кућу да се умијеш. Сав си прљав. А сигурно си гладан – додаде на крају брижно, мајчински.

Арон је још једнако грцао и тресао се.

– Хајде, не растужуј мајчино срце, и онако је... Ах, тешко мени. У њеном гласу могло се осјетити како ће се и сама расплакати.

– Хајде ти, ја ћу доћи – једва одговори Арон. Псето вртука све јаче репом, сагиње главу, искреће је као да хоће да је трља о дјечакову руку.

“То он мене милује!” рече Арон у себи и осјети у том часу како нешто топло проструја кроза њ. Стаде да му тепа: “Де, Буцко, лези сад, одмори се, остаћеш заувјек код мене. Ја ћу те хранити, ја ћу те чувати, ја ћу те бранити. Нећеш се више морати вуцарати махалом и неће те више гађати камењем, неће те вијати нико, ни жене, ни људи, ни дјеца. Излазићеш са мном кад те прође нога, ићи ћемо на Грдоњ...”

Разговор о дјелу

Какав утисак је на тебе оставила ова прича?

На чијој страни су биле твоје симпатије? Уз дјечакову жељу или уз мајчину забрану?

У којем лицу је приповијетка испричана?

Да ли се догађаји надовезују један на други или су причани као сјећање дјечака на сусрет с псом? (Како се зове овакав начин приповиједања?)

Ликове ове приче, као и главни развој догађаја, упознајете путем описа и дијалога. Издвојите најбитнији дијалог у приповиједи.

Зашто дјечак каже: *Нека крейам*? Да ли човјек *крейа* или *умре*?

Зашто је Арон одабрао управо овај појам да изрази свој бијес и пркос?

Можете ли описати дјечака? Које његове особине посебно долазе до изражаја?

Како је реагирао на мајчину забрану?

Зашто је дјечак одбио да избаци пса на улицу, након што му је то мајка наредила?

Како је мајка одговорила на тај његов поступак?

Појасни разлику између мајчине прве и друге реакције. Можеш ли наслутити шта се у мајци одвијало? Пронађи цитате.

Да ли бисте ви реагирали као дјечак? А ваши родитељи? Да ли би учинили исто што и Аронова мајка?

Одредите тему приче.

Каква је идеја ове приче?

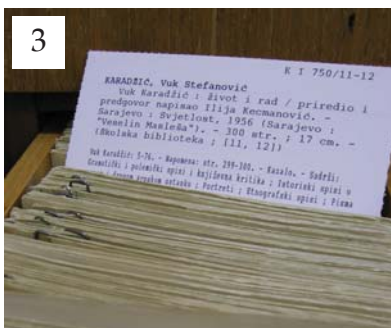
Шта је необично на овој слици? Да ли је она монтирана (*фото-монтиража*) или стварна? Је ли нешто овакво могуће? Зашто се за људе који се не трпе каже *ко пас и мачка*? Шта су особине мачке, а шта пса? У чему се разликују? Кога би радије за пријатеља? Које су особине важне, најважније за пријатељство?

NEMAŠ BRIGE, EVO KNJIGE!

Biblioteke/knjižnice su zgrade ili prostorije u kojima se **knjige posuđuju** na čitanje. Osim knjiga, u njihovim zbirkaama mogu se naći **časopisi, stripovi, filmovi, CD-ovi, note, stari rukopisi, mape, dokumenti**, ukratko, sve što je na neki način povezano s ljudskim znanjem i stvaranjem. Najveće i najpoznatije biblioteke, s najbogatijim zbirkaama, nalaze se u velikim gradovima, poput Washingtona, Pariza, Londona (slika 1).

U nekim bibliotekama korisnici mogu ući među knjige, listati ih i birati šta žele posuditi i čitati. U drugim to nije dozvoljeno. Korisnici imaju na raspolaganju **katalog**, ormar s ladicama, u kojima se nalaze kartončići s podacima o knjigama. Jedan kartončić, jedan naslov (slika 2).

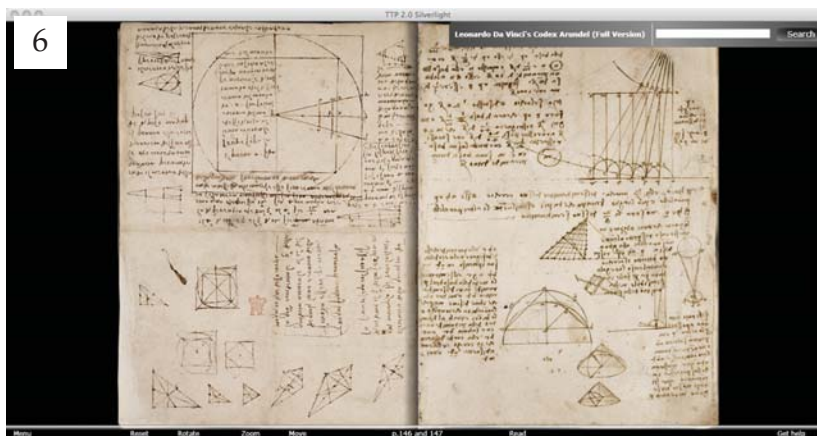
Kad se odluči koju će knjigu uzeti, član biblioteke ispunjava **revers**, papir na koji upisuje podatke o izabranoj knjizi. Najvažniji podatak, osim imena knjige i autora, jeste **signatura**, šifra koja govori gdje se tražena knjiga nalazi, i po kojoj je knjižničari pronalaze. Kod preuzimanja knjige, član potpisuje zaduženje. Knjige se obično mogu zadržati petnaest dana, ako je potrebno i duže, ali u pravilu ne treba otežati s vraćanjem knjige jer možda još neko želi zaviriti u nju (slika 3).

4

5

6

Rijetke i skupe knjige, ili arhivski materijali, ne mogu se iznositi, ali je njih moguće pogledati i koristiti u *čitaonici*, kakva je, recimo, ova u njujorškoj biblioteci (slika 4).

Naravno, sve je više biblioteka koje umjesto ormara s ladicama i kartončića nude svojim članovima mogućnost da knjige traže koristeći kompjuter. Pretraga je brza, dovoljno je znati nekoliko ključnih riječi o knjigama, ili o tekstovima koji nas zanimaju, ili o autorima, ili o tema, i dobijamo spisak sa svim onim što bi nas moglo zanimati (slika 5).

A sve više je biblioteka koje umjesto pravih knjiga na papiru nude *virtualne* – na ekranu monitora. Tako je danas moguće, uz pomoć besplatnih programa i interneta, sjediti kući i listati rukopise Leonarda da Vincija (slika 6).

KONAC TIJELO KRASI

Orfej je junak grčkog mita, pjesnik i svirač lire, u čijoj su muzici uživali ljudi, životinje i biljke. Kad je njegova djevojka Euridika umrla, i otišla u svijet sjenki, on je zbog tuge prestao svirati. Svi njegovi slušaoci zamolili su onda boga podzemnog svijeta Hada da Euridiku vrati među žive. Had je uslišio njihovu molbu, ali pod uslovom da se Orfej, dok bude izvodio njenu sjen, ne smije niti jednom osvrnuti. Orfej je pristao. Euridikina sjenka je pošla za njim, ali on nije čuo njen dah i njen korak, i posumnjao je da ga ona prati...

Razmišljaš li o smrti? Nosiš li smrt nekog dragog u svom iskustvu? Da li je ona neizbježna? Zašto ljudi umiru? Smrt je jedna od najvećih, najvažnijih, najčešćih tema u književnosti.

Isaac Bashevis Singer OLE I TRUFA

1.

Šuma je bila velika, gusta, puna svih vrsta listopadnog drveća. Bio je mjesec studeni. Obično je u to vrijeme godine hladno i dogodi se da čak ponekad i sniježi, ali ovaj studeni bio je relativno i topao. Noći su bile hladne i vjetrovite, ali čim bi sunce jutrom izašlo, postajalo bi toplije. Moglo bi se pomisliti da je ljeto kad ne bi čitava šuma bila posuta otpalim lišćem – žutim kao šafran, crvenim poput vina, a bilo ga je i zlaćanog, kao i satkanog od različitih boja. Kidala ga je kiša, vjetar, padalo bi danju, padalo bi noću – oblikujući debeli sag na šumskom podu. Iako su mu se sokovi isušili, lišće je još uvijek ispuštalo ugodan miris. Sunce ga je obasjavalo kroz napušteno, ali živo granje, a crvi i muhe, koje su nekako preživjele jesenske oluje, plazile su po njemu. Prostor ispod lišća pružao je tajna skrovišta zrikavcima, poljskim miševima i drugim bićima koja su tražila utočište u zemlji. Ptice – koje ne sele zimi u toplije krajeve nego ostaju kod kuće – poredale su se po golim udovima drveća. Među njima bili su vrapci – sićušne ptice, ali obdarene s mnogo hrabrosti i iskustva sakupljenog tisućama generacija. Skakutali su i živkali tražeći hranu što je šuma u to doba godine pruža. Mnogo, mnogo kukaca i crva poginulo je prošlih tjedana, ali nitko nije oplakivao njihovu sudbinu. Božja stvorenja znaju da je smrt samo oblik života. Dolaskom proljeća šuma će se ponovo ispuniti travkama, zelenim lišćem, procvalim granama i cvijećem. Ptice selice vratit će se iz dalekih zemalja i ponovno se nastaniti u svojim napuštenim gnijezdima. Pa ako je vjetar ili kiša oštetila gnijezdo, lako će ga popraviti.

2.

Na vrhu drveta koje je izgubilo sav svoj lisnati pokrov ostala su još samo – dva lista. Jednom je bilo ime Ole, a drugom Trufa. Ole i Trufa zajedno su visjeli na jednoj grančici. Kako bijahu na samom vrhu drveta, primali su mnogo sunčeva svjetla. Iz nekog posebnog razloga, koji Ole i Trufa nisu poznavali, preživješe sve kiše, sve hladne noći i vjetrove, još uvijek se držeći za vršak grančice. Tko zna razlog zašto jedan list pada a drugi ostaje? No, Ole i

Isaac Bashevis Singer rođen je 1904. u Poljskoj. Pisao je hebrejskim pismom na jeziku koji se zove jidiš. Prvo djelo, *U starosti*, objavio je pod pseudonimom (drugo, izmišljeno ime). Dobitnik je Nobelove nagrade za književnost. Najpoznatija djela su mu *Gimpel Luda*, *Spinoza s tržnice*, *Rob...* Pamte se, prepisuju i razmjenjuju mnoge njegove misli, izjave, stavovi. Naprimjer: *Kakva mi je to velika stvar pokazati zanos u vrijeme obilja? Istinska je veličina u tome da se čovjek predaje radosti kad voda oko njega raste.*

E kao epitet

Obrati pažnju na prvi dio priče, on je u cijelosti posvećen opisivanju. Pogledaj koliko tu ima epiteta, a koliko u ostalim dijelovima priče? Kojoj vrsti riječi oni pripadaju? Koja je njihova funkcija u rečenici? Šta zaključuješ? Ako je o opisivanju riječ, neizostavni su...?

Pre(ne)poznate riječi:

šafran – ljekoviti cvijet koji se upotrebljava i kao začim
sag – tepih, ćilim
tuča – grad
klonuće – obamrlost
tjeskoba – nespokoјstvo, nemir
vječnost – vrijeme bez početka i kraja
molekule, **a**tomi, **p**rotoni, **e**lektroni – čestice materije
svemir – prostorno i vremenski neograničen svijet koji nas okružuje; u njemu je naša planeta Zemlja, Sunce i zvijezde
blaženstvo – velika sreća

Možda nije više tako rano da staviš prvi list u svoj herbar. Da, ali šta je herbar?

Herbar je, najprostije rečeno, *mapa s listovima* na kojima su *listovi*. Da, ali čemu služi herbar? Herbar služi znanju. Sakupljajući listove, razmišljamo o biljkama, razmišljajući o biljkama razmišljamo o životu na Zemlji.

Trufa su vjerovali da odgovor leži u velikoj ljubavi što su je osjećali jedno za drugo. Ole je bio nešto veći od Trufe i nekoliko dana stariji, ali Trufa je bila ljepša i nježnija. Jedan list može malo učiniti za drugoga kada vjetar puše, kiša lijeva ili tuča počne padati. Dogodi se da i ljeti padne poneki list, a pogotovo se u jesen i zimi ništa ne može učiniti. Ipak, Ole je hrabrio Trufu u svakoj prilici.

3.

Za vrijeme najgorih oluja, kada su gromovi treskali i munje sijevale, a vjetar kidao ne samo lišće nego i čitave grane, Ole je zaklinjao Trufu:

– Drži se, Trufa! Drži se svom snagom!

Katkada, za vrijeme hladnih i burnih noći Trufa bi se požalila:

– Moje je vrijeme došlo, Ole, ali ti se čvrsto drži!

– Zašto? – upitao bi Ole. – Bez tebe život mi je besmislen. Ako ti padneš, i ja ću pasti s tobom.

– Ne, Ole, nemoj to učiniti! Tako dugo koliko god list može ostati, ne smije otići...

– Sve ovisi o tome da li ti ostaješ sa mnom – odvrati Ole.

– Danju te promatram i divim se tvojoj ljepoti. Noću osjećam tvoj miris. Biti usamljen list na drvetu? Ne, nikada!

– Ole, tvoje su riječi tako slatke, ali nisu istinite – reče Trufa. – Ti znadeš vrlo dobro da više nisam lijepa. Pogledaj kako sam naborana. Svi su se moji sokovi isušili i stid me je pred pticama. Promatraju me s toliko sažaljenja!

Ponekad mi se čini da mi se smiju gledajući me kako sam se smežurala. Ja sam izgubila sve, a jedino mi je još ostala

– ljubav za tebe.

– Zar to nije dosta? Od svih naših moći ljubav je najviša, najdivnija – reče Ole. – Tako dugo dok se međusobno volimo, mi ostajemo ovdje, i nikakav vjetar ni kiša ne mogu nas uništiti. Reći ću ti nešto, Trufa! Nikada te nisam toliko volio koliko te sada volim!

– Zašto, Ole? Zašto? Pa ja sam sva žuta.

– A tko kaže da je zelena boja lijepa, a žuta nije? Sve su one jednako lijepe.

– Zašto, Ole? Zašto? Pa ja sam sva žuta.

– A tko kaže da je zelena boja lijepa, a žuta nije? Sve su one jednako lijepe.

4.

I dok je Ole govorio upravo te riječi, zbilo se ono čega se Trufa sve te mjesece pribojavala – podigao se vjetar i otki-

nuo Olu s grančice. Trufa je počela drhtati i treperiti, te se činilo da će se i ona uskoro otkinuti, ali – držala se čvrsto. Vidjela je kako Ole pada i njiše se zrakom, te ga poče zvati jezikom lišća:

Ole! Vrati se! Ole! Ole!

No prije nego što je i prestala dozivati, Ole je iščeznuo s vidika. Pomiješao se s ostalim lišćem na tlu, a Trufa je ostala sama na drvetu.

5.

Dok je još bio dan, Trufa je nekako uspjela izdržati svoju bol. Ali kada se smračilo, a hladna i prodorna kiša počela padati, utonula je u očaj. Nekako je počela osjećati da je za sve nevolje lišća krivo drvo, njegovo deblo i snažni udovi. Lišće je palo, ali je deblo ostalo visoko, krupno i čvrsto ukorijenjeno u tlu. Trufi se pričinilo nekom vrstom boga! U nekoliko mjeseci stablo bi se pokrilo lišćem, a zatim ga streslo sa sebe. Hranilo ga svojim sokom toliko dugo koliko mu se sviđalo, a zatim pustilo da umre od žeđi. Trufa je molila drvo da joj vrati njezinog Olu i da ponovno stvori ljeto, ali drvo nije marilo, niti je željelo mariti, za njezine molbe...

Trufa nije vjerovala da noć može biti tako duga, tako tamna, tako studena. Govorila je Oli i očekivala odgovor, ali Ole je šutio ne dajući nikakva znaka o svojoj prisutnosti. Trufa se obrati drvetu:

– Budući da si mi uzeo Olu, uzmi i mene!

Ali ni tu molbu drvo nije uslišalo.

6.

Nakon nekoliko časaka Trufa je zadrijemala. To nije bio san nego neko čudno klonuće. Trufa se probudila i na svoje veliko iznenađenje otkrila da više ne visi na drvetu. Vjetar ju je otpuhnuo dolje dok je spavala. Osjećala se drukčije nego što je to obično bivalo kad se budila na drvetu prilikom izlaska sunca. Sada su sve njezine bojazni i tjeskobe iščezle. Buđenje je donijelo sa sobom svijest koju nikada prije nije osjetila. Ona je sada znala da nije samo više list koji ovisi o svakom hiru vjetra, nego da je dio svemira. Ona nije više ni malena, ni slaba, ni prolazna, nego dio vječnosti. Pomoću neke tajanstvene sile Trufa je shvatila čudo svojih molekula, atoma, protona i

Pročitaj sljedeće rečenice i odgovori na pitanje ima li imenica list isto značenje u svakoj od njih?

- a) Od sutra okrećem novi list.
- b) Večerali smo ribu list i krompir.
- c) Samo je jedan list ostao na drvetu.
- d) Napisao je svoje ime na praznom listu.

Riječ može imati svoje osnovno i preneseno značenje. Ukoliko neku riječ čuješ prvi put, njeno značenje naći ćeš u rječniku.

Prvo će biti objašnjeno osnovno značenje riječi, a slijedit će, ukoliko ih ima, prenesena značenja. Šta misliš u kojoj je rečenici riječ list upotrijebljena u svom osnovnom značenju?

A što bi riječ list značila u preostalim rečenicama?

Jedna riječ može imati više značenja i ta se pojava zove *višeznačnost ili polisemija*.

Fotografija

Šta je za tebe *dobra fotografija* neke priče ili pjesme?
Da li je ovo dobra fotografija?

elektrona – golemu energiju koju je predstavljala i čudesan plan kojega je bila dio. Odmah do nje ležao je Ole, i oni su se pozdravili s ljubavlju kakve nikada prije nisu bili svjesni. To nije bila ljubav koja bi ovisila o zgodi i prilici, nego ljubav koja je tako moćna i vječna kao što je i sam svemir. Sve ono čega su se bojali danima i noćima između travnja i studenog preokrenulo se da ne bude smrt nego spasenje.

Naišao je povjetarac i podigao Olu i Trufu u zrak, i oni su lebdjeli blaženstvom poznatim samo onima koji su slobodni i sjedinjeni s vječnošću.

Razgovor o djelu

Sviđa li Ti se upravo pročitani tekst? Zašto?

Je li on bajka ili pripovijetka? Po čemu to zaključuješ?

(Da Ti pomognemo: u bajkama nije bitan prostor i vrijeme, u pripovijetkama jest; likovi u bajkama se ponavljaju kao da sve bajke proizlaze iz jedne, a u pripovijetkama se ljudski životi ne ponavljaju, pripovijetke uvijek donose nove likove i nove događaje.)

Jezik pripovijetke je slikovit. Pronađi primjer za stilska izražajna sredstva (stilske figure):

personifikacija .....

epitet .....

poređenje .....

metafora .....

U kojem licu je ispričovijedana radnja?

Ko su glavni likovi?

Opiši izgled likova. Pronađi dijelove teksta kojim ćeš potkrijepiti svoj odgovor.

(Opis izgleda lika nazivamo *fizička karakterizacija lika*.)

Kako se likovi odnose jedan prema drugome? Pročitaj dio teksta iz kojeg to vidimo.

(Opis razmišljanja likova iz kojih saznajemo njihov karakter naziva se *psihološka karakterizacija lika*.)

Kako je moguće da lišće govori? Kako se zove stilski postupak kojim je pisac dao lišću mogućnost govora?

O kome zapravo govori ova priča?

U kojoj su životnoj dobi ljudi na koje se priča odnosi? Koji dio teksta to potvrđuje?

Oredi naslove za etape kompozicije djela: uvod – zaplet – vrhunac – rasplet.

Tema pripovijetke je:

a) opadanje lišća u jesen

b) umiranje i strah od smrti

c) razumijevanje svemirskih zakona i *čudesnog plana* čiji smo dio

Šta zaključuješ iz ovih rečenica:

Ona je sada znala da nije samo više list koji ovisi o svakom hiru vjetra, nego da je dio svemira. Ona nije više ni malena, ni slaba, ni prolazna, nego dio vječnosti. Pomoću neke tajanstvene sile Trufa je shvatila čudo svojih molekula, atoma, protona i elektrona – golemu energiju koju je predstavljala i čudesan plan kojega je bila dio.

Zašto pisac spominje atome, molekule, protone, elektrone, energiju? Kakvi su to termini? Koji je to čudesni plan koji vlada svemirom? Da li si i Ti dio svemira? Kako?

Uporedi Singerovu priču s pjesmom koju je napisao Šukrija Pandžo.

Šukrija Pandžo LIST NA PUTU

Sagnula se mala seja
nad utrti put
i podigla list sa zemlje
i crven i žut.

Pa pomisli: on boluje,
metla ga na dlan,
a nad njima smiješio se
tih jesenji dan.

I kap kiše, gle, na njemu:
to je suza trag
pognula se i spustila
na nj poljubac blag.

Zašuškao list uveli,
sletio na put,
i zaspao snom dubokim
rasplakan i žut.

Razgovor o djelu

Zašto djevojčica misli da je list bolestan? Šta pomisliš kad vidiš crvenilo i žutilo kod ljudi? Da li tebe kapi kiše podsjećaju na suze? Djevojčica o listu razmišlja na osnovu osobina koje se pripisuju ljudima. Kako se zove ta stilska figura? Gdje se sve ona u pjesmi pojavljuje? Da li ova pjesma, isto kao i prethodna priča, govori o umiranju i smrti?

Pronađi sve sličnosti između priče i pjesme!

Istakni i objasni sve razlike.

Šukrija Pandžo rođen je u Ulogu kod Kalinovika 1910. godine. Pisao je i za djecu i za odrasle. Od njegovih djela posebno treba izdvojiti zbirku pjesama *Razgovori* i zbirku priča *Samo još kosovi zvižduću*. Te knjige nagrađene su nagradom Udruženja književnika BiH.

Riječ i ritam

Pjesnik upotrebljava riječ *utrti*. Kojoj vrsti riječi pripada ova riječ u pjesmi? Kojoj vrsti riječi još može pripadati? Kako možeš razlikovati koja je vrsta u pitanju? Na sličan način razmisli i o riječi *metla*. U pjesmi je to...? A može biti i...?

Zašto pisac ne upotrijebi riječ *stavila* umjesto *metla*? Odgovor na to ćeš dobiti ako prebrojiš slogove drugog i četvrtog stiha u svakoj strofi. Šta bi se promijenilo da pisac umjesto *metla* upotrijebi *stavila*? Kako bi to utjecalo na ritam pjesme?

Jovan Dučić rođen je 1871. u Trebinju. U Mostaru je pohađao osnovnu školu i nižu gimnaziju. Zajedno s Aleksom Šantićem osnovao je književni časopis *Zora*. Kao diplomata živio je u velikim evropskim gradovima – Istanbulu, Sofiji, Rimu, Atini, Madridu, Kairu, Bukureštu. Pisao je i prozu.

Jovan Dučić
SELO
(Iz Trstenog)

Vitorog se mesec zapleo u granju
Starih kestenova; noć svetla i plava.
Ko nemirna savest što prvi put spava,
Tako spava more u nemom blistanju.

Čempresova šuma bdije; mesec na nju
Sipa svoje hladno srebro; odsijava
Modro letnje inje sa visokih trava.
Zatim krik. To kriknu buljina na panju.

Ribarsko seoce pleglo na stenu,
I sišlo u zaton; i kroz maglu mlečnu
Jedva se nazire, ko kroz uspomenu.

Sve je utonulo u tišinu večnu.
Ni šuma, ni glasa; samo jednoliko
Izbija časovnik kog ne čuje niko.

Razgovor o djelu

Šta o ovoj pjesmi možeš reći nakon prvog čitanja?

Pjesma je:

- a) lijepa
- b) tužna
- c) nejasna
- d) nostalgična (nostalgija – čežnja za nečim davno prošlim ili osobito dragim)

Pre(ne)poznate riječi:

buljina – sova

zaton – zaliv, dio mora koji ulazi
doblje u kopno

Objasni svoj izbor u nekoliko rečenica.

Kakve je emocije u tebi pjesma izazvala?

- a) radost
- b) tugu
- c) ravnodušnost
- d) ljubav

Pokušaj svoj stav objasniti u nekoliko rečenica.

Uporedi s prvim stihom ove pjesme stihove Ivana Mažuranića:

A mjesec bi vitorog te gleda

Sa zapada ispred zvijezda sjajnijeh

Ko predvodnik ispred stada ovan.

Je li ti sad jasno na šta se odnosi epitet vitorog? O kojoj stilskoj figuri se tu radi?

Obrati pažnju na treći i četvrti stih. Šta je to nemirna savjest? Zbog čega se sve može imati nemirna savjest? Jesi li ikad čuo da neko ne može spavati zbog nemirne savjesti? Kad taj neko zaspi? Šta je potrebno da bi se savjest umirila? Je li ti nakon odgovora na postavljena pitanja jasnije poređenje koje pjesnik pravi? Kakav to san onda ima more?

U drugoj strofi nalazi se jedina zvučna pjesnička slika u pjesmi. Pronađi je. Koliko ona doprinosi dramatizaciji u pjesmi? Koliko utječe na promjenu atmosfere u pjesmi?

Kad pjesnik poslije opisa večernje tišine kaže: *Krik!*, šta ti sve na um padne? Ako je to samo buljina (sova) na panju, ima li razloga za uzbunu? U stvarnosti ne, jer se ne moramo bojati te grabljivice, ona nam ne može nauditi. Ali u pjesmi, ona predstavlja prijetnju koja vreba iz mraka, ona je opasnost, smrt.

Tek u trećoj strofi spominje se selo, tačnije, seoce, a pjesma nosi naziv *Selo*. Kako to objašnjavaš? (Da li na tvoj doživljaj nekog mjesta utječe samo ono što možeš vidjeti u tom mjestu, ili i ono što ga okružuje?) Pjesnik kaže da se selo *jedva nazire, ko kroz uspomenu*. Zašto? Ako nisi uspomenu na neki davni trenutak, pokušaj taj trenutak kroz tu uspomenu prizvati u sjećanje.

Obrati pažnju na zadnji stih u pjesmi. Zašto niko ne čuje časovnik?

U kakvoj je to vezi s krikom koji se čuo? Da li je ova pjesma samo opis sela? Ako misliš da nije, objasni o čemu ona još govori.

Prepoznaj u pjesmi stilske figure: metafore, poređenja, epitete, personifikacije. Podvuci ih različitim bojama. Pokušaj pjesmu predstaviti kroz crtež.

Isidora Sekulić

BURE

Kratak sadržaj:

Djevojčica koja je ostala bez majke provodi ljeto igrajući se sama u jednom velikom buretu u dvorištu. Crta po zidovima bureta, posmatra život insekata, zamišlja da su lokvice vode more, i kako po njima plovi na daleki sjever. Cijelo ljeto igra se tako, u toj svojoj *kolibici*, a kad dođe jesen, postane svjesna prolaznosti i smrti, jer lišće opada, bube polako nestaju, ptice odlaze, sve dok i jesenje kiše i jak vjetar ne rastoče bure.

Isidora Sekulić rođena je u Vojvodini 1877. Pisala je priče, putopise, eseje, i gotovo ništa za djecu. Bila je nastavnica, i član Akademije nauka i umjetnosti. Ovako ju je opisao jedan novinar, posjetivši je zbog intervjua: *Poslije drugog zvonjenja, pojavi se Isidora, povijenih ramena i vrata, tako da joj je naporno gledati pravo. Ramena su joj uska i kosa, kao da je htjela da bude riba, kako ona sama opisa jedan svoj lik, Kostu Zemljotresa. Oči su joj krupne, plave, malo iskočile iz debelih kapaka. Na čelu iznad lijeve obrve ima malu bradavicu. Sijedu kosu je savila u punđu. Dvije velike bore su joj usječene ispod istaknutih jagodica, a druge dvije polaze od kraja usana i odvajaju bradu od ostalog lica. Na njoj je kućna haljina neodređene boje, iskrpljena na laktovima.*

Pre(ne)poznate riječi:
Tamuz – bog rasta i umiranja.

Isidora Sekulić TICA

(Odlomak iz priče)

U toj truloj kolibici sam naučila da volim i ono što ne vidim, ono što nemam, i ono što mora i da prođe.

Volela sam sunce, svetlost, leptire, bubice i cvrčke. Volela sam ih nervozno i sa strepnjom, jer sam videla da sunce zalazi, i znala da će za dan ili za nedelju poumirati šareni i ludi leptiri, i da će za malo popadati iznureni mali cvrčci. Popadaće, i vrućina će ih spržiti, i ja ću možda sama izgaziti osušene lešinice veselih mojih pevača.

Malo srce deteta koje još nije znalo ni šta je sadašnjost, slutilo je da ima prolaznost i prošlost, da ima tren kad se vene i pada i hladi, da dolazi čas kad su gordi vilinski konjici što lepršaju tamo visoko pod suncem isto što i tupe slepe gliste što gmižu pod zemljom.

Razvijala se u detetu tuga onih što nikad ne veruju da će se vratiti na mesto koje ostavljaju, i sumnjaju da može opet doći ono što je prošlo.

Telom svojim sam osećala padanje večeri, i kao suncokret okretala svoju malu glavicu za suncem. Ima dakle neko prokletstvo da ništa voljeno ne može ostati. Proleti kakva tica, svetla kao rasprsnuta zvezda, pa je nikad više nema. Prhne kakav leptir, šaren kao da je kroz dugu proleteo, pa ga nikad više nema.

Možda ima takvo osećanje i među nekim insektima. Piju sunce i kupaju se na suncu, a tihi su i ćute. I ja sam u buretu naučila ćutati kao insekt. Pa i sada još volim taj svet koji ljubi, sveti se, ubija i umire u otmenoju tišini. Gde čovek podivlja kao zver, oni su savladani i nemi kao pobeda strasti. Pod zavesom kakvog mrtvog lista nečujno se svršavaju misterije ljubavi i smrti.

Neko vreme, svako jutro u jedno isto doba, na jednu istu daščicu krova, dolazila je, ne znam otkud, čudna neka mala, usplahirena i ćutljiva tica. Klimnula bi glavom na sve strane mog bureta, zatreperila telom kao da će svakim percem za sebe poleteti, i posle nekoliko trenutaka nestala.

Pokušala sam da u tanjiriću ostavim mrvica, od hleba, od kolača, voća i šećera, ali se tica uvek jednako ponašala i nikad ništa nije dodirnula. Zašto je ta životinjica dolazila,

šta ju je privlačilo, šta je gledala i šta je videla? Nije mi se dalo da razloge dokučim, ali sam tu ticu volela kao što se voli simbol ljubavi i dobrote.

Jednog divnog letnjeg dana, kad se sva lepota jednog godišnjeg vremena svezala u lepo jutro, kad su golubovi izgledali krupni, plastični i teški, kad su izukršteni sunčevi zraci zvečali kao srebro, kad se govor čuo kao smeh, kad je svetlost tako gusta bila da su je mušice i leptiri krilima razbijali, kad sam ja srećna i vesela dotrčala u bure – tica nije došla. Ni tada, ni ikad više.

Čekala sam je još mnogo dana i žalila sam je mnogo. Ali, fantazija male devojčice beše tada bog Tamuz sa dvadeset devet imena i toliko isto krila i života.

Razgovor o djelu

Izaberi jedan od dva ponuđena odgovora i obrazloži svoj izbor. Pokušaj navesti i neku rečenicu iz djela koja tome ide u prilog. (Pazi, nekada su oba ponuđena odgovora dobra!)

Čiji je glas koji priča?

– Žene, koja se sjeća jedne epizode iz svog djetinjstva.

– Djevojčice koja se igra u buretu.

Zašto nam priču kazuju dva različita glasa – nekada u prvom licu a nekada u trećem?

– Zato što ta dva glasa pokazuju bure onako kako ga djevojčica vidi i doživljava, i onako kako to izgleda nekome sa strane/sa distance.

– Zato što se time naglašava vrijeme koje je proteklo, ističe se neumitnost starenja, prolaznost.

Kojeg pričanja ima više – u prvom ili u trećem licu? Zašto?

– Pričanja u prvom licu, zato što pričanje u prvom licu uvjerljivije dočarava atmosferu, opčinjenost, zamaštanost djevojčice. Čitalac je naveden da se poistovjeti s njom, da povjeruje u moć njene fantazije.

– Pričanja u trećem licu, zato što autorica želi objektivno ispričati priču.

Koga djevojčica upozna u buretu?

– Svijet malih bića, insekata i ptica.

– Sebe.

Šta je glavni događaj u odlomku? Kako se odlomak završava? Šta djevojčica ne razumije?

Razumiješ li ti – zašto je ptica došla, šta je htjela, i zašto je otišla?

Ne previdi! – Kakav je bio dan kad je ptica otišla? (Sjeti se prve priče iz ove čitanke. I tamo je ljeto, i tamo se pominje jedna ptica...)

Zašto pripovjedačica kaže da *fantazija male devojčice beše tada bog Tamuz sa dvadeset devet imena i toliko isto krila i života*? Ko je Tamuz?

Kad mislimo o smrti, na šta također moramo pomisliti jer ne idu jedno bez drugoga? Tamo gdje ima razloga za strepnju, razlog je i za radovanje? Može li ovo biti poenta odlomka?

Ako ne može, ponudi svoje tumačenje.

S kao stil

Kojim se stilskim sredstvima služi Isidora Sekulić?

1. Koje riječi, u primjerima koji slijede, izazivaju kod tebe snažniji utisak? Koje te iznenade svojom pojavom, jer nismo navikli da se upotrebljavaju na takav način?

– šareni i ludi leptiri

– iznureni mali cvrčci

– gordi vilinski konjici

– tupe slepe gliste

– osušene lešnice veselih mojih pevača

– krupni, plastični i teški golubovi

– čudna neka mala, usplahirena i ćutljiva tica

2. Podvuci sva poređenja i izaberi jedno po tvom mišljenju najljepše, najuspjelije.

3. Protumači ove stilske figure: piti sunce, pod zavesom lista.

Izgovor i pisanje stranih riječi

Hans Christian Andersen – Hans Kristijan Andersen
Harvey Ball – Harvi Bol
Michael Ballack – Mihael Balak
Honoré de Balzac – Onore de Balzak
Carl van Beethoven – Karl van Betoven
Ludwig van Beethoven – Ludvig van Betoven
Skyresh Bolgolem – Skajreš Bolgolem
James Bond – Džejms Bond
Frances Hodgson Burnett – Frensis Hodžson Barnet
Charlie Chaplin – Čarli Čaplin
Quirino Christiani – Kirino Kristijani
Pierluigi Collina – Pjerluidi Kolina
Leon Forrest Douglas – Leon Forest Daglas
Dickon – Dikon
Walt Disney – Volt Dizni
Thomas Edison – Tomas Edison
Maurits Cornelis Escher – Moris Kornelis Ešer
Fahrenheit 451 – Farenhajt
Victor Fleming – Viktor Fleming
Quinbus Flestrin – Kvinbas Flestrin
Friedrich der Große – Fridrih Veliki
Johannes Gutenberg – Johanes Gutenberg
Bob Haworth – Bob Hovort
Frank Herbert
Agnieszka Holland – Agnješka Holand
Luc Jacquet – Lik Žaket
Indiana Jones – Indijana Džons
Oliver Hardy – Oliver Hardi
Crazy Horse – Krejzi Hors
Helen Keller – Helen Keler
Robert Koch – Robert Koh
Stan Laurel – Sten Lorel
Lalcon – Lalkon
Mary Lennox – Meri Lenoks
Limtoc – Limtok
Litwos – Litvos
Braća Auguste i Louis Jean Lumière – Ogist i Luj Žan Limijer
Braća Marx – Marks (Groucho, Gummo, Zeppo, Chico i Harpo – Gručo, Gumo, Zepo, Čiko i Harpo)
Karl May – Karl Mej
Gerhard *Gerd* Müller – Gerhard Gerd Miler
Mozart – Mocart (Wolfgang Amadeus Mozart)
Baron Münchhausen – Baron Minhauzen
Calin Deffar Plun – Kalin Defar Plan
Rudolph Erich Raspe – Rudolf Erih Raspe
Marjane Satrapi – Mardan Satrapi
William Shakespeare – Vilijam Šekspir
Henryk Adam Aleksander Pius Sienkiewicz – Henrik Sjenkjevič
Isaac Bashevis Singer – Isak Baševis Singer

Anne Sullivan – En Saliven
Jonathan Swift – Džonatan Svift
François Roland Truffaut – Fransoa Rolan Trifo
Leonard da Vinci – Leonardo da Vinči
Voltaire – Volter
Elisabeth Zöller – Elizabet Celer
WALL-E – Vol-i

Indeks imena i pojmova

Ahilej – 57
Akcijski filmovi – 87
Album stripa – 34
Anegdota – 81
Apostrof – 96
Arhaizam – 96
Avanturistički film – 88
Avanturistički roman – 70
Bajka – 95
Baron Münchhausen – 81
Borike – 55
Buša – 67
Čitaonica – 127
Crazy Horse – 53
Crvendač – 12
Deseterac – 60
Didaskalije – 109
Dokumentarni film – 87
Dramski sukob – 109
E-Book – 77
Ekologija – 73
Emoticon – 105
Epitet – 129
Epovi – 57
Epska književnost – 58
Epska pjesma – 53
Facebook – 77
Fantastični elementi – 97
Forumi – 76
Galerija – 76
Globe – 85
Google Earth – 77
Gutenberg Johannes – 74
Harfa – 32
Herbar – 130
Hiperbola – 63
Homer – 58
Horor – 87
Ideja – 46
Igrokaz – 109
Indikacije – 109
Ironija – 40
Jablan – 44
Katalog – 126
Komedija – 87
Komedija – 88
Kompozicija drame – 109
Korida – 45
Kupovina – 76
Likovi u bajkama – 97

Lirske slike – 42
Madurodam – 104
Mliječni put – 9
Motiv – 97
Naučnofantastični film – 87
Novela – 99
Oblačić u stripu – 34
Opera – 79
Osobine narodne lirske poezije – 31
Performanse – 28
Perućica – 70
Pinokio – 82
Porculan – 21
Pravda – 103
Pripovijedanje – 55
Pripovjedač – 55
Pustinja – 69
Pustolovni roman – 70
Revers – 126
Rima – 40
Rječnik – 76
Roman – 55
Satira – 103
Sevdalinka – 29
Signatura – 126
Sijelo – 25
Slavenska antiteza – 31
Slavuj – 20
Slobodni stih – 118
Socijalna književnost – 117
Socijalna lirika – 40
Stalni epiteti – 60
Štamparska mašina – 74
Stari zanati – 121
Tabla stripa – 34
Tajni vrt – 10
Telegraf – 74
Tema – 46
Tragedija – 109
Triler – 87
Usmena književnost – 79
U Z V R K – 94
Vegetarijanci – 68
Vestern – 87
Vijesti – 74
Vuk Karadžić – 80
Wikipedia – 77
You Tube – 77

DO NOVE ČITANKE

Došli smo do kraja čitanke! Koliko pamtiš njen sadržaj, koliko se sjećaš onoga o čemu su priče i pjesme govorile? Provjeri to, upisujući odgovore na za to predviđene linije.

Pjesma u kojoj Silvije Strahimir Kranjčević ironično govori o svijetu zove se _____ . Druga, s istim odnosom prema stvarnosti, u kojoj je pjesnikov brat *teška industrija*, zove se _____ . Ironija postoji i u naslovu priče Nedžada Ibrišimovića _____ . Ta priča govori o vrlinama. Kako se zove priča u kojoj jedna djevojčica pokaže upornost? _____ . Jedna druga djevojčica pokušava provoditi ljeto na neobičnom mjestu i otkriva da sve što traje mora i proći. U kojoj priči? _____ . Istu poentu, da sve prolazi, ima i jedna pjesma o listu. Kako se ona zove? _____ . Priča koja nas uvjerava u nešto sasvim suprotno; da ništa ne prolazi, da su sve atomi i molekuli, nosi naslov _____ . U toj priči spominju se drvo i jesen. Na koga te dvije riječi asociraju? S kim se prijatelji kineski car? U kojoj priči? _____ . A u kojem romanu djeca pričaju crvendački? _____ . Djeca i životinje lako postaju prijatelji. Kako se zove tele koje svojom umiljatošću uspije spriječiti pogibelj? _____ . Kako dječak koji se ne želi rasti od nađenog psa? _____ . A kako priča u kojoj prijateljuju dječak i bik? _____ . Ta je priča patriotska, tj. njome se iskazuje privrženost svom narodu i zemlji? Isti osjećaj iskazuju i pjesma povratku u zavičaj, koja počinje stihovima _____ , i pjesma o žutoj ptici, čiji je puni naziv _____ . Koji još junak ima ptičiji pogled na svijet? Kako se zove roman o jednom od njegovih

putovanja? _____. Jedna pjesnikinja poziva nas na putovanje plavom kočijom; u kojoj pjesmi? _____. Ako krenemo, koga bismo još mogli sreći na mjesecu? U kojem romanu su opisane njegove avanture? _____. On nije jedini *lažov* u ovoj čitanci. Kako se zove narodna priča u kojoj lukavac nadmudri i ženu i njenog muža? _____. A narodne pjesme, sevdalinke? _____. Vuk Karadžić takve pjesme naziva *ženskim*. Koje su *muške*? Junak jedne je Đerzelez Alija, a druge _____. Junaci se teško mogu zamisliti bez konja. Ko je *želeo konje vrane, po livadi razigrane*? _____. A u kojem romanu konji misle i govore kao ljudi? _____. Da li je to basna? Zašto? Kako se zove basna o sili i nepravdi, koju smo pročitali ovdje? _____. Nasilja i nepravde ima i u školi; koji roman govori o tome? _____. Nekada, dok sva djeca još nisu išla u školu, nego su išla na zanat, majstori su bili ti koji su znali biti grubi i nepravedni. U kojoj je pripovijetki to opisano? _____. A u kojoj car tjera narod da vidi ono što ne vidi? _____. Kako se možemo tome suprotstaviti? Da li je način iz pjesme Zejčira Hasića dobar? Kako se ta pjesma zove _____. Da li se dječak koji je spasio Nelu pravi važan? Njih dvoje su junaci romana _____. Liči li njihova priča na bajku? Čija priča jeste bajka? _____. Donosi li mu broj trinaest sreću? Šta donosi sreću u priči Skendera Kulenovića? _____. Za sreću je dovoljna tvoja blizina, kaže se u pjesmi s naslovom _____.

Rješitelj: Lijep si bijeli svijete, Čisti zrak, Duška Trifunovića; Vijeće mudraca; Stela je zviježda Nade Gašić; Bure Isidore Sekulić; List na putu; Šukrije Pandže; Ole i Truja Isaka Baševića Singera; Carev slavu; H.K. Andersen; Tajni vrt; F.H. Barneta; Čajtko Šime Ešića; Dječak tušava; Aron Isaka Samokovića; Jablan Petra Kočića; Ah, evo opet A.B. Šimčića; U očima ptice žute; Ibrahim Kašana; Gulteroova putovanja; Putova nje u Liliput; Džonatana Svifta; Milićina staza Vesna Parun; Avanture Barona Minihauzena, R.E. Raspe; Ero s onoga svijeta; Čudna jada od Mostara grada; Dva cvijeta u bosansku raskoju; Il je vedro ti oblaci; Starina Noak i knez Bogoslav; Vasa Ladački Dorda Balasevića; Dječak koji Božidara Prosenjaka; Vuk i jagnje; Ivesnuću te! Brnula se Ema Elizabete Celery; U noći Svetozara Corovića; Plava boja snijega; Grgora Vi-teza; Praviš se važan; Kroz pustinju i prašumu Henrika Mickijevića; Trinajstić; Gromovo dule; Hanfa Mirsada Begirbašića.

Prava i zahvalnost

Prilikom grafičkog i likovnog opremanja udžbenika vođeno je računa o poštivanju autorskih prava. Sve fotografije preuzete s internetskih izvora imaju *Creative Commons* licencu koja dozvoljava upotrebu fotografije uz potpis autora i navedeni izvor (više informacija o ovoj licenci na: http://wiki.creativecommons.org/Hr:Prrije_licenciranja).

Likovna djela, te fotografije iz filmova prenosimo uz imenovanje slikara i režisera. Fotografije, nacрте, portrete i umjetnička djela kojima su autorska prava istekla prenosimo uz naznaku *slobodna prava*. Naslovnice knjiga, te odlomke ili ilustracije iz stripova također prenosimo uz obavezno navođenje autora, crtača, te izdavača i(li) prevodioca. U nekoliko slučajeva gdje nismo uspjeli obezbijediti jasna prava, vodili smo se uvjerenjem da autori ne bi imali ništa protiv korištenja njihovih djela na način i u svrhu kako je to ovdje učinjeno. Zahvalnost dugujemo ilustratoru Adnanu Derviševiću, izdavaču Dejanu Iliću koji nam je ustupio prava na objavljivanje odlomaka iz grafičkog romana *Persepolis*, a posebno prijateljima i saradnicima bez čije podrške bi rezultat našeg rada bio mnogo skromniji.

Str. 6-7: *Zvezdana noć*, Van Gogh; *Djevojka s bisernom naušnicom*, Johannes Vermeer; *Poljubac*, Marc Shagall; *Kruh*, Safet Zec; *Utrke*, Edouard Manet; *Kocka*, M.C. Escher; *Dembelija*, Peter Bruegel; 3. maj, Francisco Goya; *Dječaci jedu voće*, Bartolomé Murillo; *Jahači apokalipse*, Albrecht Dürer. Str. 8-9: Galaksija, NASA, slobodan pristup; *Mliječni put*, Creative Commons. Prevod: Ivan Ott. Str. 10: *Tajni vrt*, kadar iz filma u režiji Agnieszke Holland, prema romanu F.H. Burnett. Str. 12: *Crvendač*, John Haslam, Flickr, Creative Commons. Str. 13: *Leonardo Da Vinci*, nacrt prvog helikoptera, prava slobodna; *Letjelica brće Wright*, C. H. Claudy, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna; *Airbus*, Ben Allsup, Flickr, Creative Commons. Str. 15: *Hellen Keller i Ann Saliven*, Izvor: New England Historic Genealogical Society, preuzeto s Wikipedije. Str. 16-17: *Bethovenov portret*, Joseph Karl Stieler; *Piano*, Tamara Marwood. Str. 19: *Carev slavuj*, prevod: Josip Tabak. Str. 20-21: *Slavuj*, Dan Morelle, Creative Commons; tekst prema Wikipediji; *Šolja*, autor Re Jin Lee. Str. 22-23: karikature Fritsa Ahlefeldt-Laurviga, Flickr, Creative Commons; *Wall-e*, kadar iz animiranog filma, režija Andrew Stanton. Str. 24-25: *Derviš iz Konje*, Nedžad Ibrišimović, foto: N. Veličković; *Prelo*, Dragan Lajšić. Str. 26-27: karta BiH, Google Earth. Str. 28-29: *stari računar*, www.clipart.com; *prijenosni računar MacBook Air*, www.apple.com; *Stari most u Mostaru*, Edin Junuzović, Flickr, Creative Commons; *Big Dam Bridge*, Flickr, Creative Commons. Str. 30-31: *Carev vodonoša i car Bumbar*, fotovnica, Pozorište mladih, Sarajevo, 2005. godine. Str. 32: *Joanna Newsom svira harfu*, Marcus Moxham, Flickr, Creative Commons. Str. 34: H. Pratt: *Corto Maltese*; P. O'Donnell – J. Holdaway: *Modesty Blaise*; A. Franquin: *Gaston*; H. Foster: *Princ Valiant*; Max-Magnus: *Alan Ford*; Hermann Huppen: *Jeremiah*; Morris-Gosciny: *Lucky Luke*; Wilhelm Busch: *Max und Moritz*; J. Siegel – J. Shuster: *Superman*; H. Alley – R. Outcault: *Yellow Kid*. Str. 35-37: Strip, Superoglas, Sarajevo, crtež Dado Mujkić; *Persepolis*, Marjane Satrapi, Fabrika knjiga, Beograd 2008, prijevod s francuskog: Slavica Miletić. Str. 38: *Tortko*, crtež, Dado Mujkić, tekst Nenad Veličković. Str. 40: *Moj zavičaj*, Ivan Rabuzin. Str. 44: *Jablan*, Omnibus. Str. 45: *Korida*, Pixelin Pictures, Flickr, Creative Commons. Str. 47-48: Sony E-Book Reader, <http://presscentre.sony.eu>; Kroz pustinju i prašumu, naslovnica, Naklada Mosta, Osijek; ilustracija iz stripa *Persepolis*, Marjane Satrapi; Helen Keller: Čuda se nastavljaju, prizor iz filma, režija: Alan Gibson. Str; 50-51: Autoportreti Mujezinovića i Berbera preuzeti iz monografija, Hafizović: *Konji i Autoportret*, ljubaznošću autora. Str. 52-53: *Trojanski konj*, fotografija iz filma *Troja*, režija: Wolfgang Petersen, (isto i na str. 57); *Crazy Horse*, Wikipedia. Str. 54-55: *SMS poruka*, Željko Malinović; *Borike*, Emir Vučijak. Str. 56-57: *Branderburška kapija*, Stavros Markopoulos; *Fontana di Trevi*, Jan Kunst, *Versailles*, Wally Gabetz; *Ahilej*, prizor iz filma, v. str. 52-53. Str. 58: *Homer*, Britanski muzej London, preuzeto s Wikipedije; *detalj sa vaze*, prava slobodna, preuzeto s Wikipedije. Str. 67: *Buša*, foto: Emir Vučijak; tekst: prema sajtu HPA. Str. 68: *Eat more chicken* krave, reklamna kampanja za lanac restorana Chick-Fil-A, www.chick-fil-a.com. Str. 69: *Kroz pustinju i prašumu*, preveo Đorđe Živanović; *Pustinja*, Carol Walker, Flickr, Creative Commons. Str. 70: *Peručica*, Radoslaw Botev, preuzeto s Wikipedije. Str. 72-73: *Dina*, fotografija iz filma, režija: Frank Herbert; *Sječa šume*, Birdlife International; *Pipi Duga Čarapa*, kadar iz filma, režija: Olle Hellbom, prema romanu Astrid Lindgren. Str. 74-75: *Štamparski stroj*, Deutsches Museum, Munchen; *Dnevne novine*, Omnibus. Baltimore American; Radio prijemnik, www.clipart.com; *Štampana u BiH*, Omnibus, Sarajevo. Str. 78-79: *Silaženje-uspinjanje*, Maurits Cornelis Escher; *Ero s onog svijeta*, fotografija s operne izvedbe ansambla Hrvatskog Narodnog Kazališta

Split. Str. 80-81: *Vuk S. Karadžić*, litografija Josepha Kriehubera; *Čudnovate pustolovine barona Minhauzena*, ilustracija, www.clipart.com, prevela Nina Lazović. Str. 82: *Pinokio*, ilustracija iz animiranog filma, režija: B. Sharpsteen, H. Luske. Str. 84-85: *Kozja ćuprija*, foto: N. Veličković; *Antički teatar*, foto: Asim Đelilović; *Globe teatar*, <http://www.shakespeares-globe.org>. Str. 86-87: *Sječaš li se Dolly Bell*, režija: Emir Kusturica; *Ničija zemlja*, režija: Danis Tanović; *Grbavica*, režija: Jasmila Žbanić; *Snježana i sedam patuljaka* režija: Walt Disney; *Quirino Cristiani, misterija prvog animiranog filma*, režija: Gabriele Zuccelli; fotografije iz filmova *Otac na službenom putu* i *Dom za vješanje*, režija: Emir Kusturica; *Ulazak voza u stanicu*, režija: braća Lumiere; *Pjevač jazza*, režija: Alan Crosland. Str. 88-89: *James Bond: Samo dvaput se živi*, režija Lewis Gilbert; *Gospodar prstenova*, režija: Peter Jackson; *Veliki diktator*, režija: Charlie Chaplin; *Indiana Jones i kraljevstvo kristalne lobanje*, režija: Steven Spielberg; *Nosferatu*, režija: Friedrich Murnau; *Sinovi pustinje*, režija: William A. Seiter; *Rambo 2*, režija: George P. Cosmatos; *Vrisak*, režija: Wes Craven; *Tačno u podne*, režija: Fred Zinnemann; *Ratovi zvijezda*, režija: George Lucas; *Terminator*, režija: James Cameron; *Winnetou*, režija: Harald Reinl. Str. 90: kadar iz filma *Mad Money*, režija: Callie Khouri; *novčanica*, www.svastara.com. Str. 92: fotografija iz filma *Potruga za srećom*, režija: Gabriele Muccino. Str. 100-101: *Guliverova putovanja*, motiv u pijesku, sa www.ros-tonline.org; *Guliverova putovanja*, prvo izdanje knjige, prava slobodna, prevod: Iso Velikanović i Josip Tabak. Str. 102-103: *Jonathan Swift*, portret, Charles Jervas, Izvor: Nacionalna galerija portreta, London, preuzeto s Wikipedije; bakropis, prava slobodna, preuzeto s Wikipedije; *Pravda*, www.clipart.com. Str. 104: *Madurodam*, Diego Rivera, Flickr, Creative Commons. Str. 105: *Emoticons*, preuzeto sa <http://joanadas.wordpress.com>. Str. 106: *Plava boja snijega*, foto: Asim Đelilović. Str. 110-111: ilustracije, Adnan Dervišević Dado. Str. 113: *Tresnuću vas! Branila se Ema*, naslovnica knjige autorice Elisabeth Zöller, Kreativni centar, Beograd, prevod: Piroška Matić. Str. 116: *Tri majmuna*, <http://www.flickr.com/photos/bagdadcafe/2757635765/>, Creative Commons. Str. 121: *Stari zanati*, foto: Asim Đelilović. Str. 125: *Pas i mačka*, Izvor: Flickr. Str. 126-127: 1 – *Stara britanska biblioteka* (danas muzej), Alex Watson, Flickr, Creative Commons; 2 i 3 – *Biblioteka Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, Omnibus; 4 – *Čitaonica njujorške biblioteke* – David Illif, Creative Commons, preuzeto s Wikipedije; 5 i 6 – *Online knjige Britanske biblioteke*, www.bl.uk. Str. 128: *Orfej*, Indiana University Bloomington. Str. 129: *Ole i trufa*, prevod: Ivo Zalar. Str. 130: *Listovi*, iz ličnog herbara Maje Martinović-Muk. Str. 132: fotografija, Omnibus. Str. 138: ilustracija priče *Bure*, Adnan Dervišević Dado.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821-822(075.2)

SVEZAME, otvori se! : čitanka za 6. razred
devetogodišnje osnovne škole / [autori Lamija
Begagić ... [et al.]. - Sarajevo : Sezam, 2009. -
144 str. : ilustr. ; 29 cm

Tekst lat. i ćir.

ISBN 978-9958-9405-3-8
l. Begagić, Lamija
COBISS.BH-ID 17533190